

ΜΙΕΤΡΟΝΟΜΟΣ

Τρίμηνη έκδοση
Ιανουάριος - Μάρτιος 2003
Τεύχος 8
€ 3

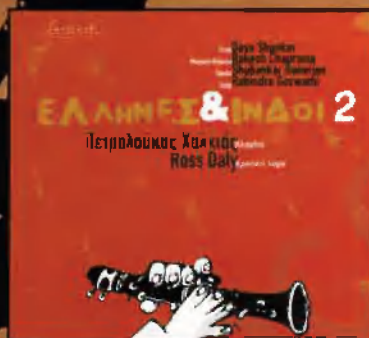

Γλυκερία

Γιώργος Ξηντάρης *Η Ελλάδα* Γιάννου Χατζηδάκι
Κώστα Παπαδόπουλος - Γιάννης *Επιστημολόγος*
Τρίχορδο ή τετράχορδο; Ειρήνη Χαρίδου
Μάρκος Δραγούμης: *Η κυρία Κούλα και το Μαρς «Βότση»*

ISSN 1109-4761

ΕΛΛΗΝΕΣ & ΙΝΔΟΙ

Saraswati
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Saraswati
Αλέξανδρος Κορολιότης
Τηλ.: 02950 54 560, Fax: 02950 54 360
www.saraswati.gr

ΜΕΤΡΟΝΟΜΟΣ

www.metronomos.gr

Τρίμηνη περιοδική έκδοση
Ιανουάριος-Μάρτιος 2003

Έκδοση - Διεύθυνση:

Θανάσης Συλιβός

Ιδιοκτησία:

Μετρονόμος
Αστική Μη Κερδοσκοπική
Εταιρεία Μελέτης
Ελληνικής Μουσικής
Στίλπωνος 8, Παγκράτι

Σχεδιασμός Εντύπου:

Ακρίβου Ευαγγελία
Οικονομίδης Δημοσθένης
Τηλ.: 210-94.08.832

Διορθώσεις:

Γεωργία Ελευθεριάδου

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν:

Σώτος Αλεξίου
Γιώργος Αλτίς
Ελένη Βλάμη
Ηλίας Βολιώτης - Καπετανάκης
Μάρκος Φ. Δραγούμης
Ηλίας Κατσούλης
Γιάννης Λεμπέσης
Διονύσης Μανιάτης
Πάρης Μήτσου
Κώστας Μπάτης
Αντρέας Ντούσας
Δημήτρης Οικονόμου
Πάνος Σαββόπουλος

Σκίτσο: Κώστας Κατωμέρης

Συνεργασίες - Επικοινωνία:

Ανδρέα Δημητρίου 3, 173 41
Άγιος Δημήτριος
Τηλ./Fax: 210-97.03.932
E-mail: metro-no@otenet.gr

Διαχωρισμοί Φίλμς:

Διάγραμμα, τηλ.: 210-33.02.839
Εκτύπωση:
Πάλλης ΑΒΕΕ, τηλ.: 210-97.30.340

Ετήσια συνδρομή για Ελλάδα:

Ελλάδα: €12

Εξωτερικοί: € 24

Όσο περνάει ο καιρός την έκφραση «δεν προλαβαίνω», που την έχουμε συνδέσει με τις ταινίες του αγαπητού Θανάση Βέγγου, την ακούμε όλο και περισσότερο. Κανένας δεν έχει χρόνο για τίποτα. Η τεχνολογία με κινητά τηλέφωνα, e-mail και τόσα άλλα μέσα μας «διευκολύνει» ώστε να έχουμε περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Ομως τα καταναλωτικά δάνεια, οι «άτοκες» δόσεις, οι «αυξημένες» ανάγκες, έχουν καταργήσει το οκτάωρο δουλειάς και το πενθήμερο, που μόνο στα χαρτιά του Υπουργείου Εργασίας υπάρχουν. Είναι τρελό να κυνηγάς το καινούριο αυτοκίνητο, το τέλειο στερεοφωνικό συγκρότημα, το τελευταίο μοντέλο κινητού, το Home Cinema και οτιδήποτε σου «προσφέρουν» σε τιμή ευκαιρίας και να μην μπορείς να το απολαύσεις, να το χαρείς, αφού όλη τη μέρα σπαταλιέσαι για να το ξεκρεώσεις. Ο ελεύθερος χρόνος σήμερα έχει γίνει ελάχιστος και οι σειρήνες για μια ιλουστρασιόν ζωή πολλές. Στην τελειότητα της ψηφιακή μας εποχή ως αναζητήσουμε λίγο και το «σκρατς» του βινυλίου. Έχει και αυτό την ομορφιά του.

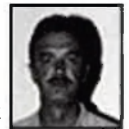
Θανάσης Συλιβός

Το **ΜΕΤΡΟΝΟΜΟ** θα βρείτε:

*Metropolis, Πανεπιστημίου 64, Αθήνα/Πανεπιστημίου 54, Αθήνα/Τσακάλωφ 15 & Ηρακλείου, Αθήνα/Ηρώων Πολυτεχνείου 30, Πειραιάς/Κασσαβέτη 3, Κηφισιά/Αγ. Γεωργίου & Πλάτωνος 1, Χαλάνδρι/Εθνικής Αντιστάσεως 27, Περιστερί/Μεταξά 1, Γλυφάδα/ Δαιδάλου 19, Ηράκλειο Κρήτης *Music Corner, Πανεπιστημίου 56, Αθήνα *Melody Maker, Λ. Ειρήνης 38, Ηλιούπολη *7+7, Ηφαίστου 22, Αθήνα *Πολιτεία, Ασκληπιού 1, Αθήνα *Πρωτοπορία, Γραβιάς 3-5, Αθήνα/Νίκης 3, Θεσσαλονίκη *Εστία, Σόλωνος 60 *Ναυτίλος, Χαριλάου Τρικούπη 28, Αθήνα *Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα *Θεμέλιο, Σόλωνος 84, Αθήνα *Παρουσία, Σόλωνος 94, Αθήνα *Πατάκης, Ακαδημίας 65, Αθήνα *Πιτσιλός, Σοφοκλέους 4, Αθήνα *Χάρτινος Κόσμος, Γρηγορίου Λαμπράκη 236, Νίκαια *Μουσικά όργανα Δήμου, Ερμ. Μπενάκη 27, Αθήνα *Musical - Φώτης Φωκάς, Ερμού 46, Πάτρα *Πολύεδρο, Κανακάρη 147, Πάτρα *Αχαϊκές Εκδόσεις, Κολοκοτρώνη 34-36, Πάτρα *Ιανός, Αριστοτέλους 7, Θεσσαλονίκη *Φιλιππάκης Λάμπρος, Κεντρική πλατεία Χίου *Σχήμα, Δημοκρατίας 38, Χανιά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα παραμύθια της πόλης	5
Ακριβές στιγμές	6
Μεταξύ των άλλων	9
Το μπουζούκι σε δύο μορφές: Τρίχορδο - τετράχορδο	12
Ηπειρώτες πρωτομάστορες.....	16
Σύλλογος κρητικής μουσικής ο «Χάρχαλης»	19
Ειρήνη Χαρίδου	20
Τώρα πέστο και με λόγια!	23
Η Ελλάδα του Μάνου Χατζιδάκι.....	24
Γλυκερία.....	28
Η Κυρία Κούλα και το μαρς «Βότσης».....	34
Ιωάννα Γεωργακοπούλου	37
Βασίλης Τσιτσάνης: Το μαγκάλι.....	40
Ο Γιάννης Παπαϊωάννου και το μπουζούκι.....	43
Σελίδες	46
Γιώργος Ξηντάρης.....	48
Αναγνώσεις	52
Ευρωπαϊκό χιπ-χοπ.....	54
Πίσω από τα όργανα: Νίκος Τσεσμελής.....	58
Από τις 33' στροφές.....	61
Ακροάσεις	62

τα παραμύθια της πόλης

του Δημήτρη Οικονόμου

Το όνειρο της νύχτας

*Τις νύχτες έχω βρει έναν ωραίο τρόπο
για να κοιμάμαι.*

Τους συγχωρώ έναν έναν όλους.

*Άλλοτε πάλι θέλω να σώσω την ανθρωπότητα
αλλά εκείνη... αρνείται!*

Τ. Λειβαδίτης

Είναι η ώρα που ανάβουν τα φώτα στο ναύσταθμο. Έρχονται οι σκάφη και τα 4-8 παραδίδει στον 8-12. Η θάλασσα παίρνει το χρώμα της νύχτας και το πλοία μοιάζουν ημισκιές. Παντού μυρωδιά πετρελαίου. Στις στενές προβλήτες απλώνονται και μπερδεύονται χιλιόμετρα από κάβους, σωλήνες νερού και δίκτυα πέτρελευσης. Μόλις πορέδωσα. Από το μισοδιαλυμένο καρτοπλέφωνο είπα καλυνύχτα στη μάνα μου και γύρισα αμέσως στο καράβι. Δεν πεινώ. Θέλω μόνο να κοιμηθώ.

Χθες βράδυ είδα πάλι ένα παράξενο όνειρο. Είδα την Παναγία να περπατάει βιαστική πάνω στα κύματα. Έτρεξα να την προφθάσω. Λαχανιασμένος την ρώτησα από μακριά: «Πού πας μητέρα;». Κοντοστάθηκε. «Στα ζωκλήσια. Ν' ανάψω τα καντήλια μου. Τα ξεχάσατε. Μην έρθω μαζί μου! Έχω να περάσω από όλα τα νησιά. Δεν προφταίνεις. Μέχρι το ξημέρωμα, πρέπει να έχω τελειώσει» μου 'πε και χάθηκε πίσω από τη Σκιάθου.

Όταν ήμουν παιδί, προσευχόμουν κάθε νύχτα, να με βοηθήσει ο Θεός να έρθω κοντά σου. Πέρασαν χιλιάδες χρόνια από τότε βουτηγμένα στην απογοήτευση. Ήταν φανερό πως ο Θεός δεν με άκουγε. Έπρεπε να το πάρω απόφαση πως δεν θα μπορούσα να σε φτάσω ποτέ.

Κι όμως, χωρίς να το ξέρω, οι στεριές ταξίδησαν σιωπηλά τις νύχτες, πλησιάζοντας η μια την άλλη. Οι πάγοι ελιώναν στη Μεσόγειο, τα βουνά βυθίζονταν και στη θέση τους αναδύονταν νησιά και πλοία ναυαγισμένα. Οι επικρατίες έσμιγαν αδιάκοπα. Ωσπου έφτασε η στιγμή που περίμενα. Ήμασταν πιο τόσο κοντά, που όταν έκλεινα τα μάτια, ο ύπνος με έβγαζε στην αυλή σου. Ξέρω ότι δύσκολα μπορεί κάποιος να πιστεψεί όλα αυτά. Αν μείνεις όμως λίγο ακόμα, θα δεις όσα σου λέω με τα μάτια σου και θα καταλάβεις.

Σκοτείνασε για τα καλά. Το βλέμμα μου είχε κολλήσει στον ορίζοντα. Άναψα τσιγάρο. Νάτα τα πρώτα κρεβάτια. Σα σμήνη

αποδημητικών πουλιών, που φεύγουν για μέρη πιο ζεστά, ταξιδεύουν οι θνητοί στον ύπνο τους. Διασχίζουν τον ουρανό σε αλλόκοτες τροχιές, μέχρι να καθούν πίσω από το φεγγάρι. Τα παιδιά, οι νέοι, οι γέροντες...

Εκτός πόνου και εσύ! Πέρασες από μπροστά μου αλλά έδειχνες αλλιώτικη και ξαφνιασμένη. Είχα χρόνια να σε δω. Προσπάθησε να σου εξηγήσω. «Πώς βρεθηκες εδώ;», με ρώτησες. Σου χαμαγέλασα. «Δεν καταλαβαίνεις; Για χρόνια ολόκληρα έσμιγαν τα ονειρά μας, ώσπου έγιναν ένα. Δεν είμαι σκατά του ονείρου σου. Ζούμε το ίδιο όνειρο!»

Αρχίσαμε να περπατάμε. Φθάσαμε έξω από το φροντιστήριο. Η ταμπέλα ήταν διαφορετική. Ένας παλιός μου φίλος απ' το σχολείο, που δείχνει ότι δεν είχε μεγαλώσει κι ήταν ακόμη μαθητής, έβγαине βιαστικός εκείνη τη στιγμή με τα βιβλία στο χέρι. Με χαιρέτησε απρόσμενα. «Γιὰ σας κύριε...» Είμαι σίγουρος ότι αύριο θα συζητούσε με τη γυναίκα του για το τρελό όνειρο που είδε. Δεν προχωρήσαμε μέσα. Δεν είχα άλλωστε καμιά περιέργια να μάθω ποιοι τύποι συκνάζουν τις νύχτες σε φροντιστήρια. Πάντα υπάρχει και η περίπτωση των εκπληξέων. Θα ήταν βέβαια και διαστροφή. Όλη τη μέρα εδώ. Και στον ύπνο μου εδώ;

Στην πλατεία, απέναντι, υπήρχαν δεκάδες κρεβάτια στη σειρά. Σε λίγο θ' αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση. Θα επιστρέψουν όλοι εδώ από τα μέρη που επισκέφτηκαν, θα ξαπλώσουν και θα αρχίσουν να πετούν προς το σπίτι για να ξυπνήσουν. Είναι καθημερινή και οι περισσότεροι σηκώνονται χωρίς.

Τα δικά σου σεντόνια θα έχουν αύριο φύκια κι ασπυρόσκονη. Καλή επιστροφή. Τώρα που το θυμήθηκα! Κάποιος πρέπει να ντυθεί Αι Βασίλης και να μοιράσει δώρα στα παιδιά. Το 'χω απωθημένο. Θα το βάλω στις εκκρεμότητες για αύριο βράδυ. Εις το επανιδείν...

65	70	90	110	130
60				140
55				160
18				5.7
16				6.0
14	12	10	8	7

α κ ρ ι β έ ς σ τ ι γ μ έ ς

του Ηλία Κατούλη

Του τραγουδιού η Κορτακή δεν είναι σαν τις άλλες

Συννεφιασμένη Κυριακή
μοιάζει με 'μή παρδία' μου
ωυ' έχει παιζε συννεφια
Χρυσέ' μου Παναγιώ' μου

Εί'σαι μιά μέρα σ'αί' μ'αί' μ'αί'
ωυ' χαβα' μ'αί' χαρ' μου
συννεφιασμένη Κυριακή
μ'αί' ν'αί' μ'αί' παρδία' μου.

Όταν σε βγείσω βροχερή
σηχη' δ'αί' ή' αν' αί' μ'αί'
μ'αί' μ'αί' μ'αί' μ'αί' μ'αί'
μ'αί' μ'αί' μ'αί' μ'αί' μ'αί' -

Βιτανέου

Αύγουστος Κυριακή η Ελλάδα δίπλα στη θάλασσα
ήλιος δροσιά πεύκα φαί κρασί κι αγάπη.
Στο πικάπ έπαιξε ασταμάτητα
του Τσιτσάνη η «συννεφιασμένη Κυριακή»
και κανείς δεν είπε ν' αλλάξει ο δίσκος.
(Θωμάς Γκόρπας)

Δικό μου καλοκαίρι (παιδικό) του 1948. Στην παραλία του Κορινθιακού. Καφενείον «Το Ακρογιάλι». Τον τόπο πύρων «θείος Ιούλιος μήνας». Ποιο παιδί κοιμάται τα μεσημέρια; Ποιο παιδί και ποιοι γέροι.

Κάτω από την καλαμμένα τέντα τρεις - τέσσερις ηλικιωμένοι, παραδομένοι στην πρέφα και στο «βαρύ γλυκό τους». Έρχεται ένας βουνίσσιος (ορεινή Κορινθία). Κάθισε να ξαποστάσει. Κρατούσε κι ένα ταγάρι με ψώνια από το γειτονικό Ξυλόκαστρο. Ήπια το ουζάκι του, έστριψε τσιγάρο και μετά βγάζει αργά, σχεδόν τελετουργικά, μια «πλάκα» 78' στροφών. «Παιδιά», έτσι αποκάλεσε τους ηλικιωμένους θαμώνες, «έχω εδώ ένα καινούριο τραγούδι που θα σας κάνει να κλάψετε». Δεν του μίλησαν και εξακολούθησαν το παιχνίδι τους. Εκείνος σπκώθηκε και πήγε προς το γραμμόφωνο που με το εμπριμέ κωνί του (μπλε με σταμπαρισμένα άνθη) στόλιζε το περβάζι του παραθύρου. Και....

Ένα τραγούδι ακούγεται που μας ξαφνιάζει όλους.
(Γ. Σαραντάρης)

Με τα πρώτα λόγια, το παιχνίδι χαλάρωσε και σιγά σιγά κόπηκε τελείως. Άκουγαν χωρίς να μιλούν, με τα μάτια μακριά, πολύ μακριά, «πιο πέρα από την απελπισία». Στο πρόσωπό τους φαίνονταν καθαρά τα «μέσα δάκρυα». Λίγες μέρες πριν είχαν κατέβει αντάρτες στο χωριό να τιμωρήσουν έναν προδότη και συνεργάτη της αστυνομίας. Γλίτωσε με μερικά σκάγια στο αριστερό του (τι ειρωνεία!) αυτί και τώρα παίρνει σύνταξη αντιστασιακού. Στην ταραχή βγήκε να δει τι συμβαίνει ένας «ηλίθιος φτωχός Ελπίνων» του χωριού, ο Αντώνης και μια αδέσποτη τον έστειλε στον «κόσμο των μακάρων». Ο βουνίσσιος, μετά το τέλος του τραγουδιού, διέκοψε σκέψεις και σκοτεινά ταξίδια της μνήμης λέγοντας: «Μπέλλου - Τσαουσάκης. Το τραγούδι είναι του Τσιτσάνη».

Έτσι άκουσα, εκείνη την καλοκαιριάτικη μέρα, για πρώτη φορά ένα τραγούδι που έμελλε να γίνει ύμνος και να στοιχειώσει τη ζωή μου και τις ζωές πολλών Ελλήνων.

Πόσους συνειρμούς γεννά αυτό το τραγούδι δεν είχα συνειδητοποιήσει μέχρι που διάβασα τυχαία τους στίχους του Γκόρπα (μες το κατακαλόκαιρο κι αυτός άκουγε «Συννεφιασμένη Κυριακή») και αποφάσισα να γράψω κάτι γι αυτό «ως θυμίαμα ψυχής ενώπιόν του».

Με τους πρώτους στίχους «Συννεφιασμένη Κυριακή, μοιάζεις με την καρδιά μου» με βρίσκουν και μου μιλούν αγαπημένοι ποιητές: ο Οδυσσεάς Ελύτης «Επειδή το πιο πολύ ψιχάλιζε στους δρόμους έξω, καθώς μες την ψυχή τους» Κι ύστερα ο Τάσος Λειβαδίτης «Βρέχει στη φτωχογειτονιά, βρέχει και στην καρδιά μου». Στο στίχο «που έχει πάντα συννεφιά» ακούω το Νίκο-Καρούζο.

Να ο Έλληνας πάντα πικραμένος
με γλυκιά μορφή
καμωμένος για τα βάσανα
πως τραγουδά και δένεται
με τη μνήμη που έχει πάντα συννεφιά.

Είναι και η μέρα που έδωσε στο τραγούδι μια διάσταση δραματική. Δεν ήταν μια οποιαδήποτε συννεφιασμένη μέρα, αλλά η Κυριακή της χαράς «που 'χασα τη χαρά μου» και «σα να άνοιξε αυτή η μέρα όλα τα μάτια της για να δακρύσει» (Μ. Μέσκος). Δεν ήταν μια Δευτέρα έτσι κι αλλιώς βουρκαωμένη, μια Τρίτη εκ παραδόσεως καταραμένη ή μια Τετάρτη βροχερή. Και η χαρά που χάθηκε δεν ήταν μια συγκεκριμένη, αλλά πολλές μαζί σε μια ζωή δική μας και των άλλων.

Είπαν πως ο Τσιτσάνης έγραψε ένα ερωτικό τραγούδι, αλλά κατόπιν, πολύ αργότερα, πιέζοντάς τον διάφοροι να βγάλει με το ζόρι αριστεριλίκια που ήτανε, τότε, της μόδας, άρχισε να λέει κι ο ίδιος πως δήθεν εμπνεύστηκε το τραγούδι από ένα σκοτωμένο παλικάρι επί κατοχής (άποψη Γ. Σκαμπαρδώνη - «Νέα», Φεβρουάριος 2001). Προκλητικότερος (για το μύθο του τραγουδιού) είναι ο ισχυρισμός ενός από τους φερόμενους ως στιχουργούς του (Αλέκος Γκούβερης) πως έγραψε τους στίχους μετά από μια ήπια της αγαπημένης του ομάδας.

Τίποτα από αυτά δε στάθηκε ικανό να απομυθοποιήσει ένα τραγούδι μύθο, γιατί ο μύθος αυτός χτίστηκε με τα χρόνια απ' αυτούς που χάσανε χαρές και χαρές. Αυτοί που το τραγούδησαν και το αγάπησαν αμέσως μετά τον πόλεμο και τα δύσκολα χρόνια της κατοχής δε θα έφερναν στο μυαλό τους τις φοβερές εικόνες και τις τραγικές εμπειρίες που είχαν ζήσει; Και μες τον τρομερό εμφύλιο που ζούσαν τότε, δε θα τάραζε τις ψυχές τους, αυτό που ήταν το τραγουδιασμένο τους παράπονο; Και στα χρόνια που ακολούθησαν με τις διώξεις, τις φυλακές, τις εξορίες, την κοινωνική ανισότητα, τις αδικίες, τη μετανάστευση σε Καναδά, Αυστραλίες και Γερμανίες, με της

χώντας το φόβο, την καθημερινή αγωνία και αβεβαιότητα για την προσωπική πορεία του καθενός, αλλά και της πατρίδας το μέλλον, αυτό το τραγούδι δε θα ήταν ένα φάρμακο λυτρωτικό (ομοιοπαθητικό θα το έλεγε κάποιος), ένα αχ που σαν πουλί απελευθερωνόταν από του στήθους το κλουβί; Είναι ένα τραγούδι για τις ματωμένες ψυχές κι αποτυπώνει στα λόγια και τη μουσική του με τον πιο εύγλωττο και αφροπλιστικά συγκινητικό τρόπο την απώλεια της χαράς από οποιαδήποτε αιτία (είναι τόσες πολλές οι αιτίες του πόνου). Και είναι τόσο αληθινό και μεγάλο, γιατί όπως λέει ο ποιητής: «όποτε είμαστε λυπημένοι γράφουμε ποιήματα» (Μ. Μέσκος). Και δεν ψάχνουμε το στιχουργό, αφού είναι σα να το γράφουμε όλοι μαζί, αφού και όλοι μαζί το τραγουδάμε, εμείς που πάντα από τη μεριά του πόνου επιστρέφουμε. Κι αν μάθουμε αυτόν που έγραψε το «Τζιβαέρι» ή το «Στο 'πα και στο ξαναλέω» θα μας συγκινήσει περισσότερο το τραγούδι; Διάφοροι κριτικοί της τέχνης, δημοσιογράφοι, ομότεχνοι του Τίτσάνη κλπ έχουν γράψει και δηλώσει κατά καιρούς, πολλά και ενδιαφέροντα για τη «Συννεφιασμένη Κυριακή». Ο Βίρβος λέει: «Ο Τσιτσάνης δεν έβρισκε μια λέξη και μόνο μετά από πολύ καιρό κατέληξε στην επανάληψη της λέξης Κυριακή, για να συμπληρώσει το κενό». Και παρακάτω: «Η συννεφιασμένη Κυριακή έχει μέσα της κάτι το θεσσαλοπειρώτικο, χωρίς να είναι αυτό συγκεκριμένο, αλλά έχει και το ρεμπέτικο». Η μουσικοκριτικός Σοφία Σπανούδη: «Είναι ένα υποβλητικότητα ψυχικό τοπίο που μεταγγίζει ακαριαία στον ακροατή τη σκιερή του ατμόσφαιρα». Ο Π. Γεραμάνης -τέλος- τη χαρακτηρίζει ορόσημο για το κοινωνικολαϊκό τραγούδι. Ωραία όλα αυτά για τους μελετητές του τραγουδιού που ίσως ενισχύουν και δικαιώνουν το μύθο του. Εκείνο όμως που εγώ καλά γνωρίζω είναι πως κάθε φορά που το ακούω ή το τραγουδάω «δάκρυα καιροφυλακτούν στην άκρη του ματιού». Είναι ένα από τα τραγούδια που δε μας έφαγαν τα χρόνια. Κυλάει ποτάμι αστείρευτο και στις όχθες του φυτρώνουν δεντράκια με την ίδια πίκρα στους χυμούς τους που αντί να τα μαραίνει τα ομορφαίνει. Όπως αυτό του Μιχάλη Μπουρμπούλη:

*Σα λιτανεία μακρινή αγίων που διαβαίνει
συννεφιασμένη Κυριακή ποιος σε καταλαβαίνει*

ή το άλλο της Βικτωρίας Μακρή από το «Στεναγμό ανατολίτη» του Μαμαγκάκη:

*Κι εγώ να σεργιανάω στις μουσικές
μ' έναν ρεμπέτη που ξεγέλασε το χρόνο
και στο χορό μου να σ' ακούω να μου λες
όλη η ζωή μας ήταν συννεφιασμένες Κυριακές συννεφιασμένες*

ή -τέλος- του Αντώνη Παπαϊωάννου:

*Μη με κοιτάς, μη με ρωτάς, εγώ δε φταίω
που 'γινε ο κόσμος σιδεριά μιας φυλακής
Εγώ 'μαι εξάρτημα από το τραμ το τελευταίο
Και συ πρωί συννεφιασμένης Κυριακής.*

«Χθες βράδυ μια νεροποντή και σήμερα βαραίνει πάλι ο σκεπασμένος ουρανός. Ποιος θα σπκώσει τη θλίψη ετούτη απ' την καρδιά μας» ακούω να μου ψιθυρίζει με κείνη τη βαριά, κουρασμένη φωνή του ο σοφός ποιητής από τα Βουρλά της Μικράς Ασίας (Γ. Σεφέρης - Μυθιστόρημα, Ζ)
Κάθομαι εδώ και γράφω για την Κυριακή του τραγουδιού που τη φορά βασανισμένο ρούχο τόσα χρόνια. Και επειδή με λόγια πεζά τα συναισθήματά μου βγαίνουν συγκεχυμένα και οι σκέψεις μου σκορπούν εδώ και κει, προσπαθώ με στίχους ταπεινούς (το καταφύγιό μου), να τα μαζέψω όλα και να τα κλείσω σ' ένα μελλοντικό τραγούδι:

*Του τραγουδιού η Κυριακή
δεν είναι σαν τις άλλες
έχει στα μάτια συννεφιά
στα βλέφαρα ψιχάλες*

*γιατί ήταν μέρα Κυριακή
που μ' αποχαιρετούσες
και γίναν δάκρυα πικρά
τα μάτια π' αγαπούσες*

*συλλογισμένος ο καιρός
η μέρα σκοτεινιάζει
κι έτσι που είναι βροχερός
με την καρδιά μου μοιάζει*

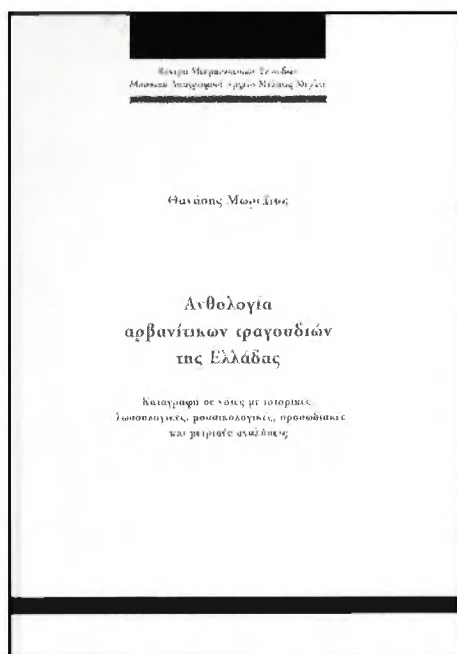
**ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ, Η ΚΥΡΙΑΚΗ
ΨΥΧΗ ΒΑΣΑΝΙΣΜΕΝΗ
ΤΗΣ ΠΗΡΕΣ ΟΛΗ ΤΗ ΖΩΗ
ΚΑΙ ΤΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ**

Υ.Γ. «Μέσα από τα σύννεφα μιας Κυριακής πέταξε για το Λονδίνο κι από κει στο πάλλο του υπερέραν, ο Βασίλης Τσιτσάνης (Β. Βασιλικός - Ελευθεροτυπία, 19/1/94)

Γιατί ήταν μέρα Κυριακή που μ' αποχαιρετούσες...
συννεφιασμένη

Μεταξύ των άλλων...

Νέες εκδόσεις από το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

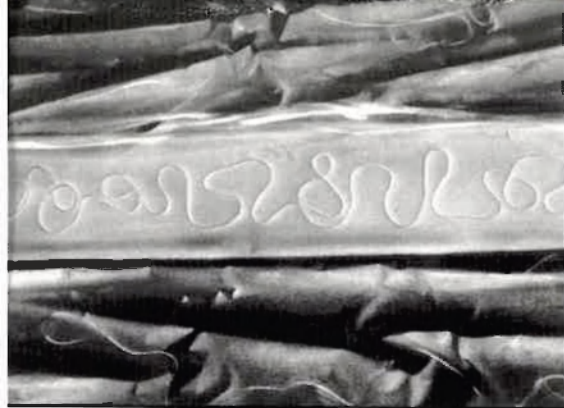

Το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο Μέλπης και Θκτάβιου Μερλιέ εξέδωσε πρόσφατα το βιβλίο *Ανθολογία αρβανίτικων τραγουδιών της Ελλάδας*, προϊόν 17χρονης έρευνας, του συγγραφέα και συνεργάτη του Κέντρου, Θανάση Μωραίτη. Η πλούσια και πολύ ενδιαφέρουσα έκδοση περιλαμβάνει 140 αρβανίτικα τραγούδια από όλη την Ελλάδα, καταγραμμένα σε νότες, με ιστορικές, γλωσσολογικές, μουσικολογικές, προσωδιακές και μετρικές αναλύσεις καθώς και ανέκδοτες θεωρητικές έρευνες του Δημήτρη Λέκκα. Στο cd που συνοδεύει την έκδοση ακούγονται όλα τα τραγούδια από επιτόπιες κυρίως ηχογραφήσεις. «Η παρούσα ανθολογία», αναφέρει στον πρόλογο ο Μάρκος Δραγούμης «είναι καρπός μιας μακροχρόνιας, κοπιαστικής έρευνας. Και προέρχεται όχι μόνο από βαθύ γνώση της γλώσσας των ανθολογούμενων τραγουδιών, αλλά και ικανότατο μουσικό. Πρόκειται για ένα έργο που έρχεται να γεμίσει ένα σημαντικό κενό - η αρβανίτικη δημοτική ποίηση έχει καταγραφεί, ελάχιστα όμως η μουσική της - και να επιτρέψει να τοποθετηθεί η μελέτη της δημοτικής μας μουσικής σε μια ευρύτερη βάση. Γιατί σε τελευταία ανάλυση, μόνο με τέτοιου είδους βιβλία θα φτάσουμε στις συγκριτικές μελέτες που τόσο πολύ μας χρειάζονται για να διευρυνθούν οι εθνομουσικολογικοί μας ορίζοντες».

Άλλη μια νέα έκδοση είναι το cd *Καταμεσίς στη θάλασσα - Τραγούδια της Σαμοθράκης* σε συνεργασία με το Δήμο Σαμοθράκης. Περιλαμβάνει εικοσιδύο ανέκδοτα τραγούδια από τις καταγραφές του Σαμοθρακίτη λόγιου Νικολάου Φαρδύ και του Μάρκου Δραγούμη. Τα τραγούδια ερμηνεύουν με τον καλύτερό τους εαυτό ο Χρόνης Αηδονίδης, η Δόμνα Σαμίου, ο Θανάσης Μωραίτης (που έχει και την επιμέλεια της έκδοσης), η Κατερίνα Παπαδοπούλου και ο Μάρκος Δραγούμης. Μαζί με το Σωκράτη Σινόπουλο που παίζει λάφτα, πολιτική λύρα και έχει και την επιμέλεια της ορχήστρας, παίζουν οι μουσικοί: Γιώργος Μαρινάκης βιολί, Κώστας Μερετάκης κρουστά, Πάνος Δημητρακόπουλος κανονάκι και Κυριάκος Ταπάκης λαούτο. Δουλειές όπως το cd *Καταμεσίς στη θάλασσα*, που γίνονται με ιδιαίτερο σασασμό και μεράκι, χαίρεσαι να τις ακούς.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επανέκδοση του cd *Τραγούδια και σκοποί από τους Χουλιάρδες της Ηπείρου* με όλο το υλικό των δύο προηγούμενων εκδόσεων (αυθεντικές ηχογραφήσεις που έκανε η Μέλπη Μερλιέ στην Αθήνα το 1930, με την κομπανία του περίφημου κλαρινίστα Νικαλάου Τζάρα) αλλά και δύο μοναδικά οργανικά κομμάτια από εμπορικό δίσκο του 1929 με το κλαρίνο του κορυφαίου Ηπειρώτη οργανοπαίχτη Κίτσιου Χαρισιάδη.

Έκθεση του Σώτου Αλεξίου

Ενας πολύ καλός φίλος και συνεργάτης του *Μετρονόμου* παρουσιάζει μια άλλη, την κύρια καλλιτεχνική του πλευρά με την οποία διαπρέπει μέχρι τώρα στο εξωτερικό και στην Ελλάδα. Ο γλύπτης και ζωγράφος Σώτος Αλεξίου με τα ωραία του σημειώματα για τον Βασίλη Τσιτσάνη με τον οποίο υπήρξαν φίλοι για πολλά χρόνια. Η έκθεση ζωγραφικής του Σ. Αλεξίου γίνεται από τις 3 έως τις 22 Μαρτίου στο «ART Tower Agora», οδός Αρμοδίου 10, Βαρβάκειος πλατεία, Αθήνα. Για πρώτη φορά εδώ και πολλά χρόνια παρουσιάζεται συνολικά το ζωγραφικό του έργο σε ένα χώρο. Μπορεί έτσι να σχηματίσει κανείς ολοκληρωμένη αντίληψη για την δουλειά του. Για την ζωγραφική του Σώτου Αλεξίου η Ελένη Βακαλό έγραψε: «Περιορίζει τα μορφολογικά του στοιχεία σε ισόπαχες ταινίες χρώματος. Με αυτές ορίζει τον χώρο του, τον κατανέμει, προβάλλει τις διαστάσεις του, τα μέρη του, τις δυναμικές του εντάσεις». Ο ίδιος πιστεύει ότι με την ζωγραφική θέλει να φανερώσει το αόρατο που κρύβεται πίσω από την επιθυμία η οποία παρουσιάζεται καμιά φορά μεταξύ ύπνου και ονείρου. Ο Σώτος Αλεξίου γεννήθηκε στην Καλαμπάκα σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών με δάσκαλο τον Γιάννη Παππά και μετά πήγε στην Καλιφόρνια υπότροφος του Γρεσπο όπου έγινε βοηθός καθηγητή και στη συνέχεια καθηγητής στο ίδιο πανεπιστήμιο. Μετά το 1976 έστρεψε την προσοχή του στην Ευρώπη εκθέτοντας στο Παρίσι, την Βαρκελώνη και άλλες πόλεις.

φικό του έργο σε ένα χώρο. Μπορεί έτσι να σχηματίσει κανείς ολοκληρωμένη αντίληψη για την δουλειά του. Για την ζωγραφική του Σώτου Αλεξίου η Ελένη Βακαλό έγραψε: «Περιορίζει τα μορφολογικά του στοιχεία σε ισόπαχες ταινίες χρώματος. Με αυτές ορίζει τον χώρο του, τον κατανέμει, προβάλλει τις διαστάσεις του, τα μέρη του, τις δυναμικές του εντάσεις». Ο ίδιος πιστεύει ότι με την ζωγραφική θέλει να φανερώσει το αόρατο που κρύβεται πίσω από την επιθυμία η οποία παρουσιάζεται καμιά φορά μεταξύ ύπνου και ονείρου. Ο Σώτος Αλεξίου γεννήθηκε στην Καλαμπάκα σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών με δάσκαλο τον Γιάννη Παππά και μετά πήγε στην Καλιφόρνια υπότροφος του Γρεσπο όπου έγινε βοηθός καθηγητή και στη συνέχεια καθηγητής στο ίδιο πανεπιστήμιο. Μετά το 1976 έστρεψε την προσοχή του στην Ευρώπη εκθέτοντας στο Παρίσι, την Βαρκελώνη και άλλες πόλεις.

Βιβλίο για τον Στέλιο Καζαντζίδη

Ο ερευνητής Κώστας Μπαλαχούτης και οι εκδόσεις *Ατραπός* καταθέτουν ένα ογκώδες έργο που θα αφορά την πορεία και τα τραγούδια του Στέλιου Καζαντζίδη. Θα περιλαμβάνει όλες τις σημαντικές στιγμές της καλλιτεχνικής διαδρομής του μεγάλου λαϊκού βάρδου καθώς και την πλήρη εργογραφία του. Ο συγγραφέας βασισμένος σε προσωπικές συζητήσεις που είχε με τον ίδιο τον Καζαντζίδη αλλά και σε συνομιλίες με στενούς του συνεργάτες - Θεόδωρο Δερβενιώτη, Κώστα Βίρβο, Χρήστο Νικολόπουλο, Τάκη Σούκα, Λευτέρη Χασιάδη κ.ά. - καθώς και σε μια έρευνα ετών μέσα από διάφορες πηγές, φέρει στην επιφάνεια τους λόγους που καταξίωσαν τον ερμηνευτή ως κορυφαίο εκφραστή της λαϊκής σκέψης και βούλησης, αλλά και τις αιτίες που τον οδήγησαν στην αποχώρηση από τα κέντρα και τα στούντιο ηχογράφησης. Προλογίζει ο Θεόδωρος Δερβενιώτης ενώ φιλοξενείται σημείωμα του Βαγγέλη Περπινιάδη και χαιρετισμός της συζύγου του καλλιτέχνη κας Βάσως Καζαντζίδη. Θα συνοδεύεται από σπάνιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό καθώς και από cd με κλασικές στιγμές του Καζαντζίδη από την αρχή μέχρι και το τέλος της λαμπερής διαδρομής του. Το βιβλίο θα κυκλοφορήσει στο τέλος του Ιανουαρίου.

φάιο εκφραστή της λαϊκής σκέψης και βούλησης, αλλά και τις αιτίες που τον οδήγησαν στην αποχώρηση από τα κέντρα και τα στούντιο ηχογράφησης. Προλογίζει ο Θεόδωρος Δερβενιώτης ενώ φιλοξενείται σημείωμα του Βαγγέλη Περπινιάδη και χαιρετισμός της συζύγου του καλλιτέχνη κας Βάσως Καζαντζίδη. Θα συνοδεύεται από σπάνιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό καθώς και από cd με κλασικές στιγμές του Καζαντζίδη από την αρχή μέχρι και το τέλος της λαμπερής διαδρομής του. Το βιβλίο θα κυκλοφορήσει στο τέλος του Ιανουαρίου.

δίκαια

Μουσικά ημερολόγια για το 2003

Ανανεωμένο και εμπλουτισμένο με καλλιτέχνες και στίχους απ' όλο τον κόσμο κυκλοφορεί το *Μουσικό ημερολόγιο 2003* των εκδόσεων *Εμπειρία Εκδοτική*, που επιμελήθηκαν η Σίσση Καπλάνη και ο Βαγγέλης Περάκης. Περιλαμβάνει πληροφορίες για συνθέτες της κλασικής μουσικής, για μορφές της τζαζ και της ροκ, για Έλληνες και ξένους ποιητές, για τους ηθοποιούς της ελληνικής σκηνής που έχουν τραγουδήσει στο θέατρο και τον κινηματογράφο αλλά και νεότερα ονόματα της παγκόσμιας μουσικής. Από τις εκδόσεις *Ατραπός* μας έρχονται δύο ημερολόγια με τη φροντίδα του Κώστα Μπαλαχούτη. Το πρώτο, *Για τους φίλους του λαϊκού τραγουδιού*, κυκλοφορεί για δεύτερη χρονιά, συμπληρωμένο με νέο υλικό και διαφορετική μορφή. Κάθε μέρα συνδέεται με τα γενέθλια ερμηνευτών, δημιουργών, και εκτελεστών, όπου παρουσιάζονται βιογραφικά στοιχεία, στίχοι ανάλογα με τις εποχές, σπάνιες φωτογραφίες, λεζάντες μαγαζιών και άλλο αρχειακό υλικό. Οι *Μεγάλοι δημιουργοί* αφορούν την πορεία και το έργο δώδεκα σημαντικών προσωπικοτήτων του «έντεχνου» τραγουδιού με φωτογραφίες του Τάκη Παναγίδη, εξώφυλλα δίσκων και βιογραφικά κείμενα.

Διεθνής Συνάντηση για το κανονάκι

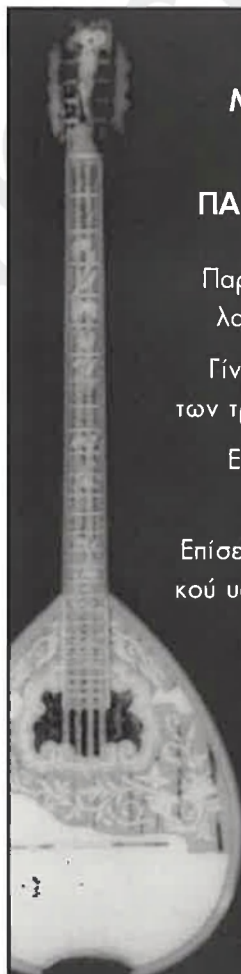
Διεθνή Συνάντηση για το κανονάκι στη Βηρυτό, διοργανώνει ο Πολιτιστικός Οργανισμός *En Chordais* σε συνεργασία με το Ανώτατο Κρατικό Κονσερβατούαρ του Λιβάνου (Lebanese National Higher Conservatory). Η Διεθνής Συνάντηση για το Κανονάκι που θα πραγματοποιηθεί στις 16, 17, και 18 Ιανουαρίου του 2003 στο campus του Πανεπιστημίου Ανθρωπιστικών Επιστημών Saint Joseph (αίθουσα Pierre Abou Khatir) και τους χώρους του κονσερβατούαρ, εντάσσεται στις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Προγράμματος *MediMuses*, που έχει ως αντικείμενο του ερευνητικές, καλλιτεχνικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές στη Μεσόγειο. Οι Διεθνείς Μουσικές Συναντήσεις είναι δε από τις σημαντικότερες δράσεις του προγράμματος, καθώς εστιάζουν στα μουσικά όργανα που απαντώνται στη λεκάνη της Μεσογείου. Το *MediMuses* είναι ενταγμένο στο χρηματοδοτικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με τον ευρύτερο τίτλο *EuroMed Heritage II* και έχει την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού. Οκτώ διακεκριμένοι εκτελεστές στο κανονάκι (ψαλτήριο) καλούνται να παρουσιάσουν δείγματα της υψηλής τέχνης και τεχνικής τους, παραδίδοντας master classes σε σπουδαστές και εκτελεστές του οργάνου και συμμετέχοντας σε δυο συναυλίες ανοιχτές στο ευρύ κοινό. Το πρόγραμμα της Διεθνούς Συνάντησης για το κανονάκι πλαισιώνεται από διαλέξεις για την εξέλιξη του οργάνου από τους ακόλουθους μουσικολόγους και ερευνητές: Καθηγητής Λάμπρος Λιάβας (Ελλάδα), Prof. Ruki Ayankil (Τουρκία), Prof. Toufic Kerbage (Λίβανος), Mr. Salah Eddine Maraka (Ιορδανία), Dr. Mourad Sakli (Τυνησία). Η επιλογή των δεξιοτεχνών έγινε με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρουσιάζονται «οι σχολές» και οι τάσεις που συναντούμε σήμερα στη Μεσόγειο σε σχέση με το ύφος, την τεχνική και το ρεπερτόριο του οργάνου. Στη Διεθνή Συνάντηση για το κανονάκι συμμετέχουν οι: Erol Deran (Τουρκία), Emile Haddad (Ιορδανία) Imane Homsi (Λίβανος), Slim Jaziri (Τουρκία), Halil Karaduman (Τουρκία), Adel Nasreddine (Λίβανος), Hassan Tenari (Συρία), Απόστολος Τσαρδάκας (Ελλάδα).

Απόστολος Τσαρδάκας

52 χρόνια ελληνικής δισκογραφίας σε ένα CD-ROM

Τους 21.958 ελληνικούς δίσκους (LPs, CDs, singles) που κυκλοφόρησαν από το 1950 ως σήμερα, περιέχει το CD ROM που έφτιαξε ο Πέτρος Δραγουμάνος, γνωστός από τα αντίστοιχα βιβλία του. Μια βάση δεδομένων που επιτρέπει την αναζήτηση της δισκογραφίας των 9.074 ελλήνων συνθετών, σικουργών, τραγουδιστών και συγκροτημάτων. Αυτό που βρίσκεις στο CD ROM της Ελληνικής Δισκογραφίας και δεν υπήρχε στο αντίστοιχο βιβλίο, είναι τα εξώφυλλα των δίσκων και οι φωτογραφίες των καλλιτεχνών. Οι τρόποι αναζήτησης και ταξινόμησης είναι πολλαπλοί και πολλές οι πληροφορίες που παρέχει για κάθε δίσκο. Μετά από 17ετή έρευνα και καταγραφή, ο Πέτρος Δραγουμάνος παρουσιάζει ό,τι πληρέστερο υπάρχει για όλα τα είδη του δισκογραφημένου ελληνικού τραγουδιού. Περισσότερες λεπτομέρειες θα βρείτε στο www.music-online.gr ή στο τηλ. 210 9270861.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΓΧΟΡΔΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΛΛΙΑΝΙΩΤΗΣ

Παραδίδονται μαθήματα έγχορδων
λαϊκών οργάνων στο χώρο σας.

Γίνεται ανάλυση της μορφολογίας
των τραγουδιών με χρήση παρτιτούρας.

Εκμάθηση των λαϊκών δρόμων
και ρυθμικής αγωγής.

Επίσης προωθείται η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή με σύγχρονα λογισμικά που αφορούν τη μουσική.

Τηλ: 0972 410703
0945 216706
210 6447159

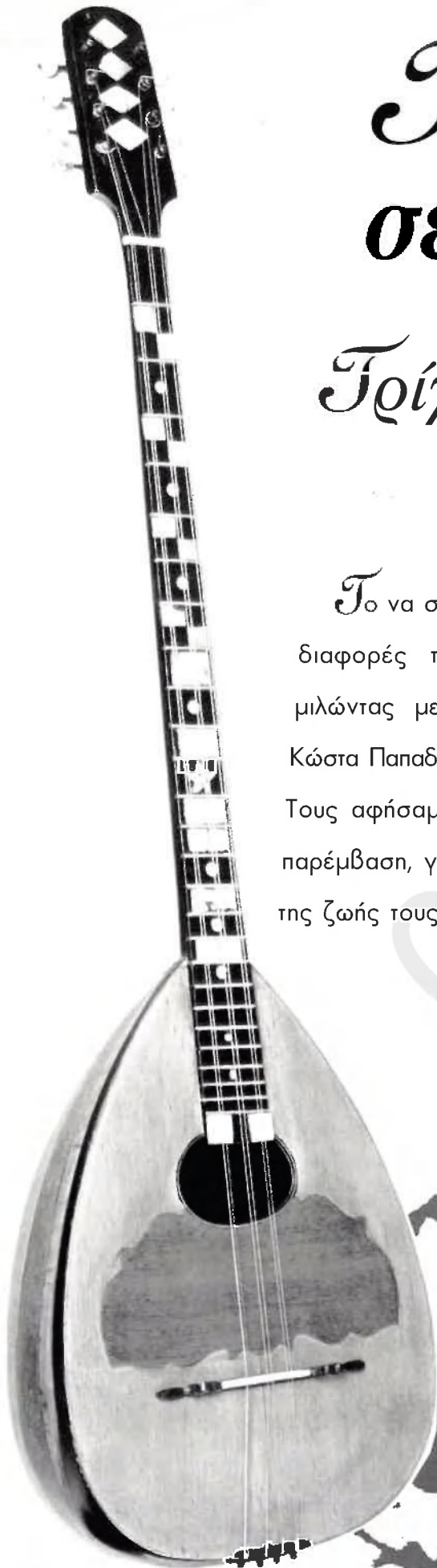
E-mail: panagiotis.kallianiotis@hotmail.com

Το μπουζούκι σε δυο μορφές

Τρίχορδο - Τετράχορδο

Επιμέλεια: Γιώργος Αλιής

Το να συντονίσει κανείς τη συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές του τρίχορδου και του τετράχορδου μπουζουκιού, μιλώντας με δύο από τους σπουδαιότερους μπουζουξίδες, τον Κώστα Παπαδόπουλο και τον Γιάννη Παλαιολόγου, δεν είναι και εύκολο. Τους αφήσαμε να μας πουν ό,τι αισθάνονται, χωρίς την παραμικρή παρέμβαση, γι' αυτό το όργανο που κέρδισε το μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής τους.

Κώστας Παπαδόπουλος

Όταν ξεκίνησα να παίζω μπουζούκι άρχισα με το τρίχορδο. Εκείνη την εποχή όλοι τρίχορδα παίζανε, και ο Χιώτης και ο Ζαμπέτας. Στο σπίτι μου μάλιστα τρεις θείοι μου παίζανε μπουζούκι, ο ένας επαγγελματικά, ο Γιάννης ο αριστερός. Μέσα στα μπουζούκια μεγάλωσα. Με το τρίχορδο άρχισα με το τρίχορδο έμεινα. Ο ήχος του έχει κάτι που εκφράζει απόλυτα την ψυχή μου. Ο Χιώτης ήταν αυτός που άλλαξε το τρίχορδο και έφερε στη δουλειά το τετράχορδο. Πριν από το Χιώτη τετράχορδο έπαιζε ο Στεφανάκης ή Σπιτάμπελος. Ο Μανώλης όμως το καθιέρωσε. Το όργανο αυτό τον εξυπηρετούσε γιατί τραγουδούσε, έκανε σιγόντα και τον βόλευε να κρατάει και ακόρντα. Ο Χιώτης είχε στο μυαλό του τα ακόρντα της κιθάρας γιατί και ο ίδιος έπαιζε πολύ καλή κιθάρα.

Ο Χιώτης και ο νέος ήχος

Μετά το Χιώτη οι περισσότεροι ακολούθησαν το τετράχορδο. Ήταν νέο το άκουσμα. Μετά τον Μάρκο, τον Καπλάνη, τον Τσιτσάνη, τον Παπαϊωάννου, τον Μπέμμη, τον Γιάννη Αγγέλου, που έπαιζαν τρίχορδο, ο Χιώτης έφερε το νέο ήχο, ίσως και το νεότερο τραγούδι και όλα αλλάζανε. Αλλάξε τελείως η εποχή. Βέβαια αργότερα έγιναν και διάφορα μπερδέματα, πέσανε τσιφτετέλια, ινδικά, ένα συνονθύλευμα. Ο Χιώτης όμως πάντα ξεχώριζε με το στυλ του. Ήταν μακριά απ' όλα αυτά. Γύρω στο '62-'63 θέλησα και εγώ να δοκιμάσω τι ήχο μπορώ να βγάλω με το τετράχορδο. Τότε δούλεψα στην *Τριάνα του Χειλά*, ήταν η εποχή που παίζαμε πια Θεοδωράκη. Πήγα λοιπόν στον Ζοζέφ και πήρα ένα τετράχορδο δοκιμαστικά. Του είπα ότι θα το πάρω να παίζω και αν μου κάνει θα το αγοράσω. Όταν πήγα σπίτι κάθισα όλη τη μέρα και το μελέτησα. Το βράδυ πήγα με αυτό στο μαγαζί. Έπαιξα, έπαιξα εκείνο το βράδι αλλά δεν έβρισκα αυτό που μου άρεσε στο τρίχορδο. Ο Ζοζέφ μου είχε δώσει ένα πολύ καλό μπουζούκι αλλά εγώ δεν μπορούσα να εκφραστώ και το πήγα πίσω.

Παίξιμο ψυχής

Πολλές φορές μου λένε: «Μα είναι μπουζούκι το τετράχορδο; Το τρίχορδο είναι μπουζούκι». Αυτό είναι πολύ μεγάλο λάθος. Είναι και αυτό ένα όργανο, είναι μπουζούκι και αυτοί που άρχισαν να το παίζουν έχουν κάνει πολύ καλά παιχνίδια. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι επειδή δεν παίζουν με τρίχορδο ο Χιώτης, ο Ζαμπέτας ή ο Παλαιολόγου, ο Πολυκανδριώτης δεν παίζουν ωραία. Ο Σταματίου με το τρίχορδο έπαιξε το «Άσπρο πουκάμισο», με αυτή την καταπληκτική εισαγωγή. Μπορούμε να πούμε ότι όταν το γύρισε στο τετράχορδο, δεν έπαιξε καλά; Για 'μένα δεν παίζει ρόλο το όργανο, έχει να κάνει με την ψυχή του καθένα. Όταν δούλεψα με τον Ζαμπέτα, στα *Δελινά*, του έκανα μια εισαγωγή και έβγαине κάθε βράδυ, που του έπαιζα την εισαγωγή, και μου έλεγε: «Κώστω σ' ευχαριστώ». Αυτό το «ευχαριστώ» από τον Ζαμπέτα, το άκουγα κάθε βράδυ. Ποτέ δεν με ξέχασε. Μετά πήγαινε μπροστά στην πίστα, στα πρώτα

τραπέζια, και έπαιζε σκέτα, χωρίς ρεύμα. Έκανε μια φαντασία. Εκείνη την ώρα δημιουργούσε, έκανε σύνθεση. Εγώ τον χάζευα. Τον άκουγα και ευχαριστιόμουν. Ποτέ δεν σκέφτηκα ότι τώρα παίζει σε τετράχορδο ή ότι θα χρειαζόταν τρίχορδο για να παίζει αυτά που έπαιζε. Όλα έβγαίναν από την ψυχή του.

Το μπουζούκι και οι εποχές

Τα δύο αυτά όργανα δεν έχουν μεγάλες διαφορές. Το τρίχορδο, ας πούμε, είναι πιο παραδοσιακό. Έχει κάποιες δυσκολίες στη δακτυλοθεσία του, γιατί αυτά που παίζει το τετράχορδο στις 4 χορδές πρέπει να τα παίζει στις 3, αλλά όλα είναι θέμα συνήθειας. Η βασική διαφορά που έχουν αυτά τα δύο όργανα είναι σε αυτούς που τα παίζουν και στους χώρους που τα παίζουν. Στο σκυλάδικο π.χ. το τρίχορδο δεν έχει θέση (το λένε βέβαια καινούριο λαϊκό τραγούδι αλλά εγώ το λέω σκυλάδικο). Αυτό το ξέρω από το γιο μου, το Δημήτρη. Μόλις πήγαινε με το τρίχορδο σε αυτά τα μαγαζιά του λέγανε «τι είναι αυτό; Δε μας κάνει, φέρε τετράχορδο». Σε αυτά τα μαγαζιά δεν μπορείς να κάνεις ταξίμι με «γλειψίματα» και «αραβίες» αν παίζεις τρίχορδο. Δεν γίνεται γιατί το όργανο είναι πιο στακάτο. Απ' την άλλη όμως και το ταξίμι είναι θέμα ακουσμάτων και δρόμων. Για να κάνεις ένα ταξίμι πρέπει να περάσεις από μια ολόκληρη εποχή. Εγώ πέρασα από την εποχή του '55 που υπήρχε το άκουσμα του Τσιτσάνη, του Καπλάνη, του Παπαϊωάννου. Τα σημερινά παιδιά δεν έχουν αυτό το άκουσμα γιατί ξεκίνησαν μακριά από τις ρίζες. Γι' αυτό και οι συνθέσεις που κάνουν είναι πιο πολύ προς το τσιφτετέλι και όχι προς τα ζεϊμπέκικα που ξέραμε. Επειδή λοιπόν παίζουν και τετράχορδο, πήγε το όργανο προς τα εκεί μαζί με αυτούς. Αρα δεν φταίει το όργανο, αλλά αυτοί που παίζουν έτσι. Αν ένας που παίζει τετράχορδο, έχει παλιά ακούσματα και ψακτεί με τις ρίζες του οργάνου, σίγουρα θα παίζει όμορφα πράγματα. Το ταξίμι δεν είναι μόνο

ουσάκ, αλλά όλοι οι δρόμοι που πρέπει να περάσουν στο υποσυνείδητο του μπουζουξή από τα ακούσματα των παλιών. Για να παίξει κάποιος λοιπόν καλά μπουζούκι, πρέπει να έχει εμπειρία από εποχές και από δρόμους, ανεξάρτητα από το μπουζούκι που κρατάει.

Τι ταιριάζει στον καθένα

Το 1958 ήρθε ο Σπύρος Περιστέρης - τότε ήμουνα με τον Καρνέζη στην *Κολούμπα* - και μας είπε να παίξουμε τραγούδια του Χιώτη με τη Μαίρη Λίντα. Ο Χιώτης τα είχε κάνει με τη Δούκισσα σε άλλη εταιρεία και δεν μπορούσε να τα παίξει με τη Λίντα. Πήγαμε λοιπόν στο σπίτι του Μανώλη, στην Κυψέλη, και μας τα έδειξε όλα, κατά γράμμα. Πήρα μάλιστα και τον ενισχυτή του για να περιγράψουμε ακριβώς τον ήχο του. Δηλαδή να κάνουμε μίμηση και να ακουστεί ωραία. Μέτα από λίγο

καιρό πήγαμε στο μπαράκι του *Μάριου*, που συχνάζαμε όλοι οι μπουζουξήδες, και ακούστηκε στο τζουκ-μποξ η «Φλόγα» με το σόλο πρίμο-σιγόντο. Γυρίζει τότε ο Ακης Πάνου και λέει στον Τσιμπίδη «ρε 'συ ποιος παίζει σιγόντο με το Χιώτη;» Λέει ο Τσιμπίδης «μήπως παίζει ο Μακρυδάκης;» Ο Μακρυδάκης ήταν λίγο πιο πέρα και τους λέει ότι δεν παίζει αυτός. Άρχισαν όλοι να ψάχνονται. Στο τέλος βγάλανε το δισκάκι και είδαν ότι έγραφε «Κωστάκης - Λάκης» (τότε ήμασταν πιτσιρικάδες). Αυτή τη ιστορία τη λέω γι' αυτούς που σκέφτονται ότι αυτά τα δύο όργανα είναι τελείως διαφορετικά μεταξύ τους και ότι το ένα υπερτερεί του άλλου. Αυτό δεν ισχύει. Εμείς με τα τρίχορδα κάναμε τέλεια μίμηση του Χιώτη, που έπαιζε τετράχορδο. Το θέμα λοιπόν δεν είναι τι μπουζούκι κρατάει ο καθένας, αλλά τι του ταιριάζει περισσότερο και πώς μπορούν να βοηθηθούν καλύτερα τα τραγούδια.

Γιάννης Παλαιολόγλου

Πριν αρχίσουμε να λέμε για τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο μπουζουκιών καλό θα ήταν να ξέρουμε από πού προέρχεται το καθένα από αυτά.

Αν ξεκινήσουμε από την αρχαία *Πανδουρίδα*, που θεωρείται ο πρόγονος του σημερινού μπουζουκιού, φτάνουμε ως τις αρχές του προηγούμενου αιώνα που συναντάμε το τρίχορδο μπουζούκι. Όχι όμως το τρίχορδο που ξέρουμε σήμερα. Το μπουζούκι τότε είχε μπερντέδες και κούρδιζε με στριφτάρια.

Αργότερα έβαλαν τάστα στο μπουζούκι. Από τη στιγμή όμως που έφυγαν οι μπερντέδες χάθηκαν τα μόρια, οι βυζαντινές κλίμακες και το μπουζούκι περιορίστηκε να παίζει μόνο συγκερασμένες ευρωπαϊκές κλίμακες. Έτσι έχουμε τη δυτικοποίηση του μπουζουκιού. Το τρίχορδο και το τετράχορδο υπάρχουν σαν μπουζούκια από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Ο θεός μου, ο Μάρκος Βαμβακάρης, στην αυτοβιογραφία του αναφέρει ότι υπήρχε κάποιος Μανέτας και κάποιος Γιώργος Σκούρτης που ήταν δεξιότεχνες στο τετράχορδο. Αυτό γύρω στο 1930. Στο τετράχορδο τότε παίζανε ευρωπαϊκά, βαλς, ταγκό, φοξ, κανταδόρικα. Ακριβώς τα ίδια πράγματα με τα ίδια ονόματα αναφέρει ο Ζαμπέτας στη δική του βιογραφία. Ο Χιώτης αργότερα ήταν αυτός που άλλαξε το κούρδισμα στο παλιό τετράχορδο και με διάφορους πειραματισμούς μαζί με το Ζοζέφ, το έφεραν στη μορφή αυτή που το γνωρίσαμε.

Έτσι λοιπόν το τρίχορδο είναι η εξέλιξη του τρίχορδου με τους μπερντέδες και το τετράχορδο του παλιού τετράχορδου που έπαιζε ευρωπαϊκά και στη συνέχεια εξελίχθηκε από το Μανώλη Χιώτη. Αν ψάξουμε να βρούμε τις διαφορές των δύο οργάνων, θα καταλήξουμε στην ουσιαστικότερη που είναι η διαφορά της εποχής που αξιοποιήθηκε το καθένα από αυτά.

Κατασκευαστικά

Το τρίχορδο είναι πιο μακρύ μπουζούκι από το τετράχορδο, κατά 3 πόντους περίπου. Έχει μεγαλύτερη κλίμακα στην ταστιέρα του. Αρχίζει από 69 πόντους και καμιά φορά φτάνει και τους 71. Αυτό κάνει τις χορ-

δές του να τεντώνονται περισσότερο και τον ήχο του πιο οξύ. Τα πρώτα τετράχορδα που πειραματίστηκε ο Χιώτης με το κούρδισμα Ρε, Λα, Φα, Ντο, είχαν το ίδιο μήκος με τα τετράχορδα αλλά φαρδύτερη ταστιέρα. Επειδή όμως η Φα χορδή τεντωνόταν πολύ, έσπαγε με το παραμικρό. Ο Ζοζέφ τότε σκέφτηκε να μικρύνει την κλίμακα της ταστιέρας, για να μειώσει την πίεση της χορδής Φα. Έτσι έφτασε την κλίμακα στους 67 πόντους. Το τετράχορδο σε σχέση με το τρίχορδο έχει πιο γεμάτο ήχο, όσον αφορά τις αρμονίες.

Ο τρόπος...

Το να πούμε ότι το τρίχορδο έχει οριζόντιο παίξιμο, ενώ το τετράχορδο οριζόντιο και κάθετο, δεν είναι αρκετό. Το τετράχορδο μπουζουίκι περιέχει το τρίχορδο. Ένας τετράχορδος μπουζουζής πρέπει πρώτα να σκέφτεται σαν τρίχορδος και μετά σαν τετράχορδος, για να ακούγεται καλά. Η τεχνική που θα χρησιμοποιήσει με βάση το τετράχορδο μπουζουίκι είναι ένα ανάμικτο πράγμα. Το μπουζουίκι πρέπει να ακούγεται μπουζουίκι. Ο μπουζουζής πρέπει πρώτα να είναι τρίχορδος και μετά τετράχορδος για να μπορεί να παίζει τα πάντα. Άλλωστε το πιο καλό παίξιμο στο στούντιο και γενικά στη εκτέλεση των κομματιών, γίνεται στις δύο κάτω χορδές, στη Ρε και στη Λα. Εκεί ακούγεται πιο στακάτος, πιο καθαρός ο ήχος. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Χιώτης, ο άνθρωπος που καθιέρωσε το τετράχορδο, τα περισσότερα τραγούδια και τα σόλα του τα έπαιζε σε δύο χορδές, με εξαίρεση τη «Φλόγα». Τις δύο πάνω χορδές τις χρησιμοποιούσε για κάποιες περαστικές νότες. Ένα μπουζουζής όταν παίζει ταξίμι με τρίχορδο σε κάποιες συγκεκριμένες τονικότητες από Ρε ή Σολ, Σι, το ηχώχρωμα του οργάνου θα τον πάει αλλού. Το ίδιο θα συμβεί αν παίζει στο τετράχορδο από Φα, Ντο. Δηλαδή και τα δύο μπουζουίκια αν παιχτούν έτσι που να εκμεταλλευτούν τις ανοιχτές χορδές τους, βγάζουν μοναδικό ήχο. Αρκεί αυτός που παίζει να τα ξέρει καλά και τα δύο. Έτσι καταλαβαίνουμε ότι δεν παίζει ρόλο τόσο το όργανο, αλλά αυτός που το παίζει. Το όργανο είναι μέσο έκφρασης. Το θέμα είναι τι έχει ο καθένας μέσα του.

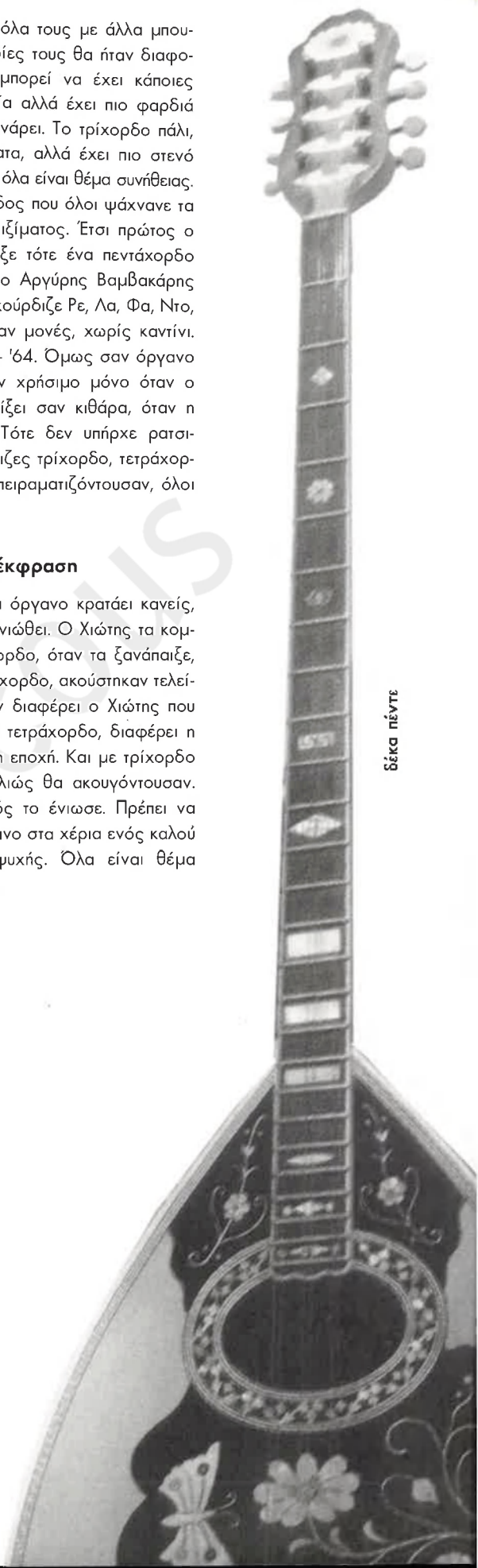
...η εκτέλεση

Υπάρχουν τραγούδια που μπορεί κάποιος να τα παίζει πιο εύκολα στο τρίχορδο και άλλα πιο εύκολα στο τετράχορδο. Ανάλογα με το τι μπουζουίκι έχει στα χέρια του ο συνθέτης που το έγραψε. Για παράδειγμα οι πενιές του Μπέμπη, το «Μινόρε» του Τσιμπίδη, τα «Δευτερόλεπτα» του Χιώτη, είναι φτιαγμένα για να παιχτούν σε τρίχορδο. Η «Φλόγα» φτιάχτηκε για τετράχορδο. Αν οι ίδιοι

άνθρωποι έφτιαχναν τα σόλα τους με άλλα μπουζουίκια, σίγουρα οι μελωδίες τους θα ήταν διαφορετικές. Το τετράχορδο μπορεί να έχει κάποιες ευκολίες στη δακτυλοθεσία αλλά έχει πιο φαρδιά ταστιέρα και αυτό σε φρενάρει. Το τρίχορδο πάλι, έχει πιο μεγάλα διαστήματα, αλλά έχει πιο στενό χέρι, οπότε βολεύει το ίδιο. όλα είναι θέμα συνήθειας. Υπήρξε μια μεγάλη περίοδος που όλοι ψάχνανε τα όργανα και τον τρόπο παιζίματος. Έτσι πρώτος ο Γιώργος Τσιμπίδης έφτιαξε τότε ένα πεντάχορδο μπουζουίκι και αργότερα ο Αργύρης Βαμβακάρης και εγώ. Αυτό το όργανο κούρδιζε Ρε, Λα, Φα, Ντο, Σολ. Η Ντο και η Σολ ήταν μονές, χωρίς καντίνι. Αυτό έγινε γύρω στο '60 - '64. Όμως σαν όργανο δεν επικράτησε γιατί ήταν χρήσιμο μόνο όταν ο μπουζουζής ήθελε να παίζει σαν κιθάρα, όταν η ορχήστρα ήταν ελλιπής. Τότε δεν υπήρχε ρασισμός στα όργανα, αν έπαιζες τρίχορδο, τετράχορδο, ή πεντάχορδο. Όλοι πειραματιζόντουσαν, όλοι ψάχνονταν.

...και η έκφραση

Δεν παίζει ρόλο λοιπόν τι όργανο κρατάει κανείς, αλλά πώς παίζει και πώς νιώθει. Ο Χιώτης τα κομμάτια που έπαιζε σε τρίχορδο, όταν τα ξανάπαιζε, μετά από χρόνια, με τετράχορδο, ακούστηκαν τελείως διαφορετικά. Εδώ δεν διαφέρει ο Χιώτης που έπαιζε τρίχορδο και μετά τετράχορδο, διαφέρει η εποχή. Ακόμα και εκείνη η εποχή. Και με τρίχορδο να τα ξανάπαιζε πάλι αλλιώς θα ακουγόντουσαν. Άλλαξε η εποχή και αυτός το ένιωσε. Πρέπει να καταλάβουμε ότι ένα όργανο στα χέρια ενός καλού παίκτη γίνεται όργανο ψυχής. Όλα είναι θέμα ψυχής και έκφρασης.

Ηπειρώτες Πρωτομάστορες

του Πάνου Σαββόπουλου

«Εθνομουσική Ηπειρώτικη», καρτ ποστάλ

δεκαέξι

Πολύ ευχάριστη έκπληξη ήταν για τους «εραστές» της αυθεντικής παραδοσιακής μουσικής και των δίσκων γραμμοφώνου γενικότερα, ο καινούριος δίσκος από τις εκδόσεις *Pop Eleven* του Γρηγόρη Φαληρέα, που είναι αφιερωμένος στους πρωτομάστορες της Ηπειρώτικης μουσικής. Δεν είναι η πρώτη φορά που ο Φαληρέας ασχολείται με εκδόσεις αυθεντικών Ηπειρώτικων από τις 78' στροφές. Στο ενεργητικό του καταγράφονται ένα LP και ένα CD. Η καινούρια έκδοση όμως διαφέρει από τις προηγούμενες. Λέει ο ίδιος στο ένθετο του CD: «Πρωταρχικός στόχος μου ήταν η επαναδιατύπωση του ηπειρώτικου ήχου μέσα από τραγούδια και σκοπούς που παρέμειναν μοναδικά ντοκουμέντα τέχνης» και συμπληρώνει: «Στη συλλογή αυτή γίνεται παράλληλα μια προσπάθεια παρουσίασης σημαντικών μουσικών της Ηπείρου και δασκάλων του κλαρίνου». Ο δίσκος αυτός λοιπόν είναι αντιπροσωπευτικός τόσο της Ηπειρώτικης μουσικής γενικότερα, όσο και των ηπειρωτών οργανοπαιχτών.

Η ηπειρώτικη μουσική

Η ηπειρώτικη μουσική είναι φορές μουσικών στοιχείων με παλαιότερη καταγωγή που ξεπερνούν τις δύο χιλιετίες και φαίνεται να ήταν πάντα μια μουσική που συνόδευε διαφόρων ειδών δρώμενα, λειτουργώντας πάντα στο δικό της (φυσικό-κοινωνικό) περιβάλλον. Η Ηπειρώτικη μουσική είναι λιτή σ' ότι αφορά τα «δομικά στοιχεία» της και οι κλίμακές της είναι συνήθως πεντατονικές. Παρά αυτή τη συμπαγή «λιτότητα», το τελικό αποτέλεσμα είναι μια σύνθετη συνισταμένη της μελωδίας, της ερμηνείας του τραγουδιστή/τραγουδιστών αλλά και της συνοδείας της ορχήστρας, που συνήθως αποτελείται από κλαρίνο, βιολί, λαγούτο, και ντέφι, με διακριτικούς ρόλους το κάθε όργανο. Χαρακτηριστικά κομμάτια στο CD είναι τα «Μια έμορφη γειτόνισσα», «Μωρή κοντούλα λεμονιά», «Η φράσα» κ.ά. Οι (ποιμενικοί) σκάρροι και τα μοιρολόγια είναι χαρακτηριστικά στην ηπειρώτικη μουσική και δεν υπάρχουν σε κανένα άλλο μέρος της Ελλάδας με αυτή τη μορφή. Μάλιστα οι Ηπειρώτες δάσκαλοι του κλαρίνου και του βιολιού, χρησιμοποιούσαν ακριβώς σκάρρους και μοιρολόγια για να διδάξουν την τέχνη τους στους μαθητές τους. Το «Μοιρολόι» (ηχογράφηση του 1997 με τον Πέτρο Λούκα Χαλκιά) και ο «Σκάρρος», που υπάρχουν στο CD είναι χαρακτηριστικότερα. Η Ηπειρώτικη μουσική δεν γράφεται με νότες όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες παραδοσιακές μουσικές της Ελλάδας που δεν ανήκουν στην «Δυτική σχολή» του «συγκερασμού», αλλά και σ' αυτή την περίπτωση είναι αδύνατο να γραφτούν σε παρτιτούρες τα «ποικίλματα» που αποτελούν «ένα σώμα» με την κύρια μελωδία. Έτσι η Ηπειρώτικη μουσική διδάσκεται, διαδίδεται και μεταδίδεται από όργανο σε όργανο και από στόμα σε στόμα.. Συχνά αυτή η διδασκαλία έχει ένα είδος «αποκρυφιστικού» χαρακτήρα, αφού η τέχνη αυτή έχει τα μυστικά της (τα.. κρυφά!). Δεν είναι καθόλου περίεργο λοιπόν που έχουμε διάφορες οικογένειες ηπειρωτών μουσικών όπως π.χ. οι περίφημοι «Μπατζαίοι» και οι επίσης περίφημοι «Χαλκιάδες», όπου φαίνεται ότι ο πατέρας διδάσκει στο γιό κ.ο.κ., παραδίδοντας του έτσι μία (δια βίου) κληρονομιά. Οι «Χαλκιάδες» και οι «Μπατζαίοι» εκπροσω-

Χαλκιάδες

πούνται επαρκώς στο CD του Φαληρέα.

Ο ρυθμός

Να πάμε τώρα στην ποιότητα και πολυπλοκότητα των ρυθμών, στο χαρακτηριστικότερο αυτό στοιχείο της Ηπειρώτικης μουσικής, που βοηθάει τα μέγιστα στην εκφραστικότητα και περιγραφικότητά της. Η Ηπειρώτικη «ρυθμολογία» στο εν λόγω CD είναι πλουσιότερη και αντιπροσωπευτική. Έτσι έχουμε: τσάμικα, συρτά στα δύο, συρτά στα τρία, χορούς τετράσημους, εξάσημους, οκτάσημους και εννεάσημους καθώς και τα άμετρα «Σκάρρος» και «Μοιρολόι». Η Ηπειρώτικη μουσική διακρίνεται και για τη μοναδική της «πολυφωνία». Μοναδικά (σε όλο τον κόσμο!) τα πολυφωνικά της, τόσο τα «απλά» όσο και αυτά της Β. Ηπείρου με «πίαση», «γυριστή» και «ισοκράτες». Το CD περιέχει δύο πολύ ενδιαφέροντα πολυφωνικά ηπειρώτικα τα «Όσα λουλούδια έχει η Ανοιξη» και «Γιάννη μου το μαντίλι σου».

Έξω απ' αυτά που αναφέραμε μέχρι τώρα, το πρόσφατο CD του Γρηγόρη Φαληρέα *Ηπειρώτες Πρωτομάστορες*, προσφέρει και κάτι πολύ περισσότερο και σημαντικότερο. Τι; Ναι! Αποτελεί ένα «μέτρο» και «σημείο αναφοράς». Ας εξηγηθώ καλύτερα και «έξω από τα δόντια» για να είμαι σαφέστερος. Ανοίγω παρένθεση λοιπόν.

Η «σκυλάδικη» εποχή

Εδώ και τέσσερις δεκαετίες περίπου, άρχισε η «σκυλάδικη» εποχή των λαϊκών (κυρίως) αλλά και των ρεμπέτικων τραγουδιών. Παράλληλα δηλαδή με τα λαϊκά και τα ρεμπέτικα αναπτύχθηκαν και τα ονομαζόμενα «σκυλοτραγουδά», άσματα δηλαδή μεγίστης καφούρας, με ευτελέστατους στίχους, περιεχομένου ακραίας απογοήτευσης, θλίψης, συχνά δε και αυτοκαταστροφής, τονισμένους με «τυχάρπαστες» φτηνές

Μπατζαίοι

Πανηγύρι στην Πωγώνι, 1917

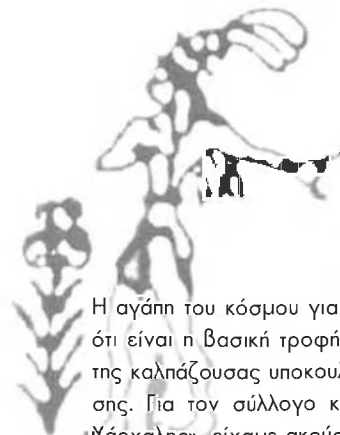
«λαϊκίζουσες» μελωδίες, με μουζουκοορχήστρα να εκτελεί (κυριολεκτικά!) ηλεκτρικώς και βροντωδώς (σίς), και με τραγουδιστές... αφήστε το καλύτερα το θέμα αυτό!!

Τα «σκυλοτραγούδα» αυτά δεν έχουν καμιά σχέση μ'αυτό που λέμε (γενικότερα) «λαϊκό τραγούδι», μάλιστα δε το προσβάλλουν βάνουσα. Γεμίζουν όμως τους σχετικούς... «Ναούς Πολιτισμού», τα «σκυλάδικα» δηλαδή, που και η ονομασία τους αυτή είναι μια «δυστροφή» των αυθεντικών σκυλάδικων της Θεσσαλονίκης, που αναπτύχθηκαν για πρώτη φορά στις αρχές τις δεκαετίας του '50 και που καμιά απολύτως σχέση δεν είχαν με τα των... εθνικών (ονομαζόμενων) οδών. Την τύχη των ρεμπέτικων/λαϊκών ακολούθησαν και τα παραδοσιακά, αφού παράλληλα με τα «σκυλοτραγούδα» αναπτύχθηκαν τα «σκυλοδημοτικά» και ειδικότερα τα «σκυλονησιώτικα», «σκυλοκρητικά», «σκυλοηπειρώτικα» και ό,τι άλλο βάλει ο νους σας, που θα ικανοποιούσε τους αστυφυλίζοντες «ξενοτοπίτες»-ετεροδημότες. Τα «σκυλοδημοτικά» έχουν ωσαύτως «καφούρικα» στιχάκια δημώδους «υφάνσεως» (αντίστοιχα των σκυλοτραγούδων) και μουσικές αρπαγμένες και βιασμένες ανερευθρίαστα από τα αντίστοιχα αυθεντικά (θεικά!) νησιώτικα, κρητικά, ηπειρώτικα κ.τ.λ. Έχω συναντήσει και συνομιλήσει με νεαρότατα άτομα που νομίζουν ότι η αυθεντική νησιώτικη ή κρητική, ή παραδοσιακή μουσική, είναι ακριβώς αυτή των «σκυλο...» με το ανάλογο επίθεμα: νησιώτικο, κρητικό, ηπειρώτικο κ.τ.λ. Να τονίσω εδώ το αυτονόητο (τελικώς), ότι δηλαδή τα τραγούδια αυτά δεν έχουν καμιά απολύτως τύχη, η δε διάρκεια της ζωής του δεν ξεπερνάει του 6-7 μήνες, όσο δηλαδή μια εποχιακή περίοδος λειτουργίας ενός σχετικού μαγαζιού. Χρησιμοποιούνται μόνο για τη «διασκέδαση» και την κατανάλωση αναλόγου... καυσίμου περιεκτικότητας 42% και πολύ συχνά αγνώστου προελεύσεως... Όπως αντιλαμβάνεσθε καρντάσια του ελέους, με τα «σκυλοδημοτικά» βολεύτηκαν αρκούτως οι «ετεροδημότες», αφού ήταν μέσα στο (γενικώς και αορίστως) λαϊκό κλίμα της εποχής το «βαρεμένο» και «καφούρικο». Εξάλλου ούτε λαϊκά και ρεμπέτικα μπορούσε/μπορεί να γράψει ο πασαένας «πουνι-

ρός» (με ου παρακαλώ!), ούτε και τα παραδοσιακά γίνονται επί παραγγελία. Εδώ κλείνει η παρένθεση και συγγνώμη Γρηγόρη Φαληρέα που απομάκρυνα τον αναγνώστη από το CD σου, αλλά δεν μπορούσα να προβάλλω καλύτερα τη σημαντική προσφορά του.

Ύφος και ήθος των ερμηνευτών

Οι *Ηπειρώτες Πρωτομάστορες* λοιπόν, οριοθετούν και σηματοδοτούν σαφέστατα την Ηπειρώτικη μουσική και το τραγούδι στην αυθεντική του μορφή, ενώ ταυτόχρονα προβάλλουν το αζεπέραστο (είν' η αλήθεια...) ύφος και ήθος των ερμηνευτών του. Δύο χραισμοτάτα δηλαδή στοιχεία τόσο για τον «πατριώτη» φιλόμουσο ακροατή όσο και για τον «ανήσυχο», «περίεργο» και... «ψαγμένο» σύγχρονο ερμηνευτή που αναζητεί μουσικά «όρια» για να μην υποέσει σε ...«ύβρι». Το τελευταίο οργανικό είναι νεότερης ηχογράφησης (1997) και πρόκειται για ένα αριστουργηματικό μοιρολόι του Πετρολούκα Χαλκιά. Το CD φέρεται σε ένα καλαίσθητο εξώφυλλο με φωτογραφικό υλικό του Σπύρου Παπαϊωάννου, με κείμενα των Γρηγόρη Φαληρέα και Γιώργου Παπαδάκη, με ακριβή στοιχεία των τραγουδιών και με τα στιχάκια τους, αλλά και με σχόλια τόσο γι' αυτά όσο και για τους ερμηνευτές. Απευθύνεται σε ελληνόφωνες και αγγλόφωνους. Εκτός από το αρχείο του εκδότη, χρησιμοποιήθηκαν δίσκοι από το πλούσιο αρχείο του ερευνητή των δημοτικών Ηλία Μπαρούνη. Ο καθαρισμός (αποθρομβοποίηση) των δίσκων γραμμοφώνου είναι ένα θαύμα, για το οποίο ο Γρηγόρης Φαληρέας ξόδεψε αρκετές ώρες. Μου είχε δώσει πριν μήνες ένα δοκιμαστικό CD με «καθαρισμένα» και πραγματικά μου άρεσε. Τελικά φαίνεται ότι μπορούσε και καλύτερα... Αυτονόητο ότι σας συστήνω το δίσκο ανεπιφύλακτα και... καλή σας ακρόαση, με τις επιλογίες των Χαλκιάδων, των Μπατζαίων και των άλλων ερμηνευτών... του Ηπειρώτικου πάθους.

Σύλλογος «Ο Χάρχαλης»

Ταξίδι στη μουσική της Κρήτης

Η αγάπη του κόσμου για τις ρίζες και την παράδοση φαίνεται ότι είναι η βασική τροφή της λαϊκής μας μουσικής σε πείσμα της καλπάζουσας υποκοιλούρας της τυποποιημένης κατανάλωσης. Για τον σύλλογο κρητικής μουσικής νομού Χανίων «Ο Χάρχαλης», είχαμε ακούσει πηγαίνοντας παλιά στο Ρέθυμνο σε κάποιο συνέδριο για το ρεμπέτικο τραγούδι. Το ενδιαφέρον περιορίστηκε στο μουσικό του Στέλιου Φουσταλιέρη που έπαιζε ο σημερινός πρόεδρος του συλλόγου Στέλιος Λαϊνάκης. Σε πρόσφατη συνάντηση μαζί του ενημερωθήκαμε για τις δραστηριότητες του συλλόγου που συμπληρώνει 27 έτη ζωής. Ιδρύθηκε το 1976 και δίνει την δυνατότητα στους νέους της Κρήτης να διδαχθούν δωρεάν την μουσική του τόπου. Στόχος η δημιουργία φυτώριου νέων εκτελεστών παραδοσιακής κρητικής μουσικής, αλλά και να την γνωρίζουν όσοι το επιθυμούν με μια σειρά εκδόσεις ψηφιακών δίσκων και βιβλίων. Δυο

φορές την εβδομάδα γίνονται στο εντευκτήριο του συλλόγου μαθήματα βιολιού, λύρας και λαούτου. Παράλληλα υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό αρχείο και μικρό μουσείο λαϊκών οργάνων.

Από το 1977 άρχισε συνεργασία με γνωστούς καθηγητές της μουσικολογίας του πανεπιστημίου της Μπολόνιας, τον Roberto Leydi και την Tullia Magrini. Έχουν ήδη εκδοθεί 2 βιβλία στην ιταλική γλώσσα για την κρητική μουσική. Σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο Αθηνών και τον καθηγητή Γιώργο Αμαργιανάκη έγιναν εγγραφές μουσικών εκτελέσεων με βασικό όργανο το βιολί. Άλλη δραστηριότητα είναι η ηχογράφηση παλιών μουσικών της Κρήτης, ήδη έχει συγκεντρωθεί υλικό πάνω από 50 ώρες με σκοπό να εκδοθεί σε ψηφιακούς δίσκους. Ορισμένες από τις σημαντικές εκδόσεις του συλλόγου:

• **Ενθυμήματα της μουσικής παράδοσης της Κρήτης**

1920-1955, από τις 78 στροφές. Διπλός δίσκος 33 στροφών με έργα των πρωτομαστόρων της κρητικής μουσικής. Τώρα ο σύλλογος προσπαθεί να τον ξανατυπώσει σε ψηφιακό δίσκο (cd). Ανθολογούνται μεταξύ άλλων οι Νίκος Χάρχαλης (1884-1974), Νίκος Σαριδάκης-Μαύρος, Σ. Φουσταλιέρης, Κ. Παπαδάκης-Ναύτης, Γ. Μπαξεβάνης, Γ. Κουτσουρέλης, Γ. Μαριάνος.

• **Εσιγανέμαν οι καιροί**

Τραγούδια και σκοποί της Κρήτης. Δίσκος ακτίνας σε συνεργασία με το «Αρχείο Ελληνικής Μουσικής». Επανεκτελέσεις 20 σκοπών και τραγουδιών από όλη την Κρήτη από επιζώντες παλιούς και νεώτερους παιχνιδιάτορες.

• **Μουσικοί θησαυροί της Κρήτης**

Όταν κυκλοφόρησε ο δίσκος ακτίνας ο Γιώργης Τζαγκαράκης-Τζιμάκης συμπλήρωνε 75 χρόνια προσφοράς στην κρητική παράδοση. Απάνθισμα του ταλέντου του δεξιότεχνη του βιολιού, της λύρας, του τραγουδιστή, του δασκάλου, του αιώνιου έφρβου.

• **Πολυρρήνιες ανακρούσματα**

Το χωριό της Δυτικής Κισάμου Πολυρρήνια μέχρι σήμερα διατηρεί την αρχαιοελληνική της ονομασία και το ιδιότυπο γλωσσικό ιδίωμα. Ο δίσκος είναι από ζωντανή ηχογράφηση του συλλόγου «Ο Χάρχαλης» στη Φλωρεντία της Ιταλίας το 1997.

• **Μάρκος Παπαδάκης**

Παραδοσιακή μουσική Κρήτης. Ιστορικές εγγραφές του σπουδαίου βιολιστή και τραγουδιστή, γεννιέται το 1937 στους Κάμπους Κυδωνίας.

• **Κρήτη**

Ένα ακόμα μελωδικό ταξίδι στην Κρήτη στην σειρά των δίσκων «Ελληνες Ακρίτες» που εκδόθηκε σε συνεργασία του συλλόγου με το «Αρχείο Ελληνικής Μουσικής».

Ο σύλλογος κρητικής μουσικής «Ο Χάρχαλης» διατηρεί μια ωραία αίθουσα στο κέντρο των Χανίων, ανοικτή από το πρωί μέχρι το βράδυ, τόπος συναντήσεων των μουσικών, όπου ο καθένας μπορεί να περάσει, να πιει τον καφέ του ή την ταικούδιά και τις πιο πολλές φορές κάποιους θα ακούσει να παίζουν για το κέφι και την παρέα τους. Η διεύθυνση είναι: Γρηγορίου Ε' 26 Χανιά, Τ.Κ. 73 100, τηλέφωνο: 28210-70172.

H. B. K.

rikogul

Ειρήνη Χαρίδου

τα τραγούδια θέλουν το χρόνο τους

του Θανάση Σουλβού

Οι Ψιθυροί καρδιάς τής έδωσαν την ευκαιρία να τραγουδήσει «Θέε μου κάνε να μου πάνε όλα πρίμα». Η ευχή δεν άργησε να εκπληρωθεί. Μάλιστα, όλα έγιναν τόσο γρήγορα που δεν πρόλαβε να συνειδητοποιήσει τι ακριβώς συνέβη. Η ιστορία με το τραγούδι ξεκίνησε από το σχολείο. Η σχολή της Αρχαιολογίας έμεινε στην άκρη και ξεκίνησε σπουδές στο Εθνικό Ωδείο. Σε κάποια συναυλία την άκουσε ο Αγγελος Σφακιανάκης και βρέθηκε να τραγουδά με τους Οπισθοδρομικούς: «Από εκεί γνώρισα το Μακεδόνα, ο οποίος με σύστησε στο Νικολόπουλο. Τα πράγματα έγιναν πολύ γρήγορα. Όταν συμμετείχα στους Ψιθυρούς καρδιάς δούλευα μόνο δύο χρόνια επαγγελματικά». Ακολούθησαν οι συνεργασίες με την Αλεξίου, το Μακεδόνα, τον Κότσιρα, τον Παντελή Θαλασσινό και τώρα με τη Γλυκερία στο Χάραμα. Η Ειρήνη Χαρίδου άφησε τα πράγματα να κυλήσουν μόνα τους.

Η εμφάνισή σου στη δισκογραφία έγινε με τους Ψιθυρούς καρδιάς σε μουσική Χρήστου Νικολόπουλου. Συμμετείχες με τρία τραγούδια, σε ένα δίσκο που σημείωσε πολύ μεγάλη επιτυχία. Αυτό πως σε έκανε να νιώσεις;

Ειρήνη Χαρίδου: Τότε δεν είχα συνειδητοποιήσει τι ακριβώς είχε γίνει. Ίσως ήταν και καλύτερα, γιατί μπορεί να είχα καβαλήσει το καλάμι και να είχα πάει αλλού... Αν είχε γίνει τώρα αυτό, ίσως να το είχα εκμεταλλευτεί καλύτερα, με την καλή έννοια βέβαια. Τότε ντρεπόμουν, δεν έβγαινα στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση. Μου λέγανε βγες... Έβγαινε ο Δημήτρης ο Μπάσης και εγώ ντρεπόμουν, δεν έβγαινα. Εμένα μου άρεσε αυτό που ζούσα. Τραγουδούσα σε καλά σχήματα με καλούς συναδέλφους, έκανα το κόμπι μου. Ως κόμπι το έβλεπα, δεν είχα μπει πολύ βαθιά μέσα σ' αυτό το πράγμα. Γι' αυτό να μην το «εκμεταλλεύτηκα». Νομίζω όμως ότι δεν μου βγήκε σε κακό. Μεχρι στιγμής είμαι πολύ ευχαριστημένη με τις συνεργασίες μου και με τα πράγματα που έχω κάνει δισκογραφικά.

Μετά από ενάμισι χρόνο έγινε και ο πρώτος προσωπικός σου δίσκος Στην αυλή του Φεγγαριού, με τον Κώστα Καλδάρη.

Ε.Χ.: Ναι. Πήγαν όλα πολύ ευνοϊκά. Μέχρι στιγμής μου έχουν τύχει πολύ καλές συνεργασίες. Με τον Παντελή Θαλασσινό, δύο χρόνια τώρα με τη Γλυκερία σε αυτό το εναλλασσόμενο σχήμα, με την Αλεξίου, με το Μακεδόνα, με τον Κότσιρα...

Δεν ήταν σημαντικός σταθμός στην καριέρα σου το ότι σε επελέξε ο Χρήστος Νικολόπουλος για να τραγουδήσεις στο δίσκο του; Βουτήξες κατ' ευθείαν στα βαθιά..

Ε.Χ.: Σίγουρα με βοήθησε ο Χρήστος Νικολόπουλος. Μου εμπιστεύτηκε να πω τα τραγούδια αυτά, ενώ δούλευα μόλις δύο χρόνια. Όλα γίνανε μέσα σε ένα καλοκαίρι. Ο Μακεδόνας με σύστησε στο Νικολόπουλο για τις καλοκαιρινές τους συναυλίες. Ήταν μαζί και ο Δημήτρης Μπάσης. Γι' αυτό πρότεινε σε μένα και στο Μπάση να συμμετέχουμε στους «Ψιθυρούς καρδιάς». Με ήξερε μόνο ένα καλοκαίρι.

Για να γίνει ένας τραγουδιστής περισσότερο γνωστός αρκεί μόνο η δισκογραφία ή χρειάζονται και οι ζωντανές εμφανίσεις;

Ε.Χ.: Βοηθάνε σίγουρα και οι εμφανίσεις αλλά υπάρχουν πάρα πολλά παραδείγματα στο χώρο μας με άτομα που κάνουν πολύ λίγες εμφανίσεις, που όμως είναι γνωστά. Δεν ξέρω τελικά αν βοηθάει πάρα πολύ το να εμφανίζεσαι κάθε σεζόν, από το φθινόπωρο μέχρι την άνοιξη. Ο Σωκράτης Μάλαμας, ας πούμε, δεν εμφανίζεται συχνά κι όμως υπάρχει και μάλιστα έντονα μέσα στο χώρο. Και πολλοί άλλοι.

Σήμερα υπάρχουν παρέες που δημιουργούν στο χώρο του τραγουδιού;

Ε.Χ.: Είναι πολύ πιο έντονο το ατομικό στοιχείο. Δεν μπορούμε να πούμε όμως ότι τέρμα οι παρέες. Πρέπει να έχεις κάποιους

ανθρώπους που να συμπορεύεσαι. Δεν μπορείς μόνος σου. Και εγώ ζω μέσα σε παρέες. Μέχρι στιγμής βρίσκομαι σε παρέες. Δεν ξέρω πόση επιρροή έχουν στον κόσμο, πόσο μπορούν να βγουν προς τα έξω και πόσο εύκολα. Σίγουρα όμως δεν χάνονται. Θέλει ίσως περισσότερο χρόνο για να βγουν στον κόσμο.

Πώς βλέπεις την κατάσταση στο χώρο του ελληνικού τραγουδιού; Δεν υπάρχουν καλά τραγούδια σήμερα;

Ε.Χ.: Νομίζω ότι γράφονται καλά τραγούδια. Δεν σου μιλάω ως ειδικός αλλά ως άνθρωπος που νιώθει πόσο τον συγκινεί ένα τραγούδι. Βγάζουμε πολύ γρήγορα συμπεράσματα, δεν αφήνουμε το χρόνο να δείξει αν θα μείνουν τα τραγούδια αυτά. Υπάρχουν τραγούδια του Θεοδωράκη, του Χατζιδάκι, του Ξαρχάκου, που μετά από τόσα χρόνια έχουν μείνει στη συνείδηση του κόσμου. Για τα τωρινά τραγούδια πρέπει να αφήσουμε να περάσει χρόνος. Κριτήριο για μένα είναι το κατά πόσο με συγκινεί ένα τραγούδι. Υπάρχουν τραγούδια που με συγκινούν όπως του Ορφέα Περίδη αλλά και πολλών άλλων.

Ενημερώνεσαι για τις νέες δουλειές που κυκλοφορούν;

Ε.Χ.: Ενημερώνομαι, όχι βέβαια μέσω τηλεόρασης, άλλα από το ραδιόφωνο, από περιοδικά, από φίλους...

Μόνο γι' αυτές που σου αρέσουν;

Ε.Χ.: Και να μην θέλω, με το που ανοίγω την τηλεόραση, στα κεντρικά δελτία ειδήσεων έχει την παρουσίαση του τάδε, το χρυσό δίσκο του άλλου. Τα βλέπεις όλα.

Όμως ένα μεγάλο μέρος του κοινού ενημερώνεται από την τηλεόραση.

Ε.Χ.: Δηλαδή έχει την εύκολη λύση και τέρμα; Δεν πρέπει να ψάχνεται και παραπέρα; Για να έχει λίγο καλύτερη ποιότητα ζωής πρέπει να ψάχνεται. Δεν μπορεί μέσα σε όλη του τη ζωή να ζει στο άγχος και να πέφτει στην εύκολη λύση.

Πιστεύεις ότι ο κόσμος σήμερα έχει το χρόνο να ψάξει, να ακούσει;

Παρ' όλο που οι ρυθμοί είναι «τρελοί», θεωρώ ότι υπάρχει χρόνος αλλά τον ξοδεύουμε ανούσια. Δεν μπορούμε όταν γυρίζουμε σπίτι μας να ακούσουμε μουσική; Να πάμε ένα Σάββατο πρωί σε ένα δισκάδικο να ψάξουμε και όχι να πάμε στην καφετέρια και να αγοράσουμε από κάποιο πλανόδιο ό,τι βρούμε μπροστά μας; Το θέμα είναι να το θέλεις ο ίδιος και θα βρεις το χρόνο.

Αυτή την περίοδο εμφανίζεσαι στο Χάραμα με τη Γλυκερία.

Ε.Χ.: Είναι ένα εναλλασσόμενο πρόγραμμα που έχει πολύ ενδιαφέρον και για εμάς -συνεχώς κάνουμε πρόβες, αλλάζουμε το πρόγραμμα- αλλά και για τον κόσμο. Έχει έρθει η Νατάσα Ατλας, ο Λουκιανός Κηλαηδόνης και ο Ομάρ Φαρούκ Τεκμπιλέκ. Είναι πολύ ενδιαφέρον γιατί συνεργαζόμαστε και με άτομα όπως η Ατλας και ο Τεκμπιλέκ που ίσως να μην μπορούσαμε να συνεργαστούμε σε άλλες συνθήκες. Ήταν ευκαιρία όχι μόνο να τους δούμε άλλα και να συνεργαστούμε μαζί τους. Παράλληλα με ενδιαφέρει και η δισκογραφία. Συνεχώς είμαι σε μια αναζήτηση τραγουδιών για προσωπικό ρεπερτόριο. Πέρα από τις συνεργασίες κάνω και άλλα πραγματάκια. Έχουμε κάνει ένα γκρουπάκι και εμφανιζόμαστε σε μικρούς χώρους. Λέω τραγούδια που μου αρέσουν και που μπορεί να μην τα έλεγα σε ένα πρόγραμμα με άλλους.

Ετοιμάζεις κάτι δισκογραφικά;

Ε.Χ.: Έχουμε ετοιμάσει κάποια τραγούδια με τον Πέτρο Δουρδουμπάκη. Αυτή την περίοδο βρισκόμαστε στη φάση των δοκιμαστικών ηχογραφήσεων και όπου να 'ναι θα μπούμε στο στούντιο.

Θα κυκλοφορήσει φαντάζομαι από την Νέα Σελήνη, την ανεξάρτητη εταιρεία του Πέτρου Δουρδουμπάκη;

Ε.Χ.: Δεν γίνεται αλλιώς, γιατί δεν υπάρχει χώρος στις μεγάλες εταιρείες. Προωθούν ένα συγκεκριμένο είδος. Θα πρέπει να είσαι ήδη φτασμένος για να ασχοληθούν μαζί σου. Το περισσότερο που μπορεί να σου κάνει μια μεγάλη εταιρεία, είναι να σου βγάλει ένα δίσκο και να σου βάλει στο συμβόλαιο τον όρο ότι άμα δεν πουλήσεις πάνω από κάποια κομμάτια, δεν σου κάνουμε άλλο δίσκο. Αν τύχει και τρέξεις μόνος σου έχει καλώς. Οι μεγάλες εταιρείες δεν έχουν οράματα. Το μόνο που τους ενδιαφέρει είναι το κέρδος.

Οι ανεξάρτητες εταιρείες ίσως είναι μια διέξοδος για το ελληνικό τραγούδι.

Ε.Χ.: Ο Πέτρος που έχει κάνει αυτή την εταιρεία, πέρα του ότι κάνει τη δουλειά του έτσι όπως αυτός θέλει, και οικονομικά ακόμα είναι πολύ καλύτερος. Δεν υπάρχει η εκμετάλλευση από μια μεγάλη εταιρεία. Μόνο μέσα από τις μικρές εταιρείες θα μπορέσει να πάρει τα πάντα του το ελληνικό τραγούδι.

Τώρα πέστο και με λόγια!

Ή αλλιώς, πώς ένα τραγούδι γίνεται μια ιστορία.

της Ελένης Βλάμη

Πέρα στο θολό ποτάμι

Πέρα στο θολό ποτάμι

Πέρα στο θολό ποτάμι έσκυψε η νύχτα να λουστεί. Έτσι και η όμορφη Μπελίσα μ' ένα φιλή θα δροιστεί.

Πάνω στο πέτρινο γεφύρι κάθεται η νύχτα δροσερή. Έτσι και η όμορφη Μπελίσα στον κήπο θα τον καρτερεί.

Νίκος Γκάτσος

Το τραγούδι, σε μουσική Μάνου Χατζιδάκι, ακούσθηκε για πρώτη φορά στη θεατρική παράσταση «Περλιμπλίν και Μπελίσα», που ανέβασε το Θέατρο Τέχνης την περίοδο 1958-1959. Ηχογραφήθηκε το 1972 στον δίσκο «Μεγάλος Ερωτικός», με τη φωνή της Φλέρης Νταντιωνάκη και το 1998 με τη φωνή της Δήμητρας Γαλάνη, στον δίσκο «Χορός με την σκιά μου».

Αιωρούμαι. Αφήνομαι. Χάνω τον προσανατολισμό μου. Τον ορίζοντα. Στροβιλιζομαι και βυθίζομαι. Βύθισμα στο χάος. Καταπίνομαι... Και ότι σε καταπίνει είναι λείο και γλιστερό, χωρίς εσοχές να κρατηθείς, πέφτεις χωρίς αντίσταση, χωρίς τριβή, ρούφηγμα. Δεν αντιστέκεσαι, δεν προσπαθείς καν να σωθείς. Ακίνητα και κατακόρυφα ακολουθείς το ρούφηγμα. Και επειδή τόσο υπάκουα το ακολουθείς, η κορυφή σου είναι η πώση. Βύθισμα στο χάος, να μην γνωρίζεις, να μην συγκρίνεις, να μην διακρίνεις σημεία και όρια. Πώς όμως να γνωρίσεις και να διακρίνεις, να δημιουργήσεις την προσωπική σου αναφορά, τον συσχετισμό σου με τους άλλους, τον χώρο και τον χρόνο, όταν αυτό το βύθισμα στο χάος δεν έχει τις εσοχές, τα σκαλίσματα, τα ψηλαφίσματα, που δημιουργούν τις αντανάκλασεις του φωτός, τους ίσκιους και τις αποχρώσεις, τις διαβαθμίσεις, και τις αναγωγές; Το φωτεινό, το σκιερό, το σκοτεινό, είναι τόσο άχρωμα επίπεδο και λείο, όσο οι άλατες κραυγές των συναισθημάτων, των ενστίκτων, των ορμών. Αυτές οι άλατες κραυγές είναι που σπάνε το «εδώ», το κοντά, το μακριά, και φέρνουν το κοίταγμα, το βλεπμάτο πέρασμα και μας φθάνουν στο Πέρα. Βυθίζομαι. Αδειάζω. Με διαπερνούν. Απομακρύνομαι γίνομαι σημείο άγνωστο, πρωτόγονο και εξώκοσμο που για να με διακρίνουν χωρίς να με αναγνωρίζουν με λένε Πέρα. Με ονόμασαν έτσι όσοι μετρούν, άρα υπολογίζουν κατεύθυνση, ταχύτητα κίνησης, δύναμης και έντασης, δηλαδή τα φυσικά μεγέθη, που γνωρίζουν δεδομένα και προϋποθέσεις, άρα τόσο συνεπείς και ακριβείς, τόσο προβλέψιμοι! Δεν μου ανήκουν, δεν τους ανήκω, γι' αυτό και κάθε επαφή μαζί τους μας απομακρύνει και μας ξεκόβει. Μόνο χάρια μπορούμε να ζούμε. Αυτή την απομάκρυνση εκείνοι την ονομάζουν απόσταση και εγώ Πέρα. Πώς φθάνει κανείς ως το Πέρα; Με την κάθοδο του βυθίσματος. Σε αυτό το βύθισμα δεν βουλιάζεις γι' αυτό και δεν υπάρχει πάτος. Τέλος και φτάσιμο έχει μόνο και αυτό το φτάσιμο το νιώθεις όταν στο τέλος στηρίζεσαι και στέκεσαι στα δυο σου πόδια. Αυτό είναι το Πέρα. Το συγκωρείς όμως. Γιατί αυτό το βύθισμα, αυτός ο στροβιλισμός, το χάσιμο του προσανατολισμού, δεν έρχεται απρόσμενα και ξαφνικά. Το έχεις καλέσει. Έρχεται στο τέλος της διεργασίας όταν η άρνηση και η κατάφαση, το αίτιο, η αφορμή και το αποτέλεσμα, ο τρόπος και ο δρόμος, ο σκοπός

και το μέσον έχουν ολοκληρωθεί. Έρχεται σαν την προφύλαξη, για να μην διαβείς τον γκρεμό. Άλλοι τον διαβαίνουν και άλλοι παίρνουν την στράτα του Πέρα. Πέρα από εδώ, στο εκεί... Το Πέρα σημαίνει ότι μαζεύομαι-μαζεύομαι, γίνομαι σβώλος και εκτινάζομαι σε κοχλάζουσες υγρές και ρευστές μάζες, ασχημάτιστη και γίνομαι σιωπή και «τέρμα». Να λέω στους διαβάτες «φτάσατε στο Πέρα, δεν έχετε άλλο δρόμο να κάνετε, ταξιδέψτε στο αεικίνητο, αλλά αν θέλετε και άλλο ταξίδι ξαναγυρίστε στην αρχή σας. Επιστρέψτε. Αν πάλι θελήσετε να μείνετε στο Πέρα, τότε μόνο θα στέκεστε. Την περπασιά του χρόνου, του δρόμου, της ζώσας εμπειρίας σας, την κάνετε διαδρομή ως το Πέρα. Φθάσατε». Το «Πέρα στο θολό ποτάμι» όμως, είναι ερωτικό τραγούδι, πέρα και κύλισμα σε κόμα φυτρωμένο χορτάρι και μεθυστικές ευωδιές. Να κυλιέμαι με ουρανό εσένα πάνω μου. Πριν γίνεις διαταγή, προσταγή, γίνομαι η υποταγή σου, και τις στιγμές που υπερηφανεύομαι γίνεσαι εσύ το γύρισμα και είμαι εγώ το «πάνω» σου ως την στιγμή που ένα χαμογελό σου σε ξανακάνει ουρανό μου. Όσο για την περηφάνεια μου; Ένα πατημένο χορτάρι με εμφανεί τα σημάδια κορμιών που κυλούσαν... Το Πέρα είναι η καρτεριά και η αναμονή. Καρτερώ και αναμένω, σίγουρα και ήρεμα, ότι τα φαινόμενα δεν αφήνουν να έρθει. Το Πέρα είναι η γνώση της αναμονής στον χρόνο της. Το «Πέρα στο θολό ποτάμι» είναι το τραγούδι που τραγουδώ όταν θέλω να γίνω το άπλωμα της λεωφόρου το απομεσήμερο. Τότε είναι που θυμήθηκα κάποια κουβέντα μας, γιατί το τραγούδι είναι ερωτικό. «Ή το ναι θα πεις ή το κόμα θα γευτείς», γύρισα και είπα κάποια στιγμή στο τηλεφώνημα, για να εισπράξω την επικριτική απάντηση «τόση βιαιότητα Ελένη, γιατί;», Αισθάνθηκα αμήχανα και προσπάθησα να δικαιολογηθώ για να ταιριάξω με τις απόψεις του συνομιλητού μου. Είναι αυτό το αφιλότιμο ταίριασμα που τόσο το αναζητώ και αυτή η αμνηχανία έγινε δυνατό και γάργαρο γέλιο όταν συνομιλήσα με τις σκέψεις μου. Μα να μην καταλάβει τον στίχο μου; Τέτοιες κουβέντες λέγονται όταν έχεις πια ξεπεράσει την χαρά και τον πόνο, την άρνηση ή την αποδοχή, και βρίσκεσαι στο Μετά, που είναι ο άλλος τρόπος, η άλλη λέξη να πεις Πέρα και να εννοείς το ίδιο. Τότε κατάλαβα ότι ο συνομιλητής μου δεν θα με αγαπούσε, αλλά αυτά συμβαίνουν στην ζωή και θα είναι η ιστορία ενός άλλου τραγουδιού.

Η Ελλάδα του Μάνου Χατζιδάκι

της Ελένης Βλάμη

Ο Ελλαδικός χώρος αποτέλεσε για το Μάνο Χατζιδάκι πηγή έμπνευσης και δημιουργίας. Μέσα από το λόγο του Νίκου Γκάτσου βρήκε τα στοιχεία εκείνα για να δημιουργήσει και εκείνος το δικό του μουσικό λόγο, «υμνώντας» τον τόπο του. Λαμβάνοντας ως στοιχεία σύγκρισης την ιστορία, τη γεωγραφία και την έννοια του τόπου της χώρας, όπως χρησιμοποιήθηκαν και εξελίχθηκαν από το 1960-1976 στα έργα του Μάνου Χατζιδάκι: *Ελλάς η χώρα των ονείρων*, *Της γης το χρυσάφι*, και τα *Παράλογα* –σε συνεργασία πάντα με τον Νίκο Γκάτσο– θα ακολουθήσουμε το «ταξίδι» του στην Ελλάδα.

Ελλάς η χώρα των ονείρων

1961 Κυκλοφορούν τα 5 τραγούδια που έγραψαν οι Μάνος Χατζιδάκις και Νίκος Γκάτσος και τα τραγουδούσε η Νάνα Μούσχουρη, για το ομότιπλο ντοκιματέρ του Γερμανού σκηνοθέτη Wolfgang Mueller-Sehn, *Ελλάς η χώρα των ονείρων*, (Ιλισός, EP 2, 45' στροφές)

1962 Κυκλοφορεί το σάουντρακ (η αρχική μορφή) της μουσικής του Χατζιδάκι, για το ομότιπλο ντοκιματέρ *Ελλάς η χώρα των ονείρων* (Fontana, 0151 TR, 33' στροφές), το οποίο εκτός από τα 5 τραγούδια, περιελάμβανε και 13 μουσικά θέματα.

1964 Κυκλοφορεί η τελική μορφή του μουσικού έργου *Ελλάς, η χώρα των ονείρων* (Fontana, 680241, 33' στροφές) αναθεωρημένη από τον Χατζιδάκι, ο οποίος επαναποθετείται με αυτή την τελική μορφή τόσο μουσικά και συνθετικά, όσο και ιδεολογικά, μιας και ερμηνεύει την μουσική του μέσα από την *Αμοργό* του Γκάτσου, «φανερώνοντας» με αυτό τρόπο σκέψης, αντίληψης, στάσης, λειτουργίας του, συμπορεύσεις, και με ποιους ανθρώπους συναλλάσσεται στην ζωή και στην σκέψη, κυρίως όμως αυτοεξηγείται στο σημείωμα του δίσκου:

«...Η μουσική αυτή γράφτηκε για μια γερμανική ταινία που 'χε για θέμα της την Ελλάδα. Η μηχανή τριγύριζε μέσα από τους κάμπους και τα βουνά της ηπειρωτικής Ελλάδας, περνούσε από την Αθήνα και κατέληγε σ' όλα τα νησάκια που συνθέτουν την ευγενική οικογένεια του Αιγαίου. Να μια θαυμάσια ευκαιρία –σκέφτηκα– να γράψω έναν ύμνο για τον τόπο μου. Και έτσι εργάσθηκα. Δυστυχώς, ο άνθρωπος που έφτιαξε την ταινία δεν είχε καμιά σχέση με αυτό που ονομάζουμε *Κινηματογραφική Τέχνη*, και έτσι βγήκε ένα αποτέλεσμα απλώς τουριστικό. Ευτύχημα είναι ότι η *Fontana*, που είχε αγοράσει το σάουντρακ της ταινίας, κατενόησε την ιδιαίτερη σημασία της μουσικής μου, και μου 'δωσε τελευταία την ευκαιρία να ξανασυνδέσω τα μέρη της σε μια οριστική και διάφορη σειρά απ'αυτή που είχε στην ταινία, έτσι που να δημιουργηθεί μια ανεξάρτητη και ολοκληρωμένη μορφή μουσικού λόγου...» και τελειώνει το σημειώμα του με τις αιρετικές επισημάνσεις του ζητώντας να τον συγχωρέσουν, γιατί εξακολουθεί να παραμένει, παρόλα αυτά φανατικά Έλληνας, να τον συγχωρέσουν οι λαογράφοι, που δεν θα βρουν τα ενδιαφέροντα, για αυτούς, στοιχεία από τη λαϊκή παράδοση, όπως εκείνοι την οριοθετούν και την εννοούν, καθώς επίσης ζητά να συγχωρεθεί από τον τότε Δήμαρχο της Αθήνας, γιατί την στιγμή που ο Δήμαρχος προκήρυσε διαγωνισμό για το καλύτερο τραγούδι της Αθήνας, ο κόσμος τραγουδούσε ένα χρόνο πριν, το τραγούδι «Αθήνα» των Χατζιδάκι-Γκάτσου και εξακολουθούσε να το τραγουδά και μετά τον διαγωνισμό, και υπογράφει με την κριτική ειρωνεία, -που δεν θίγει, αλλά θυμώνει τον παραλήπτη γιατί τον αποκαλύπτει: «...Συγχωρεμένος, Μάνος Χατζιδάκις».

Μάνος Χατζιδάκις *Ελλάς η χώρα των ονείρων*
Μουσικοί αυτοσχεδιασμοί και τραγουδια
μεσ' στον ελληνικό χώρο.

Νανά Μούσχουρη, χορωδία και ορχήστρα,
υπό την διεύθυνση του Συνθέτη.

Ερμηνεία της μουσικής αυτής, μέσα από το ποίημα του Νίκου Γκάτσου Αμοργός.

Πλευρά Α': Η γη

Πλευρά Β': Το Αιγαίο

Και οι δύο πλευρές χωρίζονται σε 3 ενότητες. Με αυτά τα τόσα φανερά στοιχεία, που και αναγράφονται στο οπισθοφύλλο του δίσκου, άρχισε η προσέγγιση με το συγκεκριμένο μουσικό έργο του Χατζιδάκι. Η αποκρυπτογράφηση της διάθεσης και της προθεσής του βρίσκεται στην φράση του «...Να μια θαυμάσια ευκαιρία –σκέφτηκα– να γράψω έναν ύμνο για τον τόπο μου. Κι έτσι εργάσθηκα». Έτσι εξηγείται και ο αυθόμητος ενθουσιασμός του, στις αρχικές δηλώσεις του στήριξης, για τον Γερμανό σκηνοθέτη και την ταινία του, που δεν δίστασε όμως να διαφοροποιήσει αργότερα δημόσια, μιας και το «δημόσιο» είναι ένα στοιχείο που δεν πτόησε, ούτε αγνόησε ή παραμέρισε ο Χατζιδάκις, απεναντίας το στήριξε, δίνοντάς του εγκυρότητα και καθαρότητα, το αναβάπτισε. Θα λέγαμε μάλιστα πως

καθιέρωσε την έννοια της δημόσιας κριτικής και παρατήρησης, του δημόσιου διαλόγου, μιας και ο ίδιος κυρίως απευθυνόταν σε παραλήπτες και απαντούσε στις απαντήσεις τους πάντα δημόσια. Διαφοροποιήθηκε δημόσια, όταν είδε ότι ο σκηνοθέτης και το «αποτέλεσμά» του, περισσότερο θα χρησίμευε στον τότε Ε.Ο.Τ., καθώς και στα ταξιδιωτικά γραφεία, σαν τουριστική απραξίον. (Ας θυμη-

θούμε το εξώφυλλο της δεύτερης εκδοχής, του '62, με μία τουριστική Ακρόπολη, να φιγουράρει σε περίοπτη θέση). Η διαφοροποίησή του ήταν τόσο έντονη ώστε αποκρύπτει την ταινία και το όνομα του σκηνοθέτη δεν αναφέρεται στο εξώφυλλο του δίσκου κατά την οριστική έκδοσή του το 1964. Αναφέρεται απλά σαν κάποιος Γερμανός σκηνοθέτης που ουδεμία σχέση έχει με το έργο του Χατζιδάκι, την εξωτερική του δηλαδή, μουσικά, της έννοιας, της ουσίας της Ελλάδας για τον Χατζιδάκι. Τον Οκτώβριο του 1960, ο Μάνος Χατζιδάκις γράφει τη μουσική για την ταινία *Ελλάς η χώρα των ονείρων*, ενώ τέλη του '60 αρχές του '61, συνθέτει την μουσική για την ταινία του Ζυλ Ντασσέν *Ποτέ την Κυριακή*. Και οι δύο ταινίες έγιναν γνωστές και αναγνωρίστηκαν διεθνώς –κυρίως η *Ελλάς η χώρα των ονείρων*–, για την μουσική τους. Όσκαρ μουσικής για το *Ποτέ την Κυριακή*, Ασημένια Αρκτο στο Φεστιβάλ του Βερολίνου, το 1961, για την *Ελλάς η χώρα των ονείρων*. Και οι δύο ταινίες είχαν σαν θέμα τους την Ελλάδα, και οι δύο γυρίστηκαν από ξένους σκηνοθέτες –άσχετα με την μετέπειτα πορεία, επιλογή και στάση του Ζυλ Ντασσέν–, τότε όμως βρισκόμαστε στο 1960-1961 και στις δύο ταινίες υπήρχε η ξένη ματιά, και πώς αυτή έβλεπε, πώς αντιμετώπιζε, πώς κατέγραφε και αποτύπωνε σε συνείδηση και κινηματογραφική εικόνα, την Ελλάδα και τους κατοίκους της. Με μια φανερή γραφικότητα, με εξωτισμό και ελαφρότητα, αυτή ήταν η ματιά του ξένου σκηνοθέτη. Έτσι αποτύπωνε την Ελλάδα, αυτήν ένιωσε, αυτήν έκφρασε και περιέγραψε στην ταινία του. Μόνο που στο *Ποτέ την Κυριακή*, είχαμε την παρουσία της Μελίνας Μερκούρη, του Γιώργου Φούντα και άλλων, και η εικόνα, το πλάνο, το νόημα και η ματιά του σκηνοθέτη «γλύκαινε» και εμάς μαζί. Όλα αυτά βέβαια αποτελούν μια αναπόφευκτη αντίθεση για τον Χατζιδάκι, που διακατέχεται και κυριαρχείται από μια «επιτακτική» ανάγκη, πιο βαθιά, πιο αυθεντική να εκφράσει, να αποτυπώσει την Ελλάδα του. Ας μην ξεχνάμε και την χρονική στιγμή που γίνονται όλα αυτά, με μια Ελλάδα που έχει όλη την μνήμη του 'Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ενός Εμφυλίου αλληλοσπαραγμού, ενός αλληλοσπαραγμού που είναι φόνος και θανατικό της Μακρονήσου για τον «νικημένο» και χαμένη αξιοπρέπεια για τον «νικητή», μέσα από την αλαζονεία και τον τυφλοσούρη του μίσους και της επιβεβλημένης εξουσίας και αυτή η μνήμη είναι για τους περισσότερους μια ζωντανή εμπειρία ακόμα. Ο Χατζιδάκις ήταν παρών και ζων σε όλες αυτές τις ιστορικές μνήμες και είχε δημιουργήσει την προσωπική του αναφορά και «πιστεύω». Αυτό το «πιστεύω» είναι που προσδοκούσε στις ταινίες, αυτό το «πιστεύω» είναι που συνέθεσε και έκφρασε μουσικά.

Γι' αυτό και δεν δίστασε στην τρίτη έκδοση του *Ελλάς η χώρα των ονείρων*, να αλλάξει δραματουργικά την σειρά των μουσικών συνθέσεων και θεμάτων και για τίτλους, να τους δώσει στίχους από την *Αμοργό* του Γκάτσου, αντί για ονομασίες τόπων όπως π.χ. Μετέωρα, Δωδώνη και Πέλλα, 'Ιος (θέμα του Αιγαίου), που συναντάμε στην β' έκδοση του δίσκου, φανερώνοντας μας τη μορφή, τη δομή και τον άξονα της ταινίας. Αυτό βέβαια —οι στίχοι να 'ναι και τίτλοι— ας μην θεωρηθεί σαν μελοποίηση της *Αμοργού*, κάτι το οποίο ο συνθέτης επιχειρήσε και έκανε κατά την χρονική περίοδο 1970-1992 στο Έργο 46 το οποίο όμως άφησε ανολοκλήρωτο. Ας θεωρηθεί ότι η *Αμοργός* ήταν ένας από τους τρόπους που ο Χατζιδάκις, κατόνισε, ερμήνευσε, συνειδητά, τυραννικά, με γενναιότητα και ομορφιά την Ελλάδα. Η *Αμοργός* τον βοήθησε να δώσει όνομα και ψυχή, ταυτότητα και χαρακτήρα στο χώμα και στον ουρανό, στην θάλασσα και στην Ιστορία, όπου κλήθηκε να γεννηθεί και να αντιμετωπίσει μέσα από την ζωή τον ίδιο και τους άλλους. Μα και ο ίδιος σε δύο κείμενά του στο βιβλίο του *Ο καθρέπτης και το μαχαίρι*, επισημαίνει για τον Νίκο Γκάτσο και την *Αμοργό*: «...Πάντα πιστεύω ότι η ποίηση και η μουσική έχουνε μια αυτάρκεια και δεν περιμένουνε τα καινούργια έργα για να ξαναπαρξούν. Αλλά μπορώ να πω πόσο σημαντικό ποίημα είναι η *Αμοργός*. Υπήρξε το πιο ολοκληρωμένο ποιητικό κείμενο στην εποχή —που βγήκε, διότι καμία από τις εργασίες των άλλων σημαντικών μας ποιητών εκείνου του καιρού, που άσκησαν μεγάλη επίδραση στα ελληνικά γράμματα, δεν έδωσε με τόση πυκνότητα και τόση αρτιότητα ένα ολόκληρο ποίημα, όπως είναι η *Αμοργός* του Νίκου Γκάτσου... Η *Αμοργός* είναι η έκφραση αυτών των δύο στοιχείων που συνθέτουν την προσωπικότητα του Γκάτσου, βαθιά Έλληνας, και βαθιά Ευρωπαίος... Η *Αμοργός*, δεν είναι ένα υπερρεαλιστικό ποίημα, είναι ένα ελληνικό ποίημα, με χρήση κάποιων υπερρεαλιστικών στοιχείων, τα οποία όμως υπάρχουν στην ελληνική παράδοση. Τολμηρές εικόνες υπερρεαλιστικού, αν θέλετε, ύφους υπάρχουν και στη δημοτική μας ποίηση, υπάρχουν και στο κρητικό θέατρο, αλλά δεν είχαν ποτέ συνειδητοποιηθεί πριν την εμφάνιση των υπερ-

ρεαλιστών... Ένα βιβλίο των είκοσι σελίδων, που όμως μπόρεσε να το κάνει να περιέχει μια συγκλονιστική ποιητική γραφή της νεοελληνικής μας Ιστορίας, μοναδική σε δραματικό λυρισμό και βαθιά προσήλωση στη ζωντανή παράδοση του τόπου μας. Από την μάχη των Γερμανών με τους Μανιάτες ως την μελαγχολική αναχώρηση των караβιών από την Σύρο, ανασυνθέτει μνήμες και μυστικούς γραπούς κανόνες αγίων και Ινδών περιπατητών και χρονογράφων...». Μέσα από τα γραφόμενα του Χατζιδάκι, αντιλαμβανόμαστε πια, για ένα έργο σαν το *Ελλάς η χώρα των ονείρων*, που ο συνθέτης ήθελε να είναι ένας ύμνος για την χώρα του, μόνο οι στίχοι της *Αμοργού* και ένα κοίταγμα μέσα από αυτή, θα μπορούσε να είναι οι τίτλοι και το περιεχόμενο των αντίστοιχων μουσικών θεμάτων του έργου. Εξ' άλλου η *Αμοργός*, γράφτηκε και εκδόθηκε στα χρόνια της Κατοχής, το 1943, κάτι που μόνο τυχαίο δεν μπορεί να θεωρηθεί, απεναντίας σαν την δημιουργό ανάγκη και γέννηση μπορεί να καταγραφεί. Η *Αμοργός* και η ερμηνεία της, η μαθητεία της, είναι η «απόδειξη», ο Χατζιδάκις να θεωρήσει τον εαυτό του ισάξιο φίλο του αυστηρού του φίλου, όπως συνήθιζε να λέει τον Νίκο Γκάτσο. Την πλατύτητα και το βάθος της ανάγκης του Χατζιδάκι να επανατοποθετηθεί απέναντι και μέσα από την μουσική του, παρατηρούμε να συμβαίνει και με την μουσική στο *Ποτέ την Κυριακή*, μόνο που εδώ είναι η δημιουργία ενός άλλου μουσικού έργου: 1962 κυκλοφορούν οι *Πασχαλιές μέσα από τη νεκρή γη*, όπου ο Χατζιδάκις «αναβαπτίζεται» και αναβαπτίζει το ρεμπέτικο, με τρόπο φανερό, ότι υπόγεια και κρυφά, υπήρχε σε όλη την μουσική του *Ποτέ την Κυριακή*.

Α' πλευρά: Η γη (χρονική διάρκεια 19.15'')

Ξεκίνημα και κάλεσμα. Ξεκίνημα και αρχή. Ευθύς, χαρούμενες, γάργαρες, φρέσκιες νότες ξεχύνονται σαν μπάντα εύθυμων εμβατηρίων. Μπάντα, μικρή μπατίνα, φιλαρμονική εφίβων που τόσο αγάπησε και χρησιμοποίησε ο Χατζιδάκις στα επόμενα έργα του. Κάλεσμα με μια φλογέρα, μ' ένα καλάμι, με μια φλαμουριά —για να έχουμε τον ήχο της Γης—, κάλεσμα για να ξυπνήσεις. «Ξύπνησε γάργαρο νερό» ο τίτλος του δεύτερου μουσικού θέματος, ξύπνημα με μουσικές φράσεις που αναγόνται σε πολλαπλασιασμό, πληθωρικές μουσικές φράσεις, σαν μια σταγόνα, ίσα που η μία να ακουμπά, να πέφτει μέσα στην άλλη, έτσι ώστε στο τέλος οι μεγαλωμένες σταγόνες να μας φέρνουν σε μουσικό πανδαιμόνιο —το πανδαιμόνιο και της φυλής—, είναι που όλοι και όλα «απαιτούν» να ξυπνήσουν και να ξυπνήσουμε, με έκπληξη και με χαρά. Ξύπνημα με μουσικές φράσεις που αναγνώριζουμε και σε κατοπινά έργα του Χατζιδάκι, στο Γ' Πρόγραμμα, κ.λπ.

Νότες αισιόδοξες, πληθωρικές, που ξεχειλίζουν —ας μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε στο 1960—, και όλα είναι αισιόδοξα και ανέμελα, με την διάθεση μιας διαρκούς νέας αρχής, είναι αυτό που οι μεταφυσικές διδαχές μας λένε πως στον καθένα μας χαρίζονται 2-3 ζωές, μας χαρίζονται σαν απόλαυση και σαν ξεκούραση, μιας και σε αυτές τις ζωές δεν είσαι ούτε ζών, ούτε παρατηρών, μόνο απολαμβάνεις με αισθήσεις και συναισθήματα γεμάτα. Αυτή είναι και η πρώτη ενόπτη της α'

πλευράς του δίσκου, αισθήσεις και συναισθήματα, είναι η ανά-
παυλα μεταξύ της ανήσυχης και βίαιης εφηβείας και της
δύσμορφης ωριμότητας, ότι μεσολαβεί μεταξύ των δύο είναι η
ανέμελη και ανυποψίαστη νεότητα που έχει κατακωνιάσει –για
να μην θυμάται το πριν–, και δεν γνωρίζει, άρα δεν προσδοκά
ούτε προετοιμάζεται, το μετά, μόνο ανυπόμονα το αναμένει. Ο
Χατζιδάκις το δίνει αυτό το ξεφάντωμα και την ένταση της ολό-
γιομης χαράς και του ρυθμού σε χορό, καθώς σου φορά «Το

δαχτυλίδι του Αν-Γιαννιού σε 15/8». Είναι το δικαίωμα σε αυτή
την πρωτόγονη και πρωτόλεια χαρά, –μετά το πρώτο τέλος
ενός πολέμου και μιας εποχής, έχεις την συνέχεια μέσα από
το ξανάρχισμα της νέας αρχής, που σου φαίνεται σαν την
πρώτη μέρα της δημιουργίας–, και γεννιέσαι φτιάχνοντας, δημι-
ουργήσαι για να ξαναζήσεις, μόνο που αυτό το «ξανά» εσύ το
λογαριάζεις σαν πρώτη και μία φορά. Φωτιά και λάμψη και
μετά να σε ακουμπά η ανάσα και μια άλλη μουσική φράση, η
επόμενη, ώστε τα «Δύο μικρά κυκλάμινα» να είναι η εισαγωγή,
η μουσική που αρχίζει να σε προειδοποιεί, το δοξάρι και το
βιολί που σαν μνήμη αρχίζουν να σε ακουμπούν, και εσύ δεν
γυρίζεις το πρόσωπο μόλις τελειώσει, γιατί ξέρεις ότι θα ρθει
το επόμενο και το περιμένεις, περιμένεις έναν Μάν... «Ήταν του
Μάν το πρόσωπο». Περιμένεις να αναγνωρίσεις και να θυμη-
θείς στους στίχους του Νίκου Γκάτσου, τις ανάγκες τού να φας
και να πιεις, ανάγκες που γίνονται ανάγκη, ανάγκη που γίνεται
σφαγή, μόνο που αυτή την σφαγή των απηδονιών ακόμα δεν
την νιώθεις. Την ακούς όμως σε επαναλαμβανόμενες μουσι-
κές με κόρνο, κρουστά, μπουζούκι, αλλά όλα να είναι μαζί,
τίποτα να μην ξεχωρίζει, τίποτα να μην ξεμυτίζει, να μην δια-
κρίνεται σαν ξέχωρο ακόμα. Ρυθμοί να ξεπηδούν ο ένας μέσα
από τον άλλο - ότι εκνεύριζε τους μουσικολόγους και τους μου-
σικοκριτικούς, αυτή η εναλλαγή και η ενασχόληση του Χατζιδάκι
με όλους τους ρυθμούς και τα μουσικά είδη ώστε τους δυσκό-
λευε να τον κατατάξουν σε ένα μουσικό είδος, χαρακτηρίζο-
ντάς τον ευφυή μεν αλλά με μια γοητευτική χάρη στο τέλος
–Γιάννης Παπαϊωάννου–. Αυτό όμως το ξεπήδημα των ρυθμών
και των μουσικών ειδών, η μία νότα να «βγαίνει», μέσα από την
άλλη και όχι να ακολουθεί, αυτό ακριβώς είναι και το εύρημά
του. Αποτελεί την ευφυΐα του. Ας συγκρατήσουμε ότι το τρα-
γούδι «Ήταν του Μάν το πρόσωπο» ή «Κι αν θα διψάσεις για
νερό», είναι στίχοι του Γκάτσου από την *Αμοργό*. Οι νότες
όμως μέσα στο στροβιλισμό τους, ακολουθούν τον «Άδωνι στα
μονοπάτια του Χελμού», η χορωδία με τα χορικά της να συνο-
δεύει το τράνταγμα που ο συνθέτης προσδοκά και προετοιμά-
ζει ενώ εμείς τίποτα ακόμα δεν αναμένουμε, έχουμε αφηθεί
σ' ένα ίσο κράτημα του δοξαριού και του βιολιού, σαν ένα

σημάδι, σαν προειδοποίηση και «Το τραγούδι των ληπτών» ή
«Σαν σφυρίζεις τρεις φορές» –όπως είναι πιο γνωστό–, αρχί-
ζει, με το απαγορευτικό εκείνου που γνωρίζει και σταματά και
τον λόγο σου, με την κίνηση της σιωπής. Και η προετοιμασία,
η προειδοποίηση και η υπόσχεση, το μελλούμενο, γίνεται η
ορχήστρα των εγχόρδων και των πνευστών του συνθέτη που
σκύβει με υπόκλιση υπόκωφη και απόκοσμη σε «Δύο μικρά
κυκλάμινα που φιλιούνται» κλείνοντας την δεύτερη ενότητα της
α' πλευράς του δίσκου και ανοίγοντας την τρίτη ενότητα με το
«Εφηνικό φεγγάρι» και την «Αθήνα». Την Αθήνα του 1960 την
μαθαίνουμε από το τραγούδι των Χατζιδάκι-Γκάτσου. Την σημε-
ρινή Αθήνα που την βρίσκει κανείς σαν το άξαφνο που γίνεται
χαρά και όχι φόβος. Στο σκοτεινό σοκάκι της στοάς της
Απέρου Νίκης, εκεί που στην στροφή σε βρίσκει αναπάντεχα
και ξαφνικά η φωτισμένη Ρωμαϊκή Αγορά, αλλά αυτή η εναλ-
λαγή δεν σου προκαλεί ούτε φόβο, ούτε τρόμο για το απρό-
σμενο, γιατί αυτό το άγνωστο αναμενόμενο ήταν προσδοκόμε-
νο από την στιγμή που έδωσες το φιλί στο σκοτεινό σοκάκι,
και ας είναι η σύγχρονη Αθήνα καγκελωμένη και υπό το φως
των φαναριών του απερχόμενου Δημάρχου της, αλλά αυτό απο-
τελεί φυσική συνέχεια της εξαθλίωσης, του εξευτελισμού, της
βιαιότητας, της εγκάθετης εξουσίας. Στα πιο πάνω οφείλει την
υπαρξή της, εκεί βασίζεται, αυτή είναι η τροφή της που της προ-
σφέρεται απλόχερα και πλουσιοπάροχα, από όσους δέχονται
να γίνουν οπαδοί της και να την ακολουθούν. Θυμηθείτε ότι και
από τον τότε Δήμαρχο των Αθηνών, ο Χατζιδάκις ζητούσε να
συγκραθεθεί, για ένα τραγούδι και την αισθητική... Με αυτό το
τραγούδι κλείνει η α' πλευρά του δίσκου.

Τέλος Α' μέρους

*Ευχαριστούμε τον Γιώργο Χατζιδάκι και τον Δημήτρη Βερνίκο. Στοιχεία
αντλήθηκαν και από την ιστοσελίδα του Μάνου Χατζιδάκι:
www.hadjidakis.gr*

Ο Μάνος Χατζιδάκις και ο Νίκος Γκάτσος στου Φλόκα, 1965.

Γλυκερία

Η διάρκεια θέλει σωστές επιλογές

του Ηλία Βολιότη - Καπετανάκη

Είναι κάποιοι τραγουδιστές που αντέχουν στον χρόνο. Μιλάμε για τους σύγχρονους μας που αν και οι μόδες αλλάζουν με κινηματογραφική ταχύτητα, αυτοί κατορθώνουν να βρίσκονται, όχι στο ανυπόληπτο πια προσκήνιο της επικαιρότητας, αλλά μέσα στο λαϊκό τραγούδι, να το υπηρετούν κατά τεκμήριο σωστά. Αν και αποφεύγουν όπως ο διάβολος το λιβάνι τα σκάνδαλα και τα τηλεοπτικά παράθυρα, να έχουν πάντα ένα δυναμικό κοινό. Μολονότι είναι πασιφανές ότι τα νυχτερινά κέντρα βυθίζονται ολοένα στην κρίση και κάθε πέρσι και καλύτερα, αυτοί έχουν απήχηση στα μαγαζιά όπου δουλεύουν. Παρότι ο εύκολος δρόμος της σκυλαδικής υποκουλτούρας έχει γίνει πια τεράστια λεωφόρος με χιλιάδες εφήμερα αστεράκια, αυτοί οι τραγουδιστές ακόμα λένε άσματα που τουλάχιστον δεν προσβάλλουν την αισθητική τους συμβάλλοντας στη σωστή ψυχαγωγία. Ένας λόγος παραπάνω για τις τραγουδίστριες, αφού το γυναικείο φύλο γίνεται σήμερα το υπ' αριθμόν ένα ευτελές καταναλώσιμο προϊόν για τα εμπορικά κυκλώματα. Όλα αυτά μας δημιούργησαν την επιθυμία να συνομιλήσουμε με τη Γλυκερία, ακριβώς γιατί είναι από τις, δυστυχώς, λίγες περιπτώσεις στο ελληνικό τραγούδι με διάρκεια και σταθερό προσανατολισμό στις καλλιτεχνικές της επιλογές.

Να ξεκινήσουμε από... την αρχή. Τόσα χρόνια στο τραγούδι, ποια ήταν η αφηγηρία;

Γλυκερία: Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου υπάρχει πάρα πολύ τραγούδι στην οικογένεια και στον τόπο μου. Ένας μπαμπάς και μια μαμά καλλίφωνοι, πολλά γλέντια. Το τραγούδι πέρασε πολύ εύκολα μέσα μου και έμεινε εκεί πέρα. Είχα την τύχη να διαθέτω αυτό που χρειάζεται ένας τραγουδιστής, την φωνή και το ταλέντο.

Να θυμηθούμε το πρώτο σας πάλκο;

Γλυκερία: Η πρώτη μου επαγγελματική εμφάνιση ήταν σε μια μικρή ταβέρνα στην Πλάκα. Όταν ξεκίνησα, παιζόταν παντού αρκετά καλό λαϊκό τραγούδι. Αυτό με βοήθησε πολύ γιατί στον συγκεκριμένο χώρο είχα την δυνατότητα να λέω αρκετά τραγούδια. Δεν ήμουν δηλαδή μια νεοεμφανιζόμενη που έλεγε μόνο ένα τραγούδι.

Μια παρένθεση. Σήμερα οι νεοεμφανιζόμενες λένε πολύ λίγα τραγούδια...

Γλυκερία: Είναι ανάλογα με τα προγράμματα, με το τι θέλει ο κόσμος και πόσοι τραγουδιστές συνεργάζονται σε ένα συγκεκριμένο πάλκο. Στα ολιγομελή σχήματα υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα στα νέα παιδιά να παρουσιάζουν την δουλειά τους.

Εσείς αφήνετε πεδίο δράσης στους νέους ή τους επισκιάζετε, τους «σβήνετε»; -για να το πω πιο λαϊκά...

Γλυκερία: Βέβαια, ιδιαίτερα άμα είναι και καλοί, έχουν ακόμα πιο μεγάλο πεδίο. Εδώ στο *Χάραμα*, τα παιδιά κρατούν αρκετό μέρος του προγράμματος.

Δεν έχετε το αίσθημα ανασφάλειας, όπως άλλες τραγουδίστριες; Ναι βέβαια είμαι φτασμένη, αλλά να μην ξεπεταχτεί και κανένα φυντάνι;

Γλυκερία: Καθόλου! Δεν ξέρω τι κάνουν άλλες τραγουδίστριες, αλλά εγώ κρίνω πάντα βάσει του ταλέντου και της αξίας καθενός. Δεν έχω καμιά ανασφάλεια απέναντι στους συναδέλφους μου γιατί πιστεύω ότι ίσα-ίσα οι καλοί τραγουδιστές κάνουν πολύ καλό στην όλη πορεία του λαϊκού τραγουδιού.

Στο κέντρο όμως είναι πιο καθημερινός ο ανταγωνισμός. Ισχύει αυτό που λένε στον στρατό «ο παλιός είναι αλλιώς αλλά ο νέος είναι ωραίος;»

Γλυκερία: Το αντίθετο. Σου δίνει σοβαρή ώθηση όταν έχεις καλούς τραγουδιστές μαζί σου. Πολύ σε ανεβάζει και σένα και όλο το πρόγραμμα αυτή η άμιλλα στο πάλκο.

Παλιό και νέοι δημιουργοί

Κλείνει η παρένθεση, ποιος ήταν ο πρώτος σας δίσκος;

Γλυκερία: Τον πρώτο δίσκο έγραψε ο Απόστολος Καλδάρas σε στίχους διαφόρων στιχουργών. Ήταν και μια επανεκτέλεση σε στίχους Ευτυχίας Παπαγιαννοπούλου. Ήταν... φοβερά καλό για μένα! Ευτυχής σύμπτωση να τραγουδήσω Καλδάρas, ο οποίος στα πρώτα μου βήματα στάθηκε σαν πατέρας. Με δίδαξε πώς να πω τα τραγούδια. Είχε ένα δικό του τρόπο να λέει στους τραγουδιστές πώς να ερμηνεύουν τα τραγούδια του και...

Άλλη μια παρένθεση εδώ. Τελικά μου φαίνεται ότι βγαίνει πολύ... παρενθετική η συνομιλία μας και μου αρέσει αυτό. Όλοι οι παλιό δημιουργοί -και ίσως ευτυχίσατε να γνωρίσετε κάποιους- γράφανε τα τραγούδια πάνω στην φωνή του κάθε τραγουδιστή. Πώς αντιμετωπίζετε σήμερα τα τραγούδια που συνήθως είναι τυποποιημένα και στο πόδι;

Γλυκερία: Το αντιμετωπίζω όπως όλα όσα συμβαίνουν στη σύγχρονη ζωή. Είναι κοινωνικό φαινόμενο αυτή η πορεία του τραγουδιού σήμερα. Δεν μπορεί το τραγούδι να ξεφύγει από την ρότα των πραγμάτων.

Πέρα από το κοινωνικό υπόβαθρο. Μια σπουδαία τραγουδίστρια πώς αισθάνεται όταν στο ξεκίνημά της έχει ένα Καλδάρια και σήμερα ένα κομπιούτερ που ορίζει ότι το τάδε πρέπει να κυκλοφορήσει σε δίσκο γιατί θα είναι εμπορικό;

Γλυκερία: Δεν υπάρχουν παντού κομπιούτερ. Ξέρουμε τώρα, είναι μετρημένοι αυτοί που βάζουν τα κομπιουτεράκια τους και βγάζουν τραγούδια. Εγώ αυτούς δεν τους προτιμώ, ακολουθώ άλλο δρόμο.

Σήμερα ο «φιρμάτος» τραγουδιστής δεν ακούει τον συνθέτη. Εσείς;

Γλυκερία: Νομίζω ότι πάντα δίνω μεγάλη σημασία στην άποψη του συνθέτη για το τραγούδι του. Όταν κάνω πρόβα με ακούει και ότι δεν του αρέσει, μου προσδιορίζει κάποια σημεία που θα ήθελε να τα πω με ένα τρόπο. Δεν υπάρχει επιβολή. Γιατί, ξέρετε, οι άλλοι που θέλουν πρόχειρο πράγμα δεν έρχονται σε σένα. Ξέρουν ποια είμαι, πως τραγουδάω. Συνήθως με βοηθάει να δέχομαι τις παρεμβάσεις του συνθέτη για το συγκεκριμένο τραγούδι που έχει δημιουργήσει.

Άλλωστε και ο τραγουδιστής μπορεί να κάνει κάποια εύστοχη παρέμβαση στον συνθέτη...

Γλυκερία: Βέβαια! Υπάρχει συνεργασία. Θα έλεγα ότι το όμορφο τραγούδι βγαίνει μόνο με την καλή συνεργασία όλων των συντελεστών.

Πάει και αυτή η παρένθεση. Άμα κάνετε απολογισμό της πολύχρονης καριέρας σας με τρεις λέξεις τι θα λέγατε;

Γλυκερία: Το πιο σπουδαίο είναι πως αυτή η πορεία ήταν πολύ ωφέλιμη για μένα. Ωφέλιμη σε τι; Με έβαλε στον σωστό δρόμο σαν άνθρωπο, μπόρεσα πιο καλά να καταλάβω τους συνανθρώπους μου.

Μπορείτε να το κάνετε αυτό... Λιανά; Γιατί η νύχτα είναι και δύσκολη...

Γλυκερία: Ναι, είναι λίγο περίεργη. Εμένα αντιθέτως με έκανε καλύτερο άνθρωπο. Γιατί; Έρχεσαι σε επικοινωνία με πάρα πολύ κόσμο. Είχα τη δυνατότητα από πολύ νωρίς να μπορώ να ξεχωρίζω, να βλέπω τους χαρακτηρισμούς των ανθρώπων, να βλέπω τις αντιδράσεις την ώρα που πίνουν ένα ποτό, την ώρα που ακούνε ένα τραγούδι και τους αρέσει ή δεν τους αρέσει. Από εκεί και πέρα, ψέματα θα ήταν να πω ότι δεν συγκινείται κανείς όταν φθάνει κάπου, όταν τον αναγνωρίζει ο κόσμος. Ο καθένας θέλει να αναγνωριστεί σ' αυτό που κάνει.

Απλά αυτό που κάνουμε εμείς έχει μεγάλη προβολή.

Οι εξαιρέσεις επιβεβαιώνουν τον κανόνα, αλλά έχει αλλάξει πολύ η σχέση κοινού και καλλιτέχνη. Ο φτασμένος τραγουδιστής σήμερα δεν δίνει τον εαυτό του, είναι περισσότερο ένας τυπικός διεκπεραιωτής. Άνεβαίνει λέει με το σχετικό χαβαλέ τα τραγούδια του και αύριο πάλι τα ίδια. Εσείς πώς αισθάνεστε;

Γλυκερία: Εγώ δεν αισθάνομαι έτσι, ξεδεύομαι. Ξοδεύομαι πάρα πολύ στο τραγούδι. Ποτέ δεν επαναπαύτηκα. Κάθε μέρα επικοινωνώ με τον κόσμο. Εκτός ίσως από κάποιες εξαιρέσεις που σαν άνθρωπος μπορεί να σου συμβαίνει κάτι, αλλά και πάλι το κοινό δεν θα καταλάβει τίποτα.

Είναι δυνατόν να επικοινωνείτε καθημερινά με το κοινό;

Γλυκερία: Ναι είναι! Εκτός αν ο κόσμος δεν δείχνει διάθεση να επικοινωνήσει μαζί μου, οπότε κάνω τις προσπάθειές μου, τις αληθινές προσπάθειες, όχι απλώς για να περάσει το πρόγραμμα, ή για να κάνει κέφι ο κόσμος. Για να του μεταδώσω κάτι από μένα. Γιατί εγώ δίνω κάτι και θέλω να παίρνω ενέργεια, αυτή είναι η συναλλαγή με τους ανθρώπους μέσα από το τραγούδι. Για αυτό και τραγουδάω τελικά.

Μόνο για την επικοινωνία και όχι για το έργο;

Γλυκερία: Για την επικοινωνία μέσα από το έργο.

Οχι για την φήμη, για την αναγνώριση;

Γλυκερία: Όχι για την φήμη. Η φήμη είναι δευτερεύον, είναι αποτέλεσμα. Κολακεύομαι... Είπαμε ότι θα ήταν ψέμα να λέμε ότι δεν... Αλλά το τραγούδι δεν είναι αυτοσκοπός. Είναι πολύ όμορφα όσα συμβαίνουν. Τώρα που έχω τόσα χρόνια το καταλαβαίνω και το αναλύω. Ίσως όταν ξεκινούσα να μην το καταλάβαινα. Το αισθανόμουν βέβαια, μα δεν το καταλάβαινα όσο με την εμπειρία του σήμερα.

Οι 3 σταθμοί

Τους 3 σημαντικότερους σταθμούς της καριέρας σας παρακαλώ...

Γλυκερία: Ένας μεγάλος σταθμός ήταν η επανεκτέλεση των σμυρναϊκών τραγουδιών. Εκτός ότι τα αγαπώ πολύ και πιστεύω ότι αρκετά καλά μπορώ να τα πω, μέσο από αυτά με γνώρισε το πλατύ κοινό.

Πολλοί τραγουδιστές χρησιμοποιούν σαν ασανσέρ τα ρεμπέτικα και τα σμυρναϊκά, καταφεύγουν σε αυτά την εποχή που δεν έχουν ρεπερτόριο, εσείς;

Γλυκερία: Τα σέβομαι και πολύ τα αγαπώ. Σέβομαι την εποχή τους και τους ανθρώπους που τα έγραψαν και τα τραγούδησαν.

Και οι επανεκτελέσεις;

Γλυκερία: ...και επειδή σέβομαι όλα αυτά, με πολύ προσοχή και αγάπη καταπιάνομαι. Για μένα είναι η βάση. Δεν τα απαρνιέμαι.

Και σήμερα τα λέω. Είναι πολύ σημαντική αυτή η εποχή για την μουσική δημιουργία του τόπου.

Ο δεύτερος σταθμός;

Γλυκερία: Ο δεύτερος σταθμός... Θα έλεγα ότι αυτό πάει πολύ πιο μακριά, είναι η γνωριμία μου και η πορεία μου με τον σύζυγο μου, ο οποίος σε όλη την πορεία με βοήθησε απίστευτα. Νομίζω ότι αν δεν είχα την βοήθειά του δεν θα μπορούσα να κάνω πάρα πολλά πράγματα.

Κι όμως, θα έλεγα, είσαστε μουσικά αντίθετοι. Ο Στέλιος Φωτιάδης ξεκινά με την ροκ...

Γλυκερία: Ένας άνθρωπος που είναι με την μουσική δεν μπορεί παρά να αγαπήσει αυτό το είδος όταν το γνωρίσει. Πολύ νωρίς λοιπόν ο Στέλιος μπήκε στο πνεύμα αυτών των τραγουδιών και τα αγάπησε και πορεύτηκε μαζί μου και με βοήθησε.

Μένει ο τρίτος σταθμός.

Γλυκερία: Δεν θα μείνω στους δημιουργούς. Συνεργάστηκα με πάρα πολλούς και θα αδικήσω κάποιους. Ο τρίτος σταθμός είναι οι ζωντανές εμφανίσεις. Πολύτιμη εμπειρία. Θα σταθώ στον απόδημο ελληνισμό. Έρχονται με πολύ αγάπη να ακούσουν έναν καλλιτέχνη, ο οποίος δεν είναι απλώς μόδα, και αισθάνονται σε να ηγαίνονται να δουν την οικογένεια, τους συγγενείς τους.

Τότε και σήμερα άλλαξε πολύ το τραγούδι. Τι είναι αυτό που σας κρατά καλλιτεχνικά ζωντανή στην πλαστική εποχή μας;

Γλυκερία: Το κυριότερο είναι η επαφή με τον κόσμο. Πάντα θα υπάρχουν μόδες και θα προβάλλονται για εμπορικές σκοπιμότητες. Έστω κι αν ξεφύγει ο κόσμος για ένα διάστημα, μακροπρόθεσμα αντιλαμβάνεται πώς και τι... Έπειτα είναι τι δίνεις στο κοινό. Αμα αξίζει, ο κόσμος αργά ή γρήγορα το βρίσκει.

Μια ερώτηση που έκανα σε προηγούμενο Μετρονόμο για σας στον Νότη Μαυρουδή με τον οποίο συνεργασθήκατε πρόσφατα: Πώς μια τραγουδίστρια που εναλλάσσει ρεπερτόριο, είδη μουσικής μπορεί να τα αποδίδει όλα με τον σωστό τρόπο;

Γλυκερία: Ε, αν αγαπάς το τραγούδι μπορείς και να το δώσεις. Δεν στέκομαι στο είδος του τραγουδιού. Για παράδειγμα αν είναι ένα όμορφο κομμάτι ενός έντεχνου δημιουργού, χαίρομαι που μου το προτείνει, που σημαίνει ότι μπορεί και να του αρέσω σαν τραγουδίστρια.

Πώς όμως από τον Μπάτη φθάνετε στον Μαυρουδή με ένα κατά τεκμήριο σωστό τρόπο ερμηνείας;

Γλυκερία: Αυτή είναι η Ελλάδα! Μπορώ, γιατί αγαπώ και τα τραγούδια του Μπάτη και του Μαυρουδή και του Χατζιδάκι. Εντάξει άμα δεν μου πάει, δεν το λέω. Αγαπώ και το δημοτικό τραγούδι. Γιατί να μην το τραγουδήσω... αφού μπορώ!

Με ποια κριτήρια επιλέγετε λοιπόν τα τραγούδια σας;

Γλυκερία: Ο στίχος και η μουσική είναι πρώτα και μετά η μεγάλη πρόκληση. Δεν έχω πει αυτό το είδος, για να το δοκιμάσω, θα τα καταφέρω; Έχω μεγάλο πείσμα σε αυτό το πράγμα. Από την άλλη μπορεί να είναι και κακό για ένα καλλιτέχνη να μπερδεύει τόσα πολλά είδη. Όταν ένας χαρακτηρίζεται για παράδειγμα ροκ ή λαϊκός, είναι αναγνωρίσιμος και τον ακολουθεί πιο εύκολα ένας κόσμος. Γιατί έχουν κάνει τον κόσμο να ακολουθεί ρεύματα. Εγώ τους μπερδεύω λιγάκι... είμαι μέσα σ' όλα.

Μήπως το κάνετε από εμπορική σκοπιμότητα;

Γλυκερία: Οχι! Οχι! Ανάποδα λειτουργεί. Αν ήμουν μόνο σε ένα είδος τραγουδιού θα είχα πολύ πιο μεγάλο και πιο

Νατάσα Άιλας - Γλυκερία.

Γλυκερία - Ομάρ Φαρούκ Τεκμπιλέκ.

φανατικό κοινό.

Υπάρχει ο αντίλογος ότι οι τραγουδιστές επιλέγουν μια μουσική σαλάτα, αλλά αυτό δεν έχει πάντα επιτυχία.

Γλυκερία: Είναι, ξέρετε, η αισθητική του καθενός και η ικανότητά του να σταθεί μπροστά στον κόσμο και να περάσει όλα αυτά τα είδη και να έχει μια ομαλή διαδοχή για τον ψυχισμό αυτών που τον ακούνε.

Ο πληθωρισμός και η μόδα

Πόσο μετράει σε σας η μόδα;

Γλυκερία: Παίζει ρόλο μόνο αν είναι καλό το τραγούδι. Αν μου αρέσει ένα τραγούδι, που λένε της μόδας, θα το συμπεριλάβω στο πρόγραμμά μου.

Σήμερα πάντως όλα τα προγράμματα των κέντρων μοιάζουν σε μεγάλο βαθμό.

Γλυκερία: Αυτό δεν μπορούμε να το αποφύγουμε τελείως. Κάποια τραγούδια που αρέσουν αν δεν τα πεις, θα τα πει κάποιος άλλος.

Πάντως αρκετοί τραγουδιστές σήμερα λένε λιγότερα δικά τους τραγούδια και προτιμούν αυτά που χορεύει ο κόσμος.

Γλυκερία: Ναι, όχι όλοι όμως. Λέω πολλά από τα δικά μου τραγούδια. Είναι όμως και πολλά άλλα που θέλω να τα πω. Γιατί να μην τα τραγουδήσω; Αν δεν τα τραγουδήσω στις ζωντανές εμφανίσεις πού θα τα πω;

Γιατί οι τραγουδιστές, οι ενορχηστρωτές, οι άνθρωποι των κέντρων, προτιμούν την πιο γρήγορη εκτέλεση των κομματιών. Τα «τρέχουν» σαν ποτ-πουρί;

Γλυκερία: Νομίζω ότι είναι ψυχολογικό στην εποχή της ταχύτητας. Νομίζουμε ότι κυλάει πιο γρήγορα, συνεπαίρνει τον κόσμο, λειτουργεί καλύτερα. Υπάρχουν όμως τραγούδια που δεν μπορείς να τα πειράξεις, κάποια άλλα τα αγγίζεις λίγο, ίσα να μην τα προδώσεις.

Ηλεκτρικός ή φυσικός ήχος;

Γλυκερία: Ανάλογα. Μου αρέσουν και τα δυο, ανάλογα με το τραγούδι.

Σας ενοχλεί ο πληθωρισμός της εποχής; Από την αρχή της δισκογραφίας μέχρι το 1960 έχουμε γύρω στους 15.000 ελληνικούς δίσκους όλων των ειδών, περίπου 30.000 κομμάτια. Σήμερα μόνο την τελευταία πενταετία ξεπεράσαμε τα 30.000 κομμάτια.

Γλυκερία: Όχι στην ουσία. Αυτά που είναι να μείνουν στο χρόνο, θα μείνουν. Όλα θέλουν το χρόνο τους. Καθένας όταν ωριμάζει, όταν ξέρει ποια είμαι εγώ και τι τραγουδάω, αφού πιστεύει ότι έχω κάτι να του πω,

θα το αναζητήσει και θα με ακούσει. Το ίδιο θα συμβεί και με άλλους συναδέλφους που δίνουν βάρος στο καλό τραγούδι. Μην ξεχνάτε, άλλωστε, πώς ήρθαν σε μας τα παλιά καλά τραγούδια. Τα επέλεξε ο χρόνος μέσω ημών.

Τα μελλοντικά σας σχέδια;

Γλυκερία: Συνεχίζουμε τις εμφανίσεις στο *Χάραμα* και σχεδιάζουμε ένα μήνα στη Θεσσαλονίκη, κατά το Πάσχα. Συζητάμε με τον Ομάρ Φαρούκ Τεκμπιλέκ μήπως κάνουμε κοινές συναυλίες στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Δισκογραφικά, πιθανόν το Πάσχα συνεργασία με τον Μάριο Τόκα, μετά προς το τέλος του έτους έχω μαζέψει ενδιαφέροντα τραγούδια νέων δημιουργών και θέλω να τα τραγουδήσω. Αυτά.

Γράψτε, παρακαλώ, εσείς τον επίλογο της συνέντευξης.

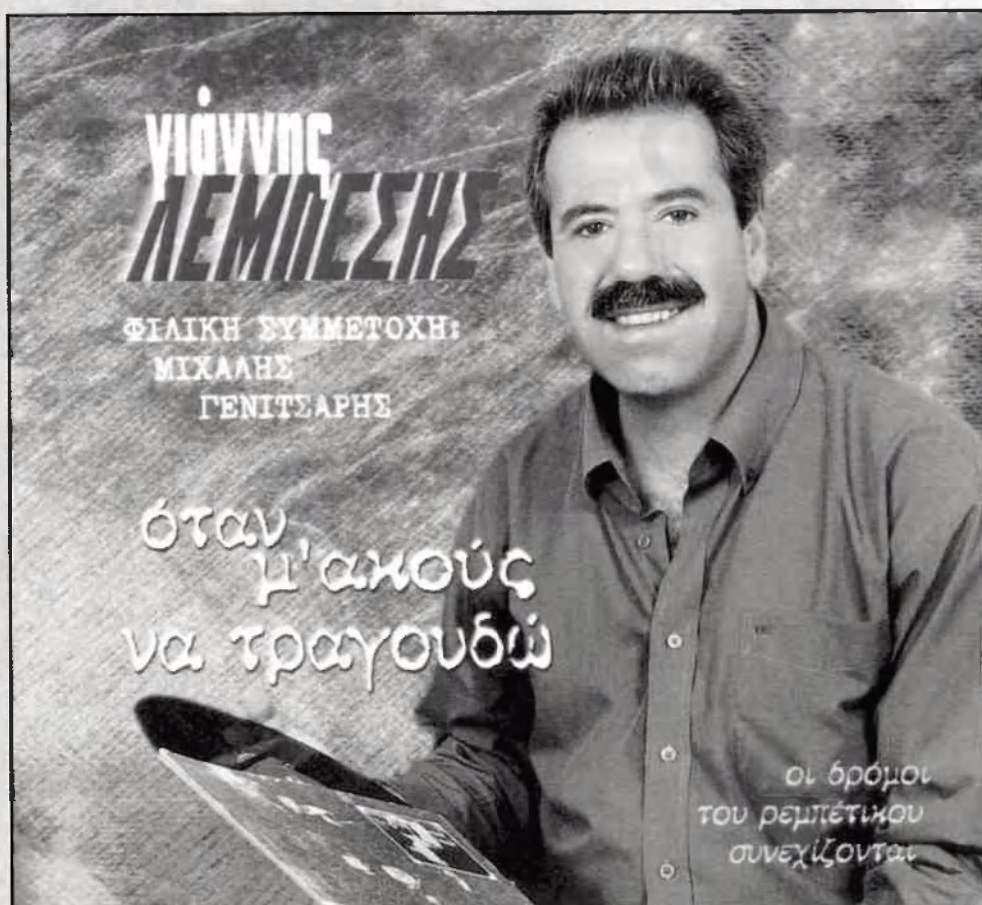
Γλυκερία: Για το τραγούδι θέλετε προφανώς. Είμαι αισιόδοξη επειδή όλα απορρέουν από την πορεία των ανθρώπων στον χρόνο. Επειδή πιστεύω ότι ακόμα οι άνθρωποι θα σκέφτονται και θα αισθάνονται, το καλό τραγούδι θα βρει και πάλι τον δρόμο του.

Φωτογραφίες: Γιάννης Κανελλόπουλος.

γιάννης ΛΕΜΠΕΣΗΣ

όταν
μ' ακούς
να τραγουδώ

GENERAL MUSIC ANΔΡΕΑΣ ΣΤΑΜΑΤΕΑΤΟΣ
ΜΕΝΑΝΑΡΟΥ 46, 2ος ΟΡΟΦΟΣ
ΤΗΛ.: 5227696-5243990 FAX: 5240054

Η Κυρία Κούλα και το Μαρς "Βότσης"

του Μάρκου Φ. Δραγούμη

ΜΑΡΣ ΒΟΤΣΗΣ (Columbia E 3366/44947)

Τραγούδι: κ. Κούλα Αντωνοπούλου

Βιολί: Αθανάσιος Μακεδόνας

Λαβούτο: Ανδρέας Πατρινός

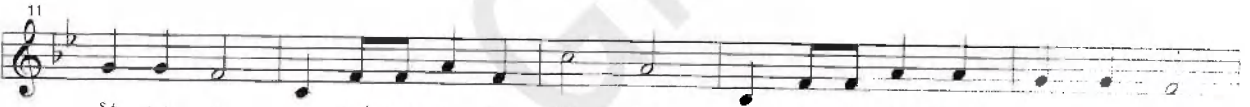
$\text{♩} = 146$ Allegro deciso triomfale

1. Τι - μή στην οι - κο - γε - νει - α, που ε - κα - νε το Βό - τση, τον
2. Και το πρω - ί - ση - κώ - νουν - ται, τρέ - χου - νε και ρω - του - νε, πού
3. Η - τάν δελ - φί - νια - φύ - σι - κο, και στην κοι - λιά του Βό - τσης, α

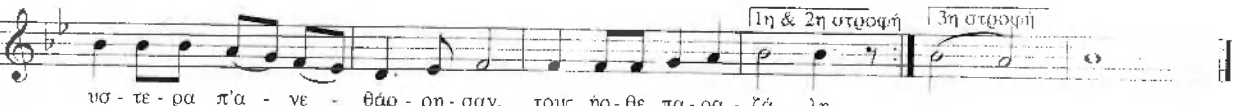
ά - ξιο το λε - βέν - τη μας, γεν - ναι - ο πα - τρι - ώ - τη, που αψη - ξε στο εν -
εί - ναι το Φε - τίχ Μπου - λέν, ζη - τού - νε για ναι - δού - νε, Μα εις με - την
ά - ξιος ο λε - βέν - της μας, γεν - ναι - ος πα - τρι - ώ - της, πού βγα - λε την α -

δέ - κα - το, μι - κρό τρο - πι - λο - βό - λο, και το Φε - τίχ Μπο - λην χιρ - πα
ε - ρευ - νούν, εις μά - την το ζη - τού - νε, τρε - χου - νε στο Κα - ρα - μπου - νου
πό - φα - ση, ήρ - θε στη Σα - λο - νί - κη, και άρ - χι - σε ο στό - λος μας.

και το βυ - θί - ζει ό - λο, Οι Τούρ - κοι ό - ταν ά - κου - σαν, τέ - τοια βο - ή με - γα - λη,
και τον Πα - σά ρω - τού - νε, Τζά - νουμι ε - μείς προ - σέ - χα - με απ' τη με - γά - λη ντα - πια,
την πρώ - τη του τη νί - κη, Ζή - τω του Βό - τση μας παι - διά, νέ - ο θα - λασ - συ - πού - λι.

1η & 2η στροφή 3η στροφή
υσ - τε - ρα π'α - νε - θάρ - ρη - σαν, τους ήρ - θε πα - ρα - ζά - λη
έ - να δελ - φί - νι εί - δα - με, με δυο με - γά - λα μά - τια
ζή - τω εις το Κα - νά - ρη μας, και νέ - ο Μι - α

αύ - λη

πριάντα τίσσερα

Εικονογράφηση από φυλλάδιο των αρχών της δεκαετίας του 1920 όπου διαφημίζονται οι δίσκοι «Panhellenion».

Ο Μακεδονικός αγώνας που είχε αρχίσει γύρω στο 1900, αλλά και οι Βαλκανικοί και άλλοι πόλεμοι που ακολούθησαν από το 1912 ως το 1922, έγιναν αφορμή να φτιαχτούν πλήθος ανώνυμα και επώνυμα στικουρήματα που κυκλοφόρησαν ευρύτατα ιδίως στα λαϊκά στρώματα. Οι στίχοι αυτοί συνδυάζονταν συνήθως με παλιότερες δημοτικές μελωδίες, εκτός από ορισμένους που μελοποιούνταν από επώνυμους και ημιεπώνυμους συνθέτες. Με τα ιστορικά τραγούδια της κατηγορίας αυτής ήρθα για πρώτη φορά σε επαφή όταν ηχογράφησα στην Αίγινα το 1962 το «Βούλγαροι στο Κιλκίσι» και το «Μέσα στο Τσανακαλέ». Το πρώτο ειπώθηκε από έναν παλιό πολεμιστή και το δεύτερο από την 70χρονη Αγγελική Χαλδαίου. Αναφέρονται και τα δυο στην περίοδο 1912-1918 δανειζόμενα σκοπούς από τη δημοτική μουσική.

Αρκετά από αυτά τα τραγούδια κυκλοφόρησαν σε δίσκους των 78' στροφών της εποχής εκείνης. Για παράδειγμα στη Νέα Υόρκη η Κυριακή Αντωνοπούλου (γνωστότερη ως «Κυρία Κούλα») τραγούδησε με συνοδεία λαϊκής ορχήστρας στα 1916-1917 σε δίσκους της *Columbia* τέσσερα πατριωτικά άσματα σε ρυθμό εμβατηρίου: τα Μαρς «Αβέρωφ», «Βότοπς», «Κιλκίς και Γιάννινα», όλα αναφερόμενα στα κατορθώματα των Ελλήνων στους Βαλκανικούς πολέμους. Είπε επίσης, με την ίδια εταιρεία, κι ένα επιτραπέζιο κλέφτικο τραγούδι για την κατάληψη των Ιωαννίνων από τον ελληνικό στρατό¹.

Ξύπνα καμμένε Αλή-Πασά, να ιδείς τα Γιάννινά σου.

Τα πήρανε οι Έλληνες, δεν είναι πια δικά σου.

Ευζωνάκια παινεμένα

Και στον κόσμο ζακουσμένα.

Ξύπνα καμμένε Αλή-Πασά, μέσα από τη χαράδρα

Να ιδείς και τον Εσάτ-Πασά, τον πήγαν στην Ελλάδα.

Η πρώτη γενιά μεταναστών στις ΗΠΑ ανέδειξε περί τις 35 τραγουδίστριες με κορυφαίες την κ. Κούλα και την Μαρίκα Παπαγκίκα. Παραθέτω μια περικοπή από ένα άρθρο του Steve Frangos σε αμερικάνικη εφημερίδα του 1994 με πληροφορίες που μας δίνει για την αξιόλογη αυτή γυναίκα, που ονομάστηκε «Καναρίνι της Αμερικής»².

«Η Κυριακή Γιορτζή-Αντωνοπούλου (γ.1880-π.1954) υπήρξε η πρώτη διεθνώς αναγνωρισμένη ελληνίδα τραγουδίστρια που είχε ως μόνιμη κατοικία την Αμερική. Γνωστή επί το απλούστερον ως Κυρία Κούλα (που είναι το χαϊδευτικό του ονόματος Κυριακή), αυτή η μοναδική γυναίκα έγινε τόσο δημοφιλής, ώστε

ανάμεσα στα 1916 (ή 1917) και το 1927, όχι μόνο τραγούδησε τουλάχιστον 199 τραγούδια, αλλά κατά τη δεκαετία αυτή υπερίσχυσε όλων των αντιπάλων της σε αριθμό πώλησης δίσκων. Στα τέλη του 1916 (ή στις αρχές του 1917) η κ. Κούλα Αντωνοπούλου μπήκε στα στούντιο της *Columbia* στη Νέα Υόρκη και κατέκτησε τη δισκογραφική σκηνή. Τραγουδώντας δια μέσου ενός μεγαφώνου η κ. Κούλα γραμμοφώνησε 34 τραγούδια... Η ανέλπιστα και χωρίς προηγούμενο δημοτικότητα των δίσκων της στην αγορά, παρακίνησε όλες τις σημαντικές αμερικάνικες δισκογραφικές εταιρείες ν' ασχοληθούν με την παραγωγή ελληνικών δίσκων... Η κ. Κούλα μακράν από του να είναι πιόνι στα χέρια των απαιτητικών υπεύθυνων των αμερικάνικων δισκογραφικών εταιρειών... υπήρξε και σπουδαία επιχειρηματίας (η πρώτη Ελληνίδα ιδιοκτήτρια εταιρείας δίσκων), αφού γύρω στο 1920 ίδρυσε την *Panhellenion Phonograph Record Company* στη Νέα Υόρκη, που λειτούργησε με μεγάλη επιτυχία για σχεδόν επτά χρόνια, κι άνοιξε παραρτήματα στο Σικάγο κι ίσως αλλού... Το 1927 μετά τον ξαφνικό θάνατο του ανδρός της Ανδρέα Αντωνόπουλου³, η κ. Κούλα μη μπορώντας ν' αντέξει στη λύπη της αποσύρθηκε για λίγο από την ενεργό δράση. Όταν συνήλθε έκλεισε την εταιρεία της και άρχισε μια καινούρια καριέρα ως τραγουδίστρια (είχε φωνή σοπράνο) σε κέντρα διασκέδασης. Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 η κ. Κούλα ξανάνοιξε την εταιρεία της με ελαφρά παραλλαγμένο όνομα (*Panhellenic* αντί *Panhellenion Records*), που όμως λειτούργησε μόνο για λίγα χρόνια».

Παραθέτω τώρα και κάποιες πρόσθετες πληροφορίες για την κ. Κούλα που μου έδωσε προφορικά ο Π. Κουνάδης το 1993. Κατ' αυτόν λοιπόν η κ. Κούλα καταγόταν μάλλον από το Μεσολόγγι⁴. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1912. Το 1913 την συνάντησε εκεί ο Κατσαρός⁵. Τέλος μου είπε ότι στα χρόνια που διπύθιζε τη δεύτερη εταιρεία της δεν τραγουδούσε πια η ίδια, αλλά ασχολιόταν με την παραγωγή δίσκων άλλων καλλιτεχνών, όπως π.χ. του Τζίμ Αποστόλου.

Η συντριπτική πλειοψηφία των τραγουδιών που κυκλοφόρησαν με την επिकέτα της *Panhellenion* είναι δημοτικά και χοροί της λεγόμενης παλιάς Ελλάδας (Μωριάς - Ρούμελη). Ωστόσο η εταιρεία ασχολήθηκε και με τα εξής άλλα είδη:

Εκκλησιαστικά - Ελαφρά - Πατριωτικά - Μικρασιάτικα (δηλ. αμάνεδες, σμυρναίικα, ζειμπέκικα, χασάπικα) - Ηπειρώτικα - Μακεδονικά - Θεσσαλικά - Νησιώτικα - Τούρκικα καθώς και σκηνές από τον Καραγκιόζη. Και σύμφωνα με τον κατάλογο

του R. K. Spottswood⁶ τραγούδησε και μερικά αδέσποτα ρεμπέτικα, όπως τα «Αμάν, αμάν Χιώτισσα», «Βλαμάκι», «Κουτσαβάκι», «Μπαγλαμάδες», «Νέο Μελαχροινό», «Νίνα» και το γνωστό κι απ' την Παπαγκίκα ζεϊμπέκικο «Τα ούλα σου».

Από τον Spottswood μαθαίνουμε και τα ονόματα των 22 οργανοποικών που συνεργάστηκαν κατά καιρούς με την *Ranhellenion*. Σ' αυτά συγκαταλέγονται οι Αθανάσιος Μακεδόνας και Δ. Πόγγης (βιολί) - Ανδρέας Παρινός⁷ (λαούτο) - Λουί Ρασσιάς (σαντούρι-ταίμπαλο) - Βιργινία (πιάνο) και οι γνωστοί δεξιότεχνες του κλαρίνου Γιάννης Κυριακάτης, Θανάσης Βρούβας, Αντώνης Σακελλαρίου, Νίκος Ρέλιας και Βαγγέλης Βλάχος για τον οποίον μάλιστα υποστηρίζεται, χωρίς ακόμα να έχει απόλυτα αποδειχθεί, ότι υπήρξε σύζυγος της κ. Κούλας πριν ή μετά τον Αντωνόπουλο⁸.

Ένα από τα ωραιότερα τραγούδια της κ. Κούλας είναι το μαρς που γύρισε σε δίσκο για να εξυμνήσει το εκπληκτικό κατόρθωμα του Υδραίου ναυτικού Νικολάου Βότση (1877-1934). Εγγονός ναυτικού και αγωνιστή του 1821, ο Βότσης συμμετείχε στον αποκλεισμό της Κρήτης από τον ελληνικό στόλο το 1896. Το όνομά του όμως συνδέθηκε με το πρώτο ναυτικό κατόρθωμα των Βαλκανικών Πολέμων. Τη νύχτα της 18/10/1912 (ήταν τότε υποπλοίαρχος) μπήκε με το τορπιλοβόλο 11 στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και με τρεις τορπίλες βύθισε το εκεί αγκυροβολημένο τουρκικό πολεμικό «Φετίχ Μπουλέν» εξοπλισμένο με 18 πυροβόλα. Το 1920 ο Βότσης έγινε κυβερνήτης του θωρηκτού «Κιλκίς» που ναυλοχούσε στην Πόλη κι αργότερα διορίστηκε διοικητής των εκεί ελληνικών ναυτικών δυνάμεων καθώς και ύπατος αρμοστής της Πόλης. Το 1922 αποστρατεύτηκε με τον βαθμό του υποναυάρχου, αλλά ανέλαβε πάλι καθήκοντα μετά από μερικούς μήνες. Και ως κυβερνήτης του θωρηκτού «Λήμνος» φρόντισε για τη διάσωση των διωκόμενων Ελλήνων από τη Μικρά Ασία. Πρότομές του Βότση υπάρχουν στη Θεσσαλονίκη (κοντά στο Λευκό Πύργο) και στην πατρίδα του την Ύδρα.

Το κατόρθωμα του Βότση στη Θεσσαλονίκη έγινε γρήγορα τραγούδι, και κυκλοφόρησε μάλιστα τόσο πλατιά, ώστε πέρασε στη λαϊκή παράδοση. Έτσι ο Θ. Α. Νημάς στο βιβλίο του «Δημοτικά Τραγούδια της Θεσσαλίας»⁹ το καταχωρεί στα λεγόμενα «ιστορικά» τραγούδια.

Η μόνη γνωστή σε μένα εκτέλεση σε δίσκο του «Μαρς Βότσης» είναι αυτή της κ. Κούλας. Κυκλοφόρησε από την *Columbia* στα τέλη του 1916 ή τις αρχές του 1917¹⁰. Το μέρος του βιολιού παίζεται από τον Αθανάσιο Μακεδόνα, του λαούτου από τον Ανδρέα Παρινό και του σαντουριού από τον Στέλιο Μελά. Στο πίσω μέρος του δίσκου παίζεται από τους ίδιους καλλιτέχνες το «Μαρς Αβέρωφ». Πρόκειται για έναν σπάνιο δίσκο που είχα την τύχη ν' αποκτήσω στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και που σήμερα ανήκει στη δισκοθήκη του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου. Το κείμενο του «Μαρς Βότσης» αποτελείται από 18 στίχους που χωρίζονται σε τρεις εξάστιχες στροφές. Η μελωδία επαναλαμβάνεται αυτούσια σε κάθε στροφή. Ο στίχος είναι ομοιοκατάληκτος κι ακολουθεί το μέτρο του ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου. Το άγνωστο πρόσωπο που έγραψε τους στίχους πιθανόν να είναι το ίδιο που συνέθεσε τη μελωδία. Ως τώρα δεν μπόρεσα να το εντοπίσω, δεν αποκλείεται όμως να είναι κάπου καταχωνιασμένο σε μια ξεχασμένη πηγή και να βγει κάποτε

στην επιφάνεια.

Τελειώνοντας παραθέτω τη μουσική καταγραφή του εμβατηρίου με το πλήρες κείμενο του.

ΜΑΡΣ ΒΟΤΣΗΣ

Ο υποπλοίαρχος Νικόλαος Βότσης, κυβερνήτης του τορπιλοβόλου 11.

Τιμή στην οικογένεια,
που έκανε το Βότση
τον άξιο το λεβέντη μας,
γενναίο πατριώτη.
Που μπήκε στο ενδέκατο,
μικρό τροπιλοβόλο.
Και το Φετίχ Μπουλέν χτυπά,
και το βυθίζει όλο.
Οι Τούρκοι όταν άκουσαν,
τέτοια βοή μεγάλη
Ύστερα π' ανεβάρησαν,
τους ήρθε παραζάλη.

* *

Και το πρῶι σγκώνουνται,
τρέχουνε και ρωτούνε
Πού είναι το Φετίχ Μπουλέν,
ζητούνε για να δούνε
Μα εις μάτην ερευνούν,
εις μάτην το ζητούνε.

Τρέχουνε και στο Καραμπουρνού, και τον Πασά ρωτούνε
«Τζάνουμ'! εμείς προσέχαμε, απ' τη μεγάλη ντάπια
Ένα δελφίνι είδαμε, με δυο μεγάλα μάτια.»

* *

Ήταν δελφίνι αφύσικο, και στην κοιλιά του ο Βότσης
Ο άξιος ο λεβέντης μας, γενναίος πατριώτης.
Που 'βγαλε την απόφαση, ήρθε στη Σαλονίκη
Και άρχισε ο στόλος μας, την πρώτη του τη νίκη.
Ζήτω του Βότση μας παιδιά, νέο θαλασσοπούλι
Ζήτω εις τον Κανάρη μας, και νέο Μισούλη.

Σημειώσεις

1. U.S.A. Columbia E 3609, Neos Ali Pasas (Yianniotikos).
2. Steve Frangos, The image of Greek music in America, *The Greek American*, December 3-9, 1994, σ. 15.
3. Είχαν μια κόρη, την Παρασκευούλα, που ήταν κι αυτή τραγουδίστρια.
4. Η πληροφορία αυτή επιβεβαιώνεται από τον Ηλία Βολιότη-Καπετανάκη. (Αδέσποτες Μελωδίες, Αθήνα 1999, σ. 480).
5. Γιώργος Θεολογίτης-Κατσαρός (1898-1997). Λαϊκός τραγουδιστής από την Αμοργό που από το 1919 ως το 1941 ηχογράφησε στις ΗΠΑ πάνω από 60 τραγούδια.
6. Discography of all the 78's recorded in the USA prior to 1940.
7. Πιθανά ψευδώνυμο του Ανδρέα Αντωνόπουλου, συζύγου της κ. Κούλας.
8. Πληροφορία που μου έδωσε ο Π. Κουνάδης το 1993.
9. Τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1983, σ.109.
10. Την πληροφορία για την χρονολογία του δίσκου την οφείλω στον αείμνηστο Χαράλαμφο Παυλόπουλο.

ΙΩΑΝΝΑ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η μποέμισσα του ρεμπέτικου

του Γιάννη Λεμπέση

Όταν μου ζητήθηκε από το *Μετρονόμο* να γράψω κάτι για τη Ιωάννα Γεωργακοπούλου δέχτηκα ευχαρίστως και με πολύ χαρά. Ξέρω όμως ότι τα «γραπτά μένουν» σε αντίθεση με τα «έπεα πτερόεντα» γι' αυτό βασανίστηκα αρκετά για το πώς έπρεπε να φτιάξω αυτό το κείμενο. Δηλαδή να είναι μια συνέντευξη με τη Ιωάννα, ή μια αποτύπωση των προσωπικών μου απόψεων που θα βασίζεται στην 16χρονη φιλία και συνεργασία μας με αρκετά θα έλεγα διαλείμματα διαξιφισμών και διενέξεων. Με τη Ιωάννα έχουμε συζητήσει ατέλειωτες ώρες για ολλά θέματα και την έχω «συνοδεύσει» με το μπουζούκι μου σε όλες τις εμφανίσεις της από το 1987 μέχρι σήμερα. Έχουμε πολύχρονη συνεργασία στο πάλκο, είτε σε μαγαζιά, είτε σε συναυλίες, είτε στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Έχω δεκάδες ώρες ζωντανών ηχογραφήσεων από τις παραπάνω διαδικασίες και εκατοντάδες χειρόγραφα από την απομαγνητοφώνηση συνολικών μας μιας και κάποτε ξεκινήσαμε να γράψουμε την αυτοβιογραφία της. Τελικά αποφάσισα να μην ανατρέξω άμεσα σε τίποτα από αυτά. Κλείστηκα στο χώρο που δουλεύω, με μόνα σύνοργα ένα μπλοκ και ένα στυλό (όπως κάνω όταν γράφω τα τραγούδια μου), και σας μεταφέρω το απόσταγμα που μου έχει μείνει από την μεχρι τώρα «σχέση» μου με τη Ιωάννα. Υπάρχει βέβαια ο κίνδυνος να παραλείψω βασικά πράγματα αλλά με αυτό τον τρόπο τα γραφόμενά μου θα είναι πιο «παρεϊστικά» (αν είναι δόκιμη η έκφραση), πιο άμεσα και πιο αληθινά.

Στις φοιτητικές παρέες

Στα τέλη της δεκαετίας του '70, μια φοιτητοπαρέα που γούσταρε πολύ το ρεμπέτικο όχι μόνο σαν ακροατές αλλά όχι σαν οργανοπαίχτες και τραγουδιστές, μαζευόταν τα βράδια στο υπόγειο μιας καφετέριας, στην οδό Μασσαλίας, στο *Καρτιέ Λαιπέν*. Ήμουν εγώ από το Πολυτεχνείο, ο Μπάμπης Τσέρτος από το Φυσικό, ο Νίκος Νικολάκης και ο Τάσος Μπουλής από τη Γεωπονική, ο Βασίλης Νταλής από το Φυσικό, η αδελφή μου η Σταματούλα από το Μαθηματικό και ο Τάκης Αλβας που δούλευε στο βιβλιοπωλείο *Σύγχρονη Εποχή*. Σπίναμε το πάλκο μας και παίζαμε και τραγουδούσαμε για το κέφι μας ρεμπέτικα τραγούδια. Γύρω μας δεκάδες φίλοι, πιστοί του είδους, που σήμερα είναι γιατροί, δικηγόροι, Μηχανικοί, οικονομολόγοι, καθηγητές, σιγοτραγουδούσαν μαζί μας τα υπέροχα αυτά διαμάντια της ελληνικής μουσικής. Στις συζητήσεις μας για τους δημιουργούς και τραγουδιστές του ρεμπέτικου, το όνομα της Ιωάννας Γεωργακοπούλου αναφερόταν με δέος και θαυμασμό μιας και θαυμάζαμε τις ερμηνείες της στα τραγούδια του Βασίλη Τσιτσάνη, του Μανώλη Χιώτη, του Γιάννη Βέλλα, του Γιώργου Μπτσάκη, του Κώστα Καπλάνη, του Δημήτρη Σέμση, του Παναγιώτη Τούντα και όλων των άλλων σπουδαίων δημιουργών που της εμπιστευόταν απόλυτα τα καλύτερα τραγούδια τους. Η Ιωάννα εκείνη την εποχή εμφανιζόταν στο *Σούσουρο*, στην οδό Θόλου, στην Πλάκα, μαζί με τον Κώστα Ρούκουνα, το Γιάννη Κυριαζή, το Σπύρο Καλφόπουλο, το Γιάννη Δέδε, τον Οδυσσέα Μοσχονά και μαζί με άλλους της παλιάς φρουράς του ρεμπέτικου έκαναν συναυλίες σε φοιτητικά αμφιθέατρα, με την επιμέλεια του σπουδαίου Τάσου Σχορέλη, συγγραφέα της τετράτομης *Ρεμπέτικης Ανθολογίας*. Πολλές φοιτητοπαρέες βάζαμε ρεφενέ το χαρτζιλίκι μας και τρέχαμε να ακούσουμε ζωντανά την αυστηρή και δύστροπη για πολλούς (άδικα όμως)

κυρία που τραγουδούσε υποδειγματικά τον «Πασατέμπο», την «Αχάριστη», το «Αργοσβίνεις μόνη», τον «Τρελό Τσιγγάνο», τις «Αραπίνες» το «Ζητιάνο της αγάπης», την «Γερακίνα», το «Κάτω από σβηστό φανάρι», το «Όσο βαρεία είν' τα σίδερα», το «Συννέφιασε», για να σταματήσω εδώ γιατί αν γράψω όλες τις επιτυχίες της, δεν χωρούν σε ολόκληρο το *Μετρονόμο!*

Η γνωριμία

Τα χρόνια πέρασαν. Το 1981 τελείωσα το Πολυτεχνείο, πήγα φαντάρος και όταν απολύθηκα αντί να φτιάχνω δρόμους και γεφύρια «ευθυγραμμίστηκα με το μπουζούκι» όπως πολύ εύστοχα έγραφε εκείνη την εποχή στην *Ακρόπολη* ο Μιχάλης Παγίδας. Με την Ιωάννα Γεωργακοπούλου πρωτοσυναντηθήκαμε το Σεπτέμβριο του 1987. Είχαμε κοινή πρόταση να συνεργαστούμε στο κέντρο *Γλάρος*, που ήταν κάτω από τις κερκίδες του γηπέδου της ΑΕΚ, στη Ν. Φιλαδέλφεια. Η συνάντησή μας έγινε στο κατάστημα που διατηρούσε η κόρη της, Ρένα, στην οδό Φερρών 18, στην πλατεία Βικτωρίας. Αντί για αυστηρή και δύστροπη κυρία που είχα στο μυαλό μου, συνάντησα μια καλοσυνάτη και χωρατατζού γυναίκα, που όμως ήξερε πολύ καλά να κρατά τη θέση που την είχε τοποθετήσει η ιστορία του ελληνικού λαϊκού τραγουδιού. Εγώ στα πρώτα επαγγελματικά μου βήματα και εκείνη ένας θρύλος. Μου φαινόταν σαν ψέματα ότι θα έπαιζα με το μπουζούκι μου και θα συνόδευα την τραγουδίστρια που θαύμαζα και που την είχαν συνοδεύσει με τα μπουζούκια τους, στα ίδια τραγούδια, ο Μανώλης Χιώτης, ο Βασίλης Τσιτσάνης, ο Γιώργος Μπτσάκης, ο Κώστας Καπλάνης, όλοι τους ινδάλματα και απλησίαστοι δάσκαλοι για μένα. Η Ιωάννα όμως από την πρώτη στιγμή με τη συμπεριφορά της με έκανε να ξεπεράσω αυτό το ξάφνιασμα και ήταν ιδιαίτερα φιλική και στοργική θα έλεγα μαζί μου.

Μοναδικές ερμηνείες

Όταν μετά από το πρώτο διάστημα της συνεργασίας μας, που εγώ ήμουν «αλλού» μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας, άρχισα να βλέπω στοιχεία από τη συμπεριφορά της και από τον εκπληκτικό τρόπο που τραγουδούσε, η εικόνα μου και η γνώμη μου για την Ιωάννα ήταν ό,τι καλύτερο. Κατ'αρχήν ο επαγγελματισμός της ήταν παροιμιώδης. Έχχαν βραδιές που τραγουδούσε με 40 πυρετό για να μην προδώσει το κοινό της που ερχόταν να τη δει από όλα τα μέρη της Ελλάδας. Η ερμηνεία της ήταν μοναδική. Υπήρχαν βραδιές που μας άφηνε άφωνους με τον τρόπο που τραγουδούσε τις επιτυχίες της, παρ' ότι είχαν περάσει σχεδόν 50 χρόνια από τη στιγμή που είχε πρωτοτραγουδήσει αυτά τα τραγούδια. Ήταν ιδιαίτερα φιλική με τον κόσμο και πάλευε και παλεύει για την προβολή του λαϊκού τραγουδιού από τα μέσα ενημέρωσης. Με εφηνική διάθεση γυρνάγαμε στα ραδιόφωνα και τις τηλεοράσεις και παίζαμε και τραγουδούσαμε ζωντανά. Προσπαθούσε μέσω ΑΕΠΙ ή μέσω συναυλιών να βοηθήσει παλιούς συναδέλφους της που είχαν ανάγκη. Πάνω απ'όλα όμως ενδιαφερόταν και ενδιαφέρεται για τα καλά τραγούδια. Εκείνη την εποχή είχα κάνει τα πρώτα μου βήματα στη δισκογραφία με δικά μου τραγούδια, στην εταιρεία των αδελφών Φαληρέα, που άρεσαν ιδιαίτερα στην Ιωάννα. Από τότε μέχρι σήμερα, πριν από κάθε δισκογραφική μου δουλειά, η Ιωάννα είναι η πρώτη που ακούει και κρίνει τα τραγούδια μου. Έχω εκπλαγεί με το κριτήριο της και την εμμονή της (που είναι και δικιά μου πεποίθηση) ότι σε κάθε δισκογραφική δουλειά πρέπει όλα τα τραγούδια να είναι άριστα. Να καταπιάνονται με διάφορα θέματα και να αναπτύσσονται μουσικά σε όλους τους «δρόμους».

Οι συνάδελφοί της

Μου έχει εξιστορήσει πολλές φορές τα παιδικά της χρόνια, που ήρθε στην Αθήνα από τον Πύργο Ηλείας που γεννήθηκε. Για τη μεγάλη αγάπη και το δέσιμο που είχε με τη μητέρα της που συνόδευε αγόγγυστα τη μικρή Ιωάννα στις πρόβες και στα στούντιο ηχογράφησης (που δεν ήταν παρά κάποια μικρά δωμάτια). Για την μεγάλη συμβολή που είχαν στην καλλιτεχνική της διαμόρφωση ο Δημήτρης Σέμσης ή Σαλονικιός (ο μπάμπια Μήτσος όπως τον αποκαλούσε), ο Παναγιώτης Τούντας, ο Γιώργος Μπτσάκης, ο Βασίλης Τσιτσάνης και άλλοι σπουδαίοι δημιουργοί. Για το μεγάλο δέσιμο και ταίριασμα που είχε η φωνή της με τον Στελάκη Περπινιάδη, αλλά και τις εκπληκτικές «οκτάβες» που έκανε στον Στέλιο Κηρομήτη και τον Πρόδρομο Τσαουσάκη. Τρέφει μεγάλη εκτίμηση για τον Μανώλη Χιώτη και τον Γιώργο Μπτσάκη. Υπερβολική θα έλεγα. Όχι μόνο για τα τραγούδια τους που τραγούδησε, αλλά και για την λεβέντικη και στοργική στάση τους απέναντι στις συνεργασίες τους. Για το Βασίλη Τσιτσάνη, παρά τις διαφωνίες τους για την πατρότητα του θρυλικού «Τρελού τσιγγάνου» εγώ έχω αποκομίσει τη γνώμη ότι τον σέβεται και εκτιμά το έργο του. Για τον «Τρελό τσιγγάνο» μου έχει εκμυστηρευτεί ότι ήταν συγκεκριμένο υπαρκτό πρόσωπο και ανάρτης του ΕΛΑΣ. Την έχω «συλλάβει» να δακρύζει ερμηνεύοντας κάποια τραγούδια της (όπως το «Υπόφερα για σένα» του Γιώργου Μπτσάκη ή να θυμώνει ερμηνεύοντας κάποια άλλα (όπως το «Ζητιάνος της αγάπης» του Βασίλη Τσιτσάνη).

Μεγάλη ψυχή

Το 1994, μετά από κάποια περιπέτεια που είχε με την υγεία της συνεργαστήκαμε για ένα διάστημα στην *Αστροφεγγιά*, στα Πατήσια. Ένα βράδυ είχε καλέσει τους γιατρούς και το διευθυντή του νοσοκομείου, στο οποίο είχε νοσηλευτεί. Εκείνη τη βραδιά η Ιωάννα ήταν εκπληκτική. Μας εντυπωσίασε με τις απaráμιλλες ερμηνείες της. Λέω λοιπόν στο γιατρό «πώς το εξηγούν αυτό τα βιβλία σου»; Και μου απαντά «το εξηγεί η μεγάλη ψυχή αυτών των ανθρώπων του ρεμπέτικου». Φυσικά τέτοιες βραδιές μας χαρίζει συχνά η Ιωάννα. Ειδικά φέτος έχω προγραμματίσει να τη φιλοξενήσω αρκετές φορές στην *Ογδοη νότα*, που είναι το στέκι μου στον Νέο Κόσμο. Η Ιωάννα δεν δέχεται τον όρο «ρεμπέτισσα», μια και θεωρεί (όχι άδικα) ότι το ρεμπέτικο είναι ένα μόνο μέρος του ελληνικού λαϊκού τραγουδιού. Επιμένει και δικαίως να ερμηνεύει τραγούδια που η ίδια έκανε επιτυχίες στη δισκογραφία. Μετά από προσπάθεια κατάφερα να προσθέσω στο ατέλειωτο ρεπερτόριό της μερικά τραγούδια που δεν έχει πει η ίδια στη δισκογραφία, όπως το «Απόψε μ' εγκατέλειψες» του Στέλιου Χρυσίνη, που έχει δισκογραφήσει η Ρένα Στάμου. Όταν τραγουδά ζωντανά αυτά τα τραγούδια λέει δυνατά από το μικρόφωνο «γιατί σου βρε Γιάννη που μ' έβγαλες από τα μονοπάτια μου». Η Ιωάννα, σειθαλής και ακμαία, είναι σήμερα η ζωντανή ιστορία του ελληνικού τραγουδιού μια και έχει δισκογραφία από το 1939, σχεδόν 65 χρόνια. Χαίρομαι ιδιαίτερα που με τιμά με την εμπιστοσύνη της να τη συνοδεύω με το μπουζούκι μου σε όλες τις ζωντανές εμφανίσεις της. Επίσης με τιμά το γεγονός ότι εκφράζεται κολακευτικά για τα τραγούδια μου. Ένα δε εξ' αυτών με τίτλο «Η σπίθα γίνεται φωτιά» είναι το αγαπημένο της. Ευχομαι να είναι πάντα καλά όπως αρμόζει σε μια «μυοέμιση του ρεμπέτικου».

18 Ιανουαρίου 1984
Μνήμη ΒΑΣΙΛΗ ΤΣΙΤΣΑΝΗ

Το μαγκάλι...

του Σώτου Αλεξίου*

«Ήθελα να σ' ανταμώσω να σου πω το μυστικό
κάποια φίνα και ωραία μάθε το πως αγαπώ...»

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ του 1939. Μεσάνυχτα και κάτι. Οι ρόδες του τράινου Αθηνών-Θεσσαλονίκης τρίζουν ανατριχιαστικά καθώς ο μηχανοδηγός τραβά το φρένο την ώρα που μπαίνει με φόρα στο σταθμό Θεσσαλονίκης. Η παγωνιά έχει νεκρώσει τα πάντα και ο Βαρδάρης δεν αφήνει τίποτα να κινηθεί στο δρόμο. Ανθρωπος δεν κυκλοφορεί, μόνο κάποιοι άστεγοι στριμώχνονται κάτω από το υπόστεγο του σταθμού προσπαθώντας να προφυλαχτούν από το κρύο και το χιονιά. Το χιόνι έχει σκεπάσει τη Νυφούλα του Θερμαϊκού και άλλο να το βλέπεις ξαπλωμένος στην καρέκλα απέναντι από το ζεστό τζάκι και άλλο να κυκλοφορείς άστεγος στο δρόμο.

Ένας ψηλόλιγνος νεαρός άντρας με ένα μπουζούκι στο χέρι, τυλιγμένος με μια στρατιωτική χλαίνη και ένα δίκοχο στο κεφάλι χωμένο μέχρι τα μάτια κατεβαίνει από το τρένο. Γλιστρά στον πάγο και με δυσκολία ξαναβρίσκει την ισορροπία του. Προχωράει με αβέβαιο κουρασμένο βήμα προς την έξοδο του σταθμού. Σφίγγει γερά πάνω του τη χλαίνη και κώνεται σ' ένα ταξί.

«—Στρωμνίστης 20 στο Ντεπό»,

λέει στον οδηγό κουκουλιάζοντας τα χέρια του προσπαθώντας να τα ζεσάνει.

Δέκα μέρες στην Αθήνα, δεκαπέντε τραγούδια. Να τρέχει από εδώ και από εκεί, για τις νότες, για τη λογοκρισία, για τις πρόβες, γιατί είχε πολλές απαιτήσεις και όλα έπρεπε να είναι παραπάνω από τέλεια. Και το βράδυ στο μαγαζί του Διαμαντή' για ένα μεροκάματο. Ένα κορμί είναι αυτό πόσο ν' αντέξει; Και αύριο πρωί-πρωί πρέπει να παρουσιαστεί στο τάγμα του. Απόψε λαχταρά να ξεκουραστεί λίγο... Έγειρε στο κάθισμα και προς στιγμή έκλεισε μ' ευχαρίστηση τα μάτια του.

Τον κούρασε η τελευταία φωνογράφηση. Ήταν όλοι κουρασμένοι, δεν έβγαине όπως ήθελε, τέσσερα κεριά χαλάσανε και το αποτέλεσμα δεν ήταν καλό. Ήξερε ότι είναι ένα πολύ καλό τραγούδι και δεν ήθελε να πάει χαμένο. Είχε και προσωπικούς λόγους άλλωστε. Ήταν ένα τραγούδι που αγαπούσε ιδιαίτερα:

*«Μεγάλο πόνο μου 'βάλες και μέρα νύχτα λιώνω
μηχανικά με μπερδεψες, κλαίω και μαραζώνω»*

Τέλος αποφάσισε για άλλη μια φορά να τραγουδήσει και αυτός μαζί με τον Στράτο, να του κάνει σεγκόντο μήπως και γίνει τίποτα καλύτερο. Το είχαν ξαναδοκιμάσει σε άλλα δυο τραγούδια, στο «Μηράβο σου που με δουλεύεις», και το «Τσιγγάνα μου γλυκιά», και είχε πετύχει. Το θαύμα έγινε και τώρα. Από τη στιγμή αυτή γεννήθηκε ένα υπέροχο δίδυμο που έδωσε μια χορωδιακή διάσταση στα τραγούδια του. Δε νοείται, λένε μερικοί, τραγούδι αν δεν υπάρχει μέσα το σεγκόντο του Τσιτσάνη.

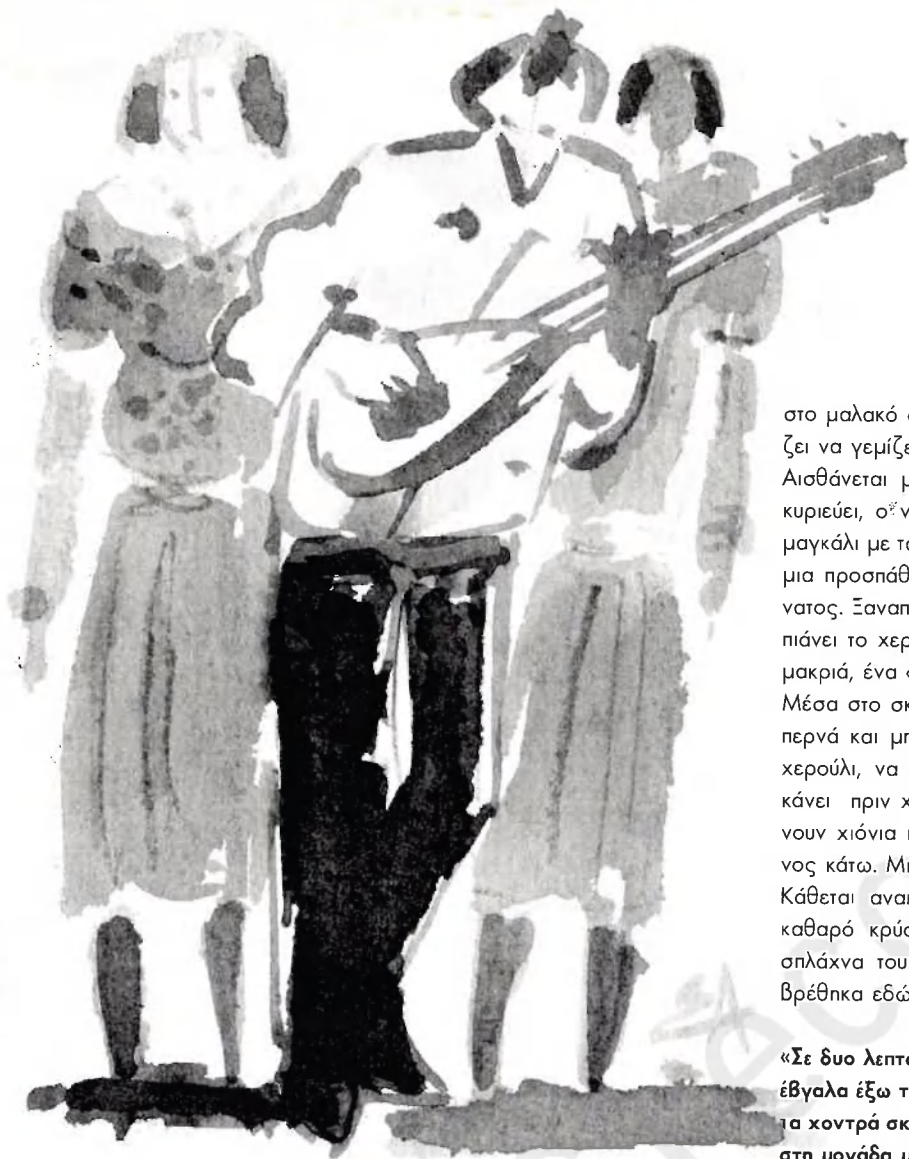
—«Κύριος φτάσαμε!»

Σαν καμτσικιά αντίχρησαν σ' αυτιά του το λόγια του οδηγού και

τον έβγαλαν από το λίθαργο που είχε πέσει στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου. Πόσο κουρασμένος αισθάνεται! Μια ζεστή γωνιά και ένα ζεστό κρεβάτι ζητά τούτη την ώρα το κουρασμένο σώμα του. Ανοίγει την πόρτα του φτωχικού του γεμάτος προσδοκία και το κρύο που υπάρχει έξω, έχει ασυλλόγιστα τρυπώσει μέσα στο δωμάτιο. Ρίχνει με αργές κινήσεις δυο κάρβουνα στο μαγκάλι, τσαλακώνει μια εφημερίδα, την πασπαλίζει με λίγο πετρέλαιο και την ανάβει με ένα σπέρτο. Μεταφέρει το μαγκάλι πάνω στο περβάζι με το παράθυρο μισάνοιχτο, γιατί λένε πως πολλοί έχουν πεθάνει από τα αναμμένα κάρβουνα και πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός. Ύστερα πέφτει με τα ρούχα αποκαμωμένος στο κρεβάτι.

Πρώτη φορά το κάνει αυτό, να ανάψει τα κάρβουνα μέσα στο δωμάτιο. Πάνω στο γλυκό ύπνο του σκέπτεται συνέχεια πως θα 'ταν προτιμότερο να τα βγάλει για λίγο έξω να ανάψουν καλά και μετά να τα ξαναβάλει μέσα. Το κουρασμένο κορμί όμως αρνείται να ακούσει τέτοιες φωνές. Μένει μουδιασμένο πάνω

στο μαλακό σελτέ και αφήνεται στη ζεστασιά που αρχίζει να γεμίζει το δωμάτιο.

Αισθάνεται μια ζαλάδα και μια γλυκιά νάρκη να τον κυριεύει, ο νους του όμως αρνείται να φύγει από το μαγκάλι με τα κάρβουνα. Θέλει να το βγάλει έξω. Κάνει μια προσπάθεια να σηκωθεί μα αισθάνεται πολύ αδύνατος. Ξαναπροσπαθεί και πάει αργά μέχρι την πόρτα πιάνει το κερούλι και ακούει σαν να έρχεται από πολύ μακριά, ένα «κρακ» και μετά χάνεται.

Μέσα στο σκοτάδι αισθάνεται την παγωνιά να τον διαπερνά και μηχανικά απλώνει το χέρι για να πιάσει το κερούλι, να συνεχίσει την τελευταία κίνηση που είχε κάνει πριν χάσει τις αισθήσεις του. Τα χέρια του πιάνουν χιόνια και πάγο. Αντιλαμβάνεται ότι είναι πεσμένος κάτω. Μισός μέσα και μισός έξω από το δωμάτιο. Κάθεται ανακούρκουδα, ανασαίνει με λαιμαργία τον καθαρό κρύο αέρα και αισθάνεται να παγώνουν τα σπλάχνα του. Τι έγινε ρε γαμώτο μουρμουρίζει πως βρέθηκα εδώ;

«Σε δυο λεπτά συνήλθα, άρχισα να τρέμω από το κρύο, έβγαλα έξω το μαγκάλι γύρισα μέσα και έπεσα κάτω από τα χοντρά σκεπάσματα... κοιμήθηκα και χαράματα ήμουν στη μονάδα μου παρών και εντάξει...³»

Ο Β. Τσιτσάνης με τους φίλους του στη Θεσσαλονίκη, με την ρεμπούλκα είναι ο Πρόδρομος Τσαουσάκης.

1. Διαμαντής, πατέρας του Μανώλη Χιώτη. Είχε την ταβέρνα «Τα παγώνια», στην οδό Σωκράτους και Ζήνωνος. Ο Τσιτσάνης έπαιξε εκεί προπολεμικά.

2. «Μηχανικά με μπέρδεψες», χασάπικο του 1939, τραγουδούν Στράτος Παγιουμτζής και Βασίλης Τσιτσάνης: «Μεγάλο πόνο μου 'βαλες και μέρα νύχτα λιώνω μηχανικά με μπέρδεψες, κλαίω και μαραζώνω. Τα τόσα σου χαρίσματα τραγούδια τα 'χω κάνει και νόμιζα πως γρήγορα θα βάζαμε στεφάνι. Καθημερινώς μου το 'λεγες πιστά πως μ' αγαπούσες, τα βράδια και τις Κυριακές με άλλονε γλεντούσες».

3. Το συμβάν με το μαγκάλι ο Β. Τσιτσάνης μου το ανέφερε το 1979, όταν είχε ακούσει κάτι σχετικό στην τηλεόραση. Μου είπε τα εξής: «παραλίγο να την πατήσω κι εγώ έτσι όταν ήμουν φαντάρος στη Σαλονίκη».

* Ο Σώτος Αλεξίου έγραψε και το δεύτερο βιβλίο του για τον Β. Τσιτσάνη που θα κυκλοφορήσει τους επόμενους μήνες. Τα σκίτσα φιλοτέχνησε ο ίδιος, από το αρχείο του είναι και οι φωτογραφίες.

σαράντα τρία

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

και το μπουζούκι

του Διονύση Μανιάτη

Ανάμεσα στους μεγάλους συνθέτες του ρεμπέτικου κατέχει περίοπτη θέση ο Γιάννης Παπαϊωάννου. Γεννημένος στις 18 Ιανουαρίου το 1913, στην Κίο της Μ. Ασίας, ανήκει στην μεγάλη φουρνιά των συνθετών της Μ. Ασίας που διαμόρφωσαν και δημιούργησαν το αστικό τραγούδι της πατρίδος μας. Απλός και καλοσυνάτος ο Γιάννης Παπαϊωάννου είχε μόνο φίλους στο σινάφι του. Με τις ελάχιστες γνώσεις της πρώτης τάξης του δημοτικού σχολείου, κατόρθωσε να δημιουργήσει αξέχαστες επιτυχίες που άντεξαν στο χρόνο. Χωρίς μουσική παιδεία - στην αρχή ήξερε μόνο να παίζει φυσαρμόνικα - πέτυχε να ξεπεράσει όλες τις δυσκολίες και να γίνει μεγάλος συνθέτης. Αρκεί να σκεφθεί κανείς ότι τον είχε διώξει η μάνα του από το σπίτι, επειδή αγόρασε ένα μπουζούκι για να το μάθει!

εκτέλεση στις 78' στροφές από τα οποία τα 33 προπολεμικά, ανάμεσα στα οποία και 7 οργανικά (σόλο). Αναλυτικά έχει στην *Columbia* 68 τραγούδια, στην *His Master's Voice* 71, στην *Odeon* 31, και στην *Parlophon* 15. Πλέον τούτων έχει 12 καινούρια τραγούδια και 26 επανεκτελέσεις παλαιότερων του στις μικρές εταιρίες της Αμερικής: *Liberty*, *Nina*, *Balkan*, *Καλός Δίσκος* και *Atticon*. Στις 45' στροφές ο Παπαϊωάννου έχει 58 κομμάτια ως ακολούθως: Στην *Columbia* 26 τραγούδια, στην *His Master's Voice* 26 και στην *Parlophon* 6. Από το σύνολο των 58 τραγουδιών στις 45' στροφές ελάχιστα είναι πρώτη εκτέλεση, πρόκειται για επανεκτελέσεις παλαιότερων.

Οι συνεργάτες

Πριν τον πόλεμο ο Παπαϊωάννου συνεργάστηκε με τον Γιώργο Κωνσταντινίδη ή Μακαρόνα, καταγόμενο από την Σμύρνη (κιθάρα και δεύτερη φωνή), τον Ηλία Ποτοσίδη, καταγόμενο από την Σαμψούντα (μπουζούκι) και τραγούδησε ο ίδιος τα τραγούδια του σε πρώτη φωνή στην *Odeon* και *Parlophon* σε 37 περιπτώσεις. Μεταπολεμικά αποτέλεσε αχώριστο «ντουέτο» με την Ρένα Ντάλια και κατά καιρούς με την Σωτηρία Μπέλου, που της έδωσε 26 τραγούδια. Είχε επίσης βασικό τραγουδιστή τον Οδυσσέα Μοσχονά, καταγόμενο από την Σάμο, που του ερμήνευσε στο γραμμόφωνο 30 επιτυχίες. Με τους προαναφερθέντες τραγουδιστές έκανε αλησμόνητες εμφανίσεις στα παραλιακά εξοχικά κέντρα των Τζιτζιφιών.

Στα τραγούδια του Γ. Παπαϊωάννου δεύτερες φωνές έκανε ο Στελλάκης Περπινιάδης 29 τον αριθμό, και σε 23 κομμάτια ο κιθαρίστας Νίκος Καλλέργης που καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη και απετέλεσε μέλος του συγκροτήματος μπουζουκιών του Παπαϊωάννου στις αξέχαστες ζωντανές εμφανίσεις στον τότε ραδιοφωνικό Σταθμό των Ενόπλων Δυνάμεων. Είχε από μικρός πάθος με το ψάρεμα, τον αθλητισμό και την μουσική. Ισχυριζότανε ότι ήταν ο καλύτερος κυνηγός, ο καλύτερος στα ψάρεμα που τελικά το πάθος του αυτό

Με τη σύζυγό του Ευδοξία Καμπούρη.

Στη «Φαληριώτισσα», το μαγαζί του Παπαϊωάννου, με τον Μπουρλιάκο στο βιολί.

Ο Γιάννης Παπαϊωάννου θεωρείται και είναι ο συνθέτης των θαλασσιών, αφού καθιερώθηκε με το τραγούδι του Καπετάν Ανδρέα Ζέπου (*Ο Ζέπος*, ΑΟ-2706), το 1946. Πραγματικό πρόσωπο ο Ζέπος αγόρασε το ψαράδικο καΐκι που ανήκε στον θείο του Γιάννη Παπαϊωάννου ο οποίος για «πλάκα» σύνθεσε το ομώνυμο τραγούδι που σημείωσε τεράστια επιτυχία στην εποχή του. Και σήμερα ακόμα όποιος ακούει το τραγούδι του Ζέπου η σκέψη του πηγαίνει στη θάλασσα και στον Γιάννη Παπαϊωάννου. Πλέον τούτου, αρκετά τραγούδια του έχουν αναφορά στη θάλασσα.

Το τραγούδι όμως με το οποίο καθιερώθηκε στην δεκαετία του '30 είναι η «Φαληριώτισσα» (Β-21916) του 1936, σε στίχους του συνθέτη Δημήτρη Σωφρονίου που κάνει δεύτερη φωνή, αλλά δεν φαίνεται στην επικέτα του δίσκου. Ένα θαυμάσιο κανταδόρικο άσμα που έγινε αφετηρία για άλλους συνθέτες να μελοποιήσουν σε παρόμοιο ύφος. Το έγραψε το 1935 και το τραγούδαγε με τους φίλους του οι οποίοι τον οδήγησαν στην *Odeon*. Εκεί το άκουσαν ο Μίνως Μάτσας και ο Σπύρος Περιστέρης και μετά από λίγες μέρες ηχογραφήθηκε σε πλάκες γραμμοφώνου. Έγινε μεγάλη επιτυχία, απέφερε μεγάλα κέρδη που ανάγκασε τον Παπαϊωάννου να ασχοληθεί επαγγελματικά με την δισκογραφία. Ακολούθησαν η «Μοδιατρούλα», το «Λόγια μου λέν' οι φίλοι σου», το «Σου 'χα χαρίσει μια καρδιά», η «Βαγγελίτσα», το «Βαδίζω με παράπονο» κ.ά.

Ο Παπαϊωάννου σύνθεσε περίπου 200 τραγούδια σε πρώτη

Τα ωραιότερα τραγούδια

τον οδήγησε στο θάνατο. Στο ποδόσφαιρο έπαιξε τερματοφύλακας στον *Φαληρικό* τον μετέπειτα *Εθνικό Πειραιώς* που εγκατέλειψε λόγω σοβαρού τραυματισμού. Στη μουσική ξεκίνησε με μαντολίνο, πέρασε στην κιθάρα και κατέληξε στο μπουζούκι ακούγοντας από πλάκα γραμμοφώνου το «Μινόρε του τεκέ» (56294F) του 1932, τον Γιάννη Χαλκιά που κυριολεκτικά τον «μάγεψε».

Συνέθετε τα τραγούδια του σε δικούς του στίχους, με αναφορά στην αγάπη, στον πόνο, στον χωρισμό κλπ. έγραψε όλα τα είδη των τραγουδιών, αλλά είναι από τους λίγους συνθέτες που δεν έγραψε τέτοια με αναφορά στα ναρκωτικά παρόλο που βρισκόταν στον περίγυρο αυτών. Με βάση την δική του παραγωγή στους δίσκους 78' στροφών, βρίσκεται στην δεκάδα των παραγωγικότερων συνθετών με 200 συνθέσεις που έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα. Ακούραστος εργάτης αποδείχθηκε πάνω στο πάλλο ο Γιάννης Παπαϊωάννου ικανοποιώντας όλες τις επιθυμίες των φίλων του. Έπαιξε σ' όλα τα φημισμένα κέντρα της εποχής του και συνεργάστηκε πάρα πολλά χρόνια με τον ισόβιο φίλο και κουμπάρο του Βασίλη Τσιτσάνη.

Έμελλε λοιπόν να είναι η συνεργασία τους αυτή η τελευταία, αφού τα χαράματα μιας ημέρας του Αυγούστου, το 1972, άφησε την τελευταία του πνοή στην άσφαλτο του Περάματος, πηγαίνοντας με το αυτοκίνητό του να μαζέψει το παραγάδι που είχε ρίξει στην Σαλαμίνα, όπου βρισκόταν το εξοχικό του. Με αφορμή το τραγικό αυτό γεγονός, ο επιστήθιος φίλος του Βασίλης Τσιτσάνης έγραψε στη μνήμη του το παρακάτω τραγούδι σ' ένα σαρανταπεντάστροφο δισκάκι με τίτλο : «Το τραγούδι του Γιάννη»:

*Τον Γιάννη μας τον ζήλεψε και του 'σπασε καρτέρι
ένα πρωί στο Πέραμα του Χάρου το μαχαίρι.*

*R- Τώρα σε κλαιν' οι Τζιτζιφιές
που 'ριχνες τις γλυκές πενιές
κι οι μάγκες όλοι του ντουινιά
σε κλαιν' απαρηγόρητα
Γιάννη με τη χρυσή καρδιά.*

*Τους μάγκες όλους γλένταγες κι αυτοί σε αγαπάνε
και σ' όνομά σου Γιάννη μου τα πίνουν και γλεντάνε.*

R- Τώρα σε κλαιν' οι Τζιτζιφιές κλπ.

*Στον κάτω κόσμο που θα πας, ρίξε δυο τρεις γλυκές πενιές
ν' ακούσουν τα ντερβίσια και το χορό ν' αρχίσουνε
τα πιο 'μορφα κορίτσια.*

R- Τώρα σε κλαιν' οι Τζιτζιφιές κλπ.

Να πως η εφημερίδα *Το Βήμα* στις 4/8/72 ανήγγειλε το θανατηφόρο συμβάν : «*Το λαϊκό τραγούδι έχασε έναν ακόμα από τους εκπροσώπους του, τον συνθέτη Γιάννη Παπαϊωάννου. Σκοτώθηκε χθες στις 5.30 το πρωί σε ηλικία 59 ετών, με το αυτοκίνητό του, την ώρα που έφευγε από το κέντρο που τραγουδούσε μαζί με τον Βασίλη Τσιτσάνη.*»

Ο Μάνος Χατζιδάκις ένας από τους πρώτους Έλληνες που ανακάλυψε το λαϊκό τραγούδι, όταν έμαθε τον θάνατο του Παπαϊωάννου δήλωσε τα εξής: «Είναι τραγικό. Δεν τον ήξερα προσωπικά, αλλά τον θαύμαζα από τα τραγούδια του. Έχει γράψει ένα από τα ωραιότερα τραγούδια της λαϊκής μουσικής το "Άνοιξε γιατί δεν αντέχω". Ήταν μεγάλος συνθέτης και είχε εντελώς προσωπικό ύφος. Τα τραγούδια του έχουν δύναμη και λεβεντιά.»

Συνεργάστηκε άριστα με όλους τους συναδέλφους του και ιδιαίτερα με τον Βασίλη Τσιτσάνη στο πάλλο και από τα κέντρα τους πέρασε η ντόπια «νομενκλατούρα» και οι διεθνείς προσωπικότητες που επισκέπτονταν την Ελλάδα. Μέγιστη προσφορά του Παπαϊωάννου υπήρξε η επιβολή και καθιέρωση του μεγάλου μας λαϊκού βάρδου Στέλιου Καζαντζίδη στην *Columbia*, απ' όπου επρόκειτο να αποπεμφθεί. Τότε ο μεγαλόκαρδος Γιάννης με δυναμικό τρόπο απαίτησε και πέτυχε να επιβάλει την παρουσία του στην δισκογραφία με μια σειρά τραγουδιών που φέρουν τη δική του υπογραφή και σφραγίδα την μεγάλη φωνή του Στέλιου Καζαντζίδη. Το τραγούδι «Δεν θέλω το κακό σου» υπήρξε αρχή για τη μεγάλη πορεία του λαϊκού βάρδου και ακολούθησαν 15 ακόμα τραγούδια που έγιναν μεγάλες επιτυχίες, 10 στην *Columbia* και 6 στην *His Master's Voice*.

Άξια προσοχής είναι μια ζωντανή αφήγηση του αξέχαστου Γιάννη Παπαϊωάννου που υπάρχει στο βιβλίο μου *Οι φωνογραπτήζήδες*, (σελ. 248) όπου λέει για το μπουζούκι : «...Θέλω να πω κάτι για το μπουζούκι. Να πιάσουμε το μπουζούκι μας, να δούμε το μπουζούκι μας. Τότε τα βαστάζαμε στο χέρι τα μπουζούκια και λέγανε: το μπουζούκι του Παπαϊωάννου, το μπουζούκι του Μάρκου. Στην αρχή ήτανε κατατρεγμένο διότι βγήκε από τα μπουντρούμια και από τα υπόγεια. Δεν ήτανε ο τεκές. Μην ακούς. Ο τεκές ήτανε παραμύθια όλα αυτά που λένε. Γιατί απόψε δεν μπορείς να πάρεις έναν αργιλέ, να πας στο βουνό, όπως έκανε ο Μπάτης και φώναζε "Βάρδα φουρνέλο". Αλλά εμείς το ρίξαμε εκεί πέρα στον τεκέ. Δεν ήτανε στον τεκέ το μπουζούκι. Αλλά στον τεκέ μέσα είχε μπουζούκι, διότι πουθενά αλλού δεν υπήρχανε άνθρωποι. Τώρα το χασίς το μάθαμε από την στενοχώρια; Ίσως...»

*Βασίλης Τσιτσάνης,
Άννα Χρυσάφη,
Γιάννης Παπαϊωάννου
στο «Φαληρικό», 1956*

Από το βιβλίο του Αντρέα Χρονόπουλου
«Θύμησες και Σημειώσεις Τάσου Χαλκιάς»

(Εκδ. Απόπειρα, σελ. 178, 1985)

Τάσος Χαλκιάς

Τα τραγούδια. Τα αγαπούσα από παιδί τα τραγούδια όλα. Όλοι τρέχανε από το πρωί για να βγάλουμε πέρα κι εγώ ζητούσα τραγούδια από την ταλαιπωρημένη μάνα μου και την αδελφή μου τη Σοφία που δούλευε στα χωράφια. Μου άρεσαν πολύ τα τραγούδια αλλά περισσότερο μου άρεσαν τα μοιρολόγια. Δεν ξέρω τι έβρισκα μέσα στα Ηπειρώτικα μοιρολόγια. Ίσως και γι' αυτό να ζητούσα από τη μητέρα μου και τη Σοφία τραγούδια. Επειδή από μόνες τους στο σπίτι το 'ρχιναν στο μοιρολόι που έβγαине μέσα από την ψυχή τους. Το μοιρολόι το έχω ένα κάνει με την ιστορία της οικογένειας γιατί οι δικοί μου μεταξύ τους είχαν μεγάλο πάθος, ήτανε πολύ αγαπημένοι και ένα μοιρολόι έχει μεγάλο πάθος και μεγάλη ιστορία κι αυτά είναι τα μοιρολόγια που μου αρέσουν πάρα πολύ. Τόσο, που νομίζω πως κάπως τα παίζω καλύτερα από τους άλλους. Δακρύζουν τα μάτια μου και μου σπκάνεται η τρίχα όταν παίζω τέτοιο πράγμα, αλλά και όταν σολάρω κλέφτικο.

Το μοιρολόι έφτασε στην Ήπειρο, στα Γιάννενα, εκεί που είμαστε τότε, η οικογένεια, το 1913, όταν λευτερωθήκαμε. Από τη Βόρεια Ήπειρο έφτασε, η οποία ήταν επίσης σκλαβωμένη στους Τούρκους για πολλά χρόνια και οι άνθρωποι δεν είχανε τι άλλο από το μοιρολόι, με πολύφωνα, πολλές

φωνές να λένε, πράγμα που υιοθετήσαμε κι εμείς. Γιατί ταξίδευε τότε ο κόσμος, κανότανε για πολλά χρόνια κι είναι ο σπουδαιότερος από όλους λόγος που να μην μπορεί κανείς να ξεχάσει, τις γυναίκες που περίμεναν και το 'ρχιναν στο μοιρολόι.

Έχω μέσα μου κρατήσει πολύ δυνατά αυτή την εικόνα. Αυτό συμβαίνει με το μοιρολόι Χαίρομαι που με φέρνει σε εκείνα τα δύσκολα χρόνια. Με ηγαίνει στον τόπο μου, θυμάμαι, όλα είναι επάνω μου εκείνη τη στιγμή, όποτε τ' ακούσω να το λένε καλά ή όποτε το παίζω κλαίγοντας από χαρά. Εκείνη τη στιγμή όλη η Ηπειρος είναι πάνω μου, η μάνα μου, τ' αδελφία μου, οι φίλοι μου και άλλοι πολλοί γιατί απ' όλα έχω περάσει. Είναι όμως η ψυχή μου τέτοια και συγχωρώ τους ανθρώπους αμέσως. Έτσι πρέπει να είναι κανείς αλλιώς τίποτα δεν μπορεί ν' αποκτηθεί. Ποτέ δεν είδα τον άλλο σαν κατώτερο. Έτσι δεν θα είχα κάνει τίποτα ποτέ. Κρίνοντας από τη δουλειά μου, το πιστεύω που το λέω όταν με ρωτάνε, γιατί η δουλειά μου αυτή είναι ένα συμπαγές με τη ζωή μου. Αν κάτι έχω κερδίσει, είναι τα όσα θυμάμαι μέσα από το επάγγελμα το οποίο υπηρέτησα και για να συμβεί κάτι τέτοιο πρέπει κανείς να τραβίξει πολλά, κι αν ακόμα φτάσει να πικραθεί

σελίδες

να καταφέρει και να συγχωρέσει. Αυτό για να συμβεί όμως, πρέπει να τα κρατάς όλα επάνω σου. Να μην ξεχνάς αυτά που πέρασες, είδες ή πάθανε. Νομίζω ότι όλα αυτά τα έχω επάνω μου όταν παίζω μοιρολόι, διότι πάντα μέσα μου υπάρχει η εικόνα που με φέρνει εκεί που πρέπει. Δεν ξέρω αν έχουν αγαπήσει κι άλλοι τα μοιρολόγια όσο εγώ. Για 'μένα τα μοιρολόγια είναι άλλο πράγμα. Ίσως γιατί ό,τι κι αν θυμάμαι στο μοιρολόι καταλήγει. Γάμοι, γλέντια και πανηγύρια. Ακόμη και το Πάσχα. Θυμάμαι όταν ερχότανε και μαζεύονταν οι ξενιτεμένοι του χωριού. Γινότανε μεγάλο γλέντι με τα έθιμα του τόπου, όπως της αγοράς του Σταυρού της Αναστάσεως τον οποίο βγάζανε στη δημοπρασία κι άλλος κολλούσε 500 δραχμές, άλλος 1000 κι άλλος 1500 για να τον πάρει.

Ερχόντουσαν καλοντυμένοι οι ξενιτεμένοι μας. Με λεφτά. Χορεύανε. Κολλούσαν χιλιάρικα στις κομπανίες που παίζαμε. Έθιμο Ηπειρώτικο που ακόμα και τώρα μου αρέσει.

Για 'μένα που ήμουνα μικρός και ζούσα αυτή τη χαράμια φορά το χρόνο, μου 'καναν μεγάλη εντύπωση οι ξενιτεμένοι γιατί είχανε πάνω τους και κάποιο άλλο στοιχείο που βοηθούσε να εμπιστευτείς τον ξενιτεμό τους. Ερχόντουσαν δηλαδή πίσω με λεφτά, καλοντυμένοι, γλεντούσαν, αλλά και αυτοί με το μοιρολόι φχαριστιόνταν. Σημάδι που με βοήθησε να βάλω μέσα στην ψυχή μου, όπως και τα αδέρφια μου, από μικρά παιδιά ακόμα να είναι στο νου μας το ταξίδι για να μπορέσουμε να ζήσουμε καλύτερα. Επειδή

ήτανε φτώχεια και μιζέρια μεγάλη στο χωριό κι εμείς ζητάγαμε μια καλύτερη ζωή μας, δεν είχαμε την περιουσία, ήμασταν από άλλο χωριό, αλλά και διότι ο θεός μας Λάμπρος δεν έμεινε και πολύ μαζί μας. Τον χάσαμε γρήγορα και έπρεπε να τα βγάλουμε πέρα μεταξύ μας με μόνο όπλο στα χέρια μας τη δουλειά του πατέρα μας. Να σουβλάμε τσαρούκια. Γι' αυτό και τα άλλα παιδιά μάθανε λίγα γράμματα. Βγάλανε την πρώτη του δημοτικού μονάχα ο Φώτης και ο Κυριάκος. Παρ' όλ' αυτά ο Φώτης ήτανε πάντα πολύ δυνατός στον λογαριασμό, στην πρόσθεση και στην αφαίρεση. Ήτανε πολύ δυνατός στο λογαριασμό και δεν του έβγαινε κανείς με το μολύβι κι ήτανε αργότερα που γίναμε συγκρότημα όλα τα αδέρφια ο υπεύθυνος για όλα. Ο αρχηγός μας, ο συγκροτηματάρχης μας, ο οικονομολόγος.

Κι εγώ σχολείο δεν έπαιρνα ποτέ βιβλίο. Δεν υπήρχανε λεφτά για βιβλία και τα μαθήματα τα έκανα με ένα τετράδιο. Έγραφα το μάθημα στο τετράδιο και όταν τελείωνε πήγαινα στον μπακάλη, του έδιαν ένα αυγό και μου έδινε άλλο. Αυγό και τετράδιο και μέσα μου όμως η ιστορία του παππού μου του δάσκαλου. Αυτό γινότανε να πούμε. Με τη φτώχεια που μεγάλωνα η ιστορία του παππού μου, αλλά και του πατέρα μου που είχε νοικοκυριό μου δίνανε θάρρος.

Σ
Τά
σος
Χαλ
κιάς

Ο Τάσος Χαλκιάς

Γιώργος Εηντάρης

*30 χρόνια με πείσμα και μεράκι
στο ρεμπέτικο*

του Πάρη Μήτσου

Το ραντεβού με το Γιώργο Ξηντάρη ήταν κανονισμένο στο Διπλόχορδο, στο μαγαζί που εμφανίζεται για δεύτερη χρονιά. Περίμενα πίνοντας καφέ, με τη χαρακτηριστική μυρωδιά της κάπνας παντού, όταν εμφανίζεσαι κρατώντας βαλίτσα και σακβουαγιάζ. Ζητάει συγνώμη για την καθυστέρηση, αλλά φταίει το καράβι που άργησε. Παραγγέλνει ποτό (έξω τσουκτερό το κρύο) και δηλώνει έτοιμος για την «ανάκριση». Αυθόρμητα η πρώτη ερώτηση που μου έρχεται στο νου είναι για ποιο καράβι είπε ότι άργησε και από πού έρχεται:

Γ.Ξ.: Όπως ξέρεις είμαι από τη Σκόπελο. Γεννήθηκα 28 Οκτώβρη του 1952 με το «ΟΧΙ» και τα παιδικά μου χρόνια τα πέρασα εκεί. Σήμερα λοιπόν είχε «καιρό» γι' αυτό και άργησε να δέσει το καράβι.

Δηλαδή, αν κατάλαβα καλά, είχες πάει στο νησί.

Γ.Ξ.: Ε, βέβαια, αφού εκεί είναι το σπίτι μου και η οικογένειά μου. Τρεις μέρες της εβδομάδα που τραγουδάω εδώ στο μαγαζί, μένω στην Αθήνα και τις υπόλοιπες στην πατρίδα μου. Πηγαίνω έρχομαι με άλλα λόγια.

Γιατί αυτό; Δεν είναι πιο δύσκολο έτσι;

Γ.Ξ.: Κοίταξε, δεν είναι μόνο η γυναίκα και τα παιδιά που μένουν εκεί, είναι και το σπίτι, είναι και η θάλασσα, είναι οι φίλοι, οι άνθρωποι, όλα. Από τα παράθυρα βλέπω το Αιγαίο ν' αφρίζει, να γαλινεύει, ακούω τα κύματα, τα γλαρόπουλα... Ανοίγει το μάτι στον ορίζοντα. Έπειτα είναι και οι φίλοι που καθόμαστε και λέμε τα δικά μας για τα δέντρα, τα χωράφια, τα ψαρέματα... Είναι αλλιώς.

Ωραία, μια που άρχισες να μου λες για τα παλιά, ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Γ.Ξ.: Όπως σου είπα και προηγουμένα γεννήθηκα την ημέρα του «ΟΧΙ», το '52. Κανένας από τους δικούς μου δεν έπαιζε μουσική. Κανένας. Μόνο κάποιοι μακρινοί συγγενείς είχαν ένα γραμμόφωνο και όταν πηγαίναμε στα καλύβια βάζαμε καμιά πλάκα. Πρέπει να ξέρεις ότι δεν υπάρχουν νησιώτικα στη Σκόπελο. Αυτό φαίνεται και από τις παραδοσιακές φορεσιές που έχουν, δεν είναι νησιώτικες. Γι' αυτό και εμείς πιτσιρικάδες, που κυκλοφορούσαμε στις ταβέρνες, ακούγαμε μόνο ρεμπέτικα και σμυρναίικα.

Και εσύ πώς αποφάσισες να ασχοληθείς με τη μουσική;

Γ.Ξ.: Δεκαπέντε χρονών κατέβηκα στην Αθήνα. Δούλευα οικοδόμος. Το '72 πήγα φαντάρος. Όταν απολύθηκα περνούσα από την Ομόνοια, έχοντας πάνω μου 1.500 δραχμές για να γυρίσω στο νησί. Σε μια βιτρίνα βλέπω κάτι μπουζούκια. Μπαίνω στο μαγαζί. Βγαίνω. Έχω στην τσέπη 800 δραχμές αλλά κρατάω στο χέρι θήκη (100 δραχμές) και μέσα μπουζούκι (600 δραχμές). Το πρώτο. Αυτό ήταν.

Μετά δάσκαλος, μαθήματα...

Γ.Ξ.: Τι δάσκαλος και τι μαθήματα; Μόνος μου άρχισα να το γρατσουνάω, χωρίς να μου δείξει κανείς τίποτα. Πήγα στον Τσιτσάνη, στον Κηρομήτη, στο Γενίτσαρη, στον Μπαγιαντέρα... Τίποτα. Μόνο ο Τσιτσάνης μου είπε «κλέψε ό,τι μπορείς». Αλλά εγώ εκεί. Από το πρωί μέχρι το βράδυ μπουζούκι και ρεμπέτικο. Σιγά-σιγά το έμαθα.

Πότε άρχισες να παίζεις και να τραγουδάς, επαγγελματικά;

Γ.Ξ.: Αρχισα μετά από ένα χρόνο, περίπου, να εμφανίζομαι για πρώτη φορά στα *Δελιανά*, στο Σκόπελο. Καταπληκτική υποδοχή, μεγάλο κουράγιο. Η στιγμή όμως που έγινα γνωστός ήταν το τηλεοπτικό σίριαλ *Το μινόρε της αυγής*. Για μένα υπήρξε σταθμός, αλλά και για τους άλλους καλλιτέχνες και ηθοποιούς. Χώρια που για δύο χρόνια περίπου γλεντούσαμε και περνάγαμε καταπληκτικά. Οι φίλιες που έγιναν τότε είναι ζωντανές μέχρι σήμερα.

Εγώ σε θυμάμαι στην Ιπποκράτους στη Ρεμπέτικη Ιστορία.

Γ.Ξ.: Εσύ είσαι από τους παλιούς. Κατ' αρχήν ασ' τον καφέ, τελείωσε (παραγγέλνει δύο διπλά «σκετά», γιατί όπως λέει, τώρα η συζήτηση έχει ανάψει). Αυτό το μαγαζί άνοιξε το Φλεβάρη του '81, με τους σεισμούς. Πιστεύω ότι ήταν τομή στο ρεμπέτικο τραγούδι. Για τρία χρόνια, μέχρι το '84 που έφυγα, γινόταν λαϊκό προσκύνημα. Ο κόσμος καταλάβαινε ότι εκεί μέσα βγάζαμε αγάπη, μεράκι, κέφι. Υπήρχε μια μαγική ατμόσφαιρα.

Η «Ανατολή», το μαγαζί του Γιώργου Ξηντάρη, στη Σκόπελο.

Γιώργος Ξηνιτάκης

Για τις φοιτητικές παρέες πάντως, ήταν αδιανόητο να μην περάσουμε μία-δύο φορές την εβδομάδα, έστω στριμωγμένοι, έστω όρθιοι, ν' ακούσουμε Ξηνιτάρη. Μετά όμως τι έγινε; Άρχισες τις περιπλανήσεις.

Γ.Ξ.: Όχι ακριβώς περιπλανήσεις. Απλά πέρασα από το Χάραμα στην Πάτρα, τον Κουασιμόδο και σε κάτι άλλα περίεργα μαγαζιά. Έκανα όμως το λάθος να μπλέξω τα καλλιτεχνικά με τα επιχειρηματικά και προσπάθησα να γίνω επιχειρηματίας. Όπως πολύ καλά ξέρεις δεν υπάρχει καμία σχέση και αυτό ήταν... καταστροφή

Εννοείς ότι το μαγαζί δεν «πήγε»;

Γ.Ξ.: Μόνο δεν πήγε; Αρκεί να σου πω ότι στις αρχές του '88 τα μαζέψαμε και πήγαμε στη Σκόπελο και είπα στον εαυτό μου αρκετά, τέρμα ο καλλιτέχνης. Πάλι μυστρί και πηλοφόρι ο Ξηνιτάρης.

Ναι, αλλά η Ανατολή;

Γ.Ξ.: Α! Η Ανατολή είναι άλλη περίπτωση. Από το καλοκαίρι του '82 ξεκίνησα αυτό το μαγαζί. Κυριολεκτώ όταν λέω το έφτιαξα μόνος μου. Κλείσαν φέτος 20 χρόνια και είναι το σήμα κατατεθέν του νησιού. Στην αρχή, το πρωί έβαφα, το μεσημέρι φορούσα ποδιά, τηγάνιζα και το βράδιυ έπαιζα μπουζούκι και τραγούδαγα. Όπως είδες και έζησες το καλοκαίρι, όλοι όσοι έρχονται εκεί ψηλά στο Κάστρο, θέλουν ν' ακούσουν ρεμπέτικο, να πουν και να περάσουν καλά, όπως παλιά. Χωρίς μικρόφωνα ενισχυτές κ.τ.λ. Από 'κει πάνω έχουν περάσει πολλοί. Μέχρι και το BBC ήρθε.

Εκείνο πάντως που μου έκανε εντύπωση στην Ανατολή, ήταν η συμμετοχή του κόσμου.

Γ.Ξ.: Συνηθίζω να λέω ότι στο μαγαζί έρχονται χάρια και φεύγουνε μαζί. Αυτό δεν είναι διαφήμιση. Έτσι γίνεται.

Σε έχω ακούσει να λες ότι είσαι τραγουδιστής του ρεμπέτικου. Για το λαϊκό τι λες;

Γ.Ξ.: Εκείνο που λέω είναι ότι το ρεμπέτικο έχει ξεκινήσει από τη δεκαετία του '30, έχει δοκιμαστεί και αντέχει. Το λαϊκό ακολούθησε από το '50 κυρίως δηλαδή είναι νεώτερο, και θα δείξει. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν μοναδικά λαϊκά τραγούδια. Εγώ άλλωστε τα βράδια λέω ρεμπέτικα, σμυρναίικα και λαϊκά.

Πιστεύεις ότι το ρεμπέτικο τραγούδι σήμερα έχει θέση ή ότι πρέπει να το βλέπουμε ως μουσειακό είδος;

Θα έλεγα ότι όποιος πιστεύει αυτό, δεν έχει παρά να έρθει ένα βράδυ στο μαγαζί και να δει πόσοι νέοι άνθρωποι υπάρχουν. Οι περισσότεροι είναι φοιτητές, εργαζόμενοι, μορφωμένοι, που έρχονται να διασκεδάσουν άλλα και ν' ακούσουν. Έπειτα η θεματολογία του ρεμπέτικου έχει άμεση σχέση με την καθημερινότητα. Οι στίχοι του έχουν θέματα αγάπης, έρωτα, αγώνα, αδικίας. Πότε σταμάτησαν να υπάρχουν αυτά;

Σε έχουν κατηγορήσει ότι έχεις μια εμμονή με το Μάρκο Ισχύει;

Γ.Ξ.: Κατ' αρχήν δεν το θεωρώ κατηγορία. Ο Μάρκος Βαμβακάρης είναι η κολώνα του ρεμπέτικου. Ρίχνει κάτι καραντουζένια που σου 'ρχεται να σπκωθείς να πολεμήσεις. Όμως υπάρχουν και άλλοι πολλοί και πολύ μεγάλοι. Όπως ο Χατζηχρήστος, ο Τσιτσάνης, ο Μπαγιαντέρας, ο Κηρομύτης, ο Περιστερής κ.ά. Ο Τσιτσάνης ήταν του «ευρωπαϊκού» στυλ, εκλεπτυσμένος. Ο Μάρκος ήταν αυστηρός και δωρικός. Τι να λέμε τώρα; Καλλιτέχνες σαν κι αυτούς δεν υπάρχουν σήμερα. Μακάρι να υπήρχαν δηλαδή.

Για λαϊκούς συνθέτες δεν μιλήσες.

Γ.Ξ.: Αφού επιμένεις και επειδή ξέρω το «κόλλημά» σου θα σου πω: Καλδάρης, Δερβενιώτης, Τζουανάκος, Λαύκας, Χιώτης στα πρώτα και πολλοί άλλοι που ξεχνάω. Όλοι μεγάλοι. Εντάξει τώρα; (Απευθύνεται στο σερβιτόρο: «Παιδί φέρε άλλα δύο διπλά».)

Σήμερα τι γίνεται; Υπάρχουν δημιουργοί που μπορούν να συνεχίσουν να γράφουν λαϊκά ή ακόμη και ρεμπέτικα τραγούδια;

Γ.Ξ.: Α! Εδώ χτύπησες κέντρο. Σήμερα λοιπόν κατά 90% γράφονται και ακούγονται σκουπίδια. Για πέταμα. Κατ' αρχήν ρεμπέτικα δεν μπορούν να γραφτούν πια. Ο μόνος που άκουσα και πιστεύω ότι μπορεί να γράψει λαϊκά είναι ο Βαγγέλης Κορακάκης. Όμως πιστεύω ότι υπάρχουν κι άλλοι, απλά βρισκουν τις πόρτες των εταιρειών κλειστές.

Πιστεύω ότι και ο Γιώργος Ξεντάρης μ' όλα αυτά που έζησε και ζει, δεν μπορεί, κάτι θα έχει γράψει.

Γ.Ξ.: Επειδή έχουμε πει τώρα, θ' αρχίσω να σου λέω κι αυτά που δεν έχω ξαναπεί. Ναι, έχω τραγούδια έτοιμα. Όχι πολλά, καμιά εικοσαριά. Αλλά είναι στην άκρη. Τα 'χω για μένα. Αν νιώσω ότι μπορούν να βγουν, θα το κάνω. Όχι όμως ακόμη.

Μετά από τριάντα χρόνια προσπάθεια και τραγούδι, πες μου κουράστηκες; Ήρθε βαρδιά που είπες «άντε να τελειώνουμε»;

Γ.Ξ.: Όχι. Με κεφαλαία γράματα. Είμαι άρρωστος με το τραγούδι. Πάντα όταν είμαι στο πάγκο το ζω. Δεν μπορώ να υποκριθώ. Γι' αυτό, ενώ είχα πολλές προτάσεις από διάφορους μεγάλους και γνωστούς συνθέτες για να πω τραγούδια τους, είπα «όχι». Δεν μπορώ να τραγουδάω κάτι άμα δεν το νιώθω. Κάθε καλοκαίρι, την «τελευταία» νύχτα στην Ανατολή, όταν λέω το «Τελευταίο βράδυ μου απόψε το περνάω», κλαίω.

Σ' άκουσα το καλοκαίρι στη Σκόπελο, μάλιστα είχε και πανσέληνο, να λες αμανέ μέσα σε μια απόλυτη σιωπή και συγκλονίστηκα. Είχες «φύγει» εντελώς, όπως λέγεται.

Γ.Ξ.: Έχεις δίκιο. Ο αμανές κατ' αρχήν δεν είναι τούρκικος, όπως πιστεύουν οι περισσότεροι. Βυζαντινή μουσική είναι. Ο αμανές είναι η «μαγκιά» του τραγουδιστή, παίρνει η φωνή την ψυχή και ταξιδεύει. Δεν μπορεί να λέγεται κάποιος τραγουδιστής άμα δεν μπορεί να «βγάλει» αμανέ.

Πες μου και κάτι τελευταίο. Το καλοκαίρι σε συνοδεύουν τα παιδιά σου. Τι τρέχει; Προετοιμάζεις διαδόχους στο τραγούδι, στη μουσική;

Γ.Ξ.: Οι γιοί μου, ο Αντώνης ο μεγάλος και ο Θόδωρος ο μικρός, από μωρά ακούν αυτά που πρέπει. Τους δίδαξα και τους δείχνω τα πάντα. Ξέρουν όλα τα τραγούδια και στο όργανο και στη φωνή. Ήδη ο μεγάλος «πιάνει» σαν επαγγελματίας και φωνητικά και μουσική.

Θέλεις ν' ακολουθήσουν το επάγγελμα; Να γίνουν συνεχιστές της προσπάθειάς σου;

Γ.Ξ.: Βέβαια και θέλω. Θα ήμουν ευτυχισμένος να τους βλέπω να υπηρετούν με ήθος και με συνέπεια το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι.

Γιώργη σ' ευχαριστώ πολύ για τα λόγια και τα ποτά.

Γ.Ξ.: Φίλε μου κι εγώ σ' ευχαριστώ. Θα ήθελα να γράψεις οπωσδήποτε ότι εμείς που ασχολούμαστε με το ρεμπέτικο είμαστε πολύ λίγοι. Μας έχουν εντελώς στο περιθώριο και κανείς δεν ασχολείται μαζί μας. Εμείς όμως θα επιβιώσουμε γιατί έχουμε και πείσμα και μεράκι. Ό,τι και να γίνει.

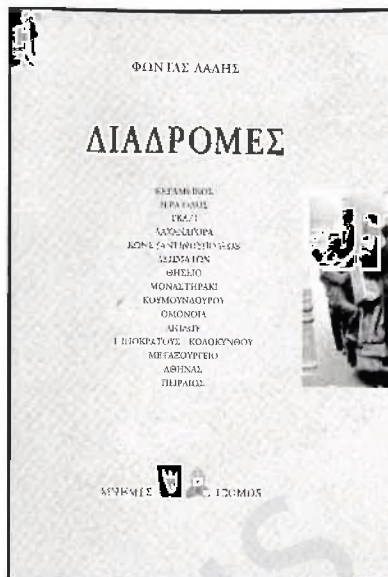
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΟΛΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΨΕΜΑ

Εκδόσεις Καστανιώτη, 2002, σελ.362

πενήντα δύο

Τη ζωή και τα τραγούδια της Ευτυχίας Παπαγιαννοπούλου (Αϊδίνη Μικράς Ασίας 1893 - Αθήνα 1972) ζωντανεύει ο Λευτέρης Παπαδόπουλος μέσα από το βιβλίο του *Όλα είναι ένα ψέμα*. Και δεν είναι η πρώτη φορά που ασχολείται μαζί της. Στα τριάντα χρόνια που έχουν περάσει από το θάνατο της έχει αφιερώσει πολλές εκπομπές στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο και έχει γράψει δεκάδες κείμενα για το έργο και την προσωπικότητά της.

Ο Παπαδόπουλος γνώρισε από πολύ κοντά την Παπαγιαννοπούλου και υπήρξε φίλος της ως το θάνατό της. Στο αφήγημά του παρακολουθεί βήμα-βήμα και φωτίζει με την λεπτομέρεια, τον πολυτάραχο βίο της. Όλα αυτά τα χρόνια της γνωριμίας τους του αφηγήθηκε πάρα πολλά για τη ζωή της. Το υλικό για τη συγγραφή του βιβλίου συμπλήρωσαν μία πολύωρη συνέντευξή με την κόρη της Παπαγιαννοπούλου, οι μαρτυρίες φίλων και ομότεχνών της, οι έρευνες σε ιστορικά και θεατρικά βιβλία, αλλά και σε αφηγήματα και μαρτυρίες από τις Χαμένες Πατρίδες. Η παρουσία της Παπαγιαννοπούλου ήταν ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο στο ελληνικό τραγούδι. Μας άφησε τραγούδια-διαμάντια χωρίς ποτέ να ενδιαφερθεί η ίδια για τη δόξα. Το μόνο που ήθελε ήταν μαζεύει μερικά λεφτά, πουλώντας τους στίχους της, για να ικανοποιεί το πάθος της, τα καρπιά. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει μια λίστα με τα τραγούδια της Ευτυχίας Παπαγιαννοπούλου –αυτά που έχουν το όνομά της– γιατί υπάρχουν και πάρα πολλά που τα έδινε με το «κομμάτι» και τα έχουν οικειοποιηθεί άλλοι. Εκμεταλλεύομενοι το πάθος της αγόραζαν την ψυχή της.

ΦΩΝΤΑΣ ΛΑΔΗΣ
ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Εκδόσεις Μνήμες - ICOMOS, 2002, σελ.39

Οι Διαδρομές του Φώντα Λάδη, είναι ένας κύκλος τραγουδιών για τις ιστορικές γειτονίες της Αθήνας, που μελοποιήθηκαν από το Χρήστο Νικολόπουλο. Κεραμεικός, Ιερά Οδός, Γκάζι, Λαχαναγορά, Κωνσταντινουπόλεως, Ασωμάτων, Θησείο, Μοναστηράκι, Κουμουνδούρου, Ομόνοια, Αιόλου, Ιπποκράτους-Κολοκυνθού, Μεταξουργείο, Αθηνάς, Πειραιώς. Δεκαπέντε τραγούδια για μια σύγχρονη αλλά και πολύ παλιά πόλη, γραμμένα χωρίς «μελό» διάθεση και αρκετές φορές με χιούμορ. Διαδρομές στο ιστορικό κέντρο της πόλης και σε γνωστές τοποθεσίες, έτσι όπως τις έζησαν οι παλιότεροι και όπως τις γνώρισαν οι νεότεροι. Δρόμοι που μπορεί κανείς να περπατήσει μόνος του ή με παρέα, να ξαναδεί και να ξαναβρεί την Αθήνα. Κάθε τραγούδι συνοδεύεται από αντίστοιχες φωτογραφίες μιας «άλλης εποχής», που κάνουν την έκδοση πραγματικά εντυπωσιακή. Και ένα μικρό δείγμα γραφής:

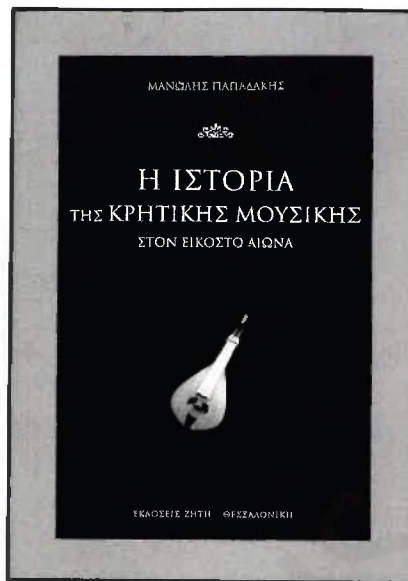
Οι Άγιοι Ασώματοι/Βγήκαν απόψε βόλτα.
/Τους είδαν δυο ασώματοι/στης εκκλησίας την πάρτα. /Οι Άγιοι Ασώματοι/είναι ψυχή και σώματι/μ' αυτούς που ζούνε ήπια/στου κόσμου τα ερείπια.

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΚΑΛΥΒΙΩΤΗΣ
ΣΜΥΡΝΗ
Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΖΩΗ 1900-1922

Εκδόσεις Music Corner & Τίναλλα, 2002, σελ.202

Μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη γύρω από τη μουσική κίνηση της Σμύρνης πριν από τη μικρασιατική καταστροφή του 1922, αποτελεί το βιβλίο του Αριστομένη Καλυβιώτη *Σμύρνη, η μουσική ζωή 1900 - 1922* (επιμέλεια Νίκος Διονυσόπουλος). Η έρευνα του συγγραφέα εστιάζεται στις μορφές διασκέδασης στη Σμύρνη, τόσο των λαϊκών στρωμάτων όσο και της ανώτερης οικονομικής τάξης, στα καταστήματα πώλησης μουσικών οργάνων και δίσκων γραμμοφώνου και στις ηχογραφήσεις «σμυρναϊκού ενδιαφέροντος» που πραγματοποιήσαν οι μεγάλες εταιρείες δίσκων της εποχής τις δύο πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας. Το πλούσιο φωτογραφικό υλικό περιλαμβάνει φωτογραφίες, κάρτ-ποστάλ, διαφημίσεις καταστημάτων, αφίσες συναυλιών, εξώφυλλα από παρτιτούρες και ετικέτες δίσκων. Στις 24 σελίδες που παραρτήματος υπάρχουν αναλυτικοί κατάλογοι τραγουδιών (έτος, αριθμός δίσκου, τίτλος τραγουδιού, εκτελεστής) που ηχογραφήθηκαν πριν το 1922. Η έκδοση συνοδεύεται από ένα cd με 18 τραγούδια της περιόδου 1906-1912 που «τεκμηριώνουν και αναδεικνύουν τη μουσική ζωή μιας πολυπολιτισμικής πόλης που δεν είχε προηγούμενο -και ίσως- ούτε επόμενο».

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ

Εκδόσεις Ζήτη, 2002, σελ. 140

Η Κρήτη είναι μία από τις λίγες περιοχές τη Ελλάδας που ακόμη και σήμερα συντηρεί μια πλούσια μουσική παράδοση που οι ρίζες της φτάνουν ως την αρχαιότητα. Ο Μάνος Παπαδάκης στο βιβλίο του *Η ιστορία της κρητικής μουσικής στον εικοστό αιώνα*, επιχειρεί μια σύντομη και ουσιαστική αναφορά στην κρητική μουσική, αφού είναι βέβαιο πως η ιστορία της δεν μπορεί να χωρέσει σε ένα βιβλίο 140 σελίδων. «Θ' ακολουθήσουν πολλές πιστεύω υποδείξεις και αποσαφηνίσεις, τις οποίες θα συμπεριλάβω σ' ένα δεύτερο τεύχος, μαζί με την αναφορά σ' όλους εκείνους τους Κρήτες καλλιτέχνες, που συνέχισαν και συνεχίζουν τη μεγάλη μας κοσμογονική παράδοση», σημειώνει στον επίλογο ο συγγραφέας. Η έκδοση ξεκινά με τη *μουσικοποιητική παράδοση της Κρήτης στο διάβα του Ερωτόκριτου*, το ποίημα του Βιτζέντζου Κορνάρου που γράφτηκε το 1600-1610, για να φτάσει στη *μουσική διαδρομή της Κρήτης από τον 19ο στον 20ο αιώνα*, ενώ γίνονται αναφορές στα μουσικά όργανα και τους χορούς του νησιού. Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στους μεγάλους δημιουργούς που «μπόλιασαν και θέρειψαν την κρητική μουσική στο ξεκίνημά της».

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΙΠ-ΧΟΠ

Από το δρόμο στο σανίδι

Παραστάσεις των ΚΑΕFIG στον Βόλο

του Ηλία Βολιότη - Καπετανάκη

Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, ευρωπαϊκή, διάσταση του Χιπ-Χοπ είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν όσοι παρακολούθησαν τις παραστάσεις του συγκροτήματος Kaefig στον Βόλο, στα πλαίσια του 7ου Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου που διοργάνωσε από τις 8 Δεκεμβρίου έως τις 5 Ιανουαρίου το τοπικό Κέντρο Μουσικού Θεάτρου. Αυτοδίδακτοι, χορεύουν από παιδιά στους δρόμους, το 1990 γνωρίζουν χορογράφους, ανθρώπους του τσίρκου και δείχνουν ενδιαφέρον για την σκηνική παρουσία. Το 1990 φτιάχνεται το πρώτο συγκρότημα που διαλύεται σε λίγους μήνες. Το 1991 γίνονται οι Kaefing το οποίο αποτελούν οι χορευτές: Kareem Beddauzia, Brahim Bouchelaghem, Hafid Sour, Najib Guerfi, Mourad Merzouki, Chaouki Saod. Την μουσική έχει γράψει ο Frank Il Louise. Οι Γαλλο-αλγερινοί χορευτές με το πρόγραμμα «Recital» έδειξαν την δική τους, θεαματική αντίληψη για την ανάμιξη πολιτιστικών ρευμάτων σε μια χορογραφική τέχνη δεμένη με τις εκφραστικές ρίζες του Χιπ-χοπ. Έδωσαν 3 παραστάσεις, μια στο φυσικό χώρο του Χιπ-χοπ, στο δρόμο, στη χριστουγεννιάτικη πλατεία του Αγίου Νικολάου και δύο στο Δημοτικό Θέατρο Βόλου. Από την Αμερική στην Ευρώπη, από τον δρόμο στη θεατρική σκηνή. Παρακολουθήσαμε τους Kaefig και μιλήσαμε με τον καλλιτεχνικό τους διευθυντή Mourad Merzouki, για τις ευρωπαϊκές μεταλλάξεις του Χιπ-χοπ:

Εμπνέετε από κάποια τοπική παράδοση ή από την παγκόσμια μόδα;

Mourad Merzouki: Το 1990 το hip-hop είναι πια ένα παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο προέρχεται από τις ΗΠΑ, αλλά στην Γαλλία εξελίσσεται. Μπορώ να πω ότι είναι η μόνη χώρα στην οποία το hip-hop πέρασε από τον δρόμο στην σκηνή.

Πώς θα περιγράφατε την δουλειά σας, είναι χορός, ακροβατικά, τσίρκο, break danse, φλαμένκο, επίδειξη γυμναστικής...

M.M.: Κατ' αρχήν είναι χορός, ένα χορευτικό θέαμα που εμπλουτίζεται από το ρεύμα του hip-hop. Ο σύγχρονος χορός και όλα αυτά τα στοιχεία που αναφέρατε, παντρεύονται στη δουλειά μας. Το hip-hop είναι σχετικά νέος χορός, αναμειγνύοντας όλες αυτές τις παραδόσεις μπορεί να το οδηγήσουν σε μια ωριμότητα, ιδιαίτερα σήμερα που απευθύνεται σε ευρύτερο κοινό.

Ποιος είναι ο καμβάς σε αυτό το πάντρεμα ετερογενών στοιχείων;

M.M.: Είμαστε χορευτές του hip-hop που συνδυάζουμε και άλλες τεχνικές.

Κάπου λέτε ότι «στόχος μας είναι να αποσταθεροποιήσουμε την άποψή μας για το hip-hop», τι εννοείτε και γιατί αυτό πρέπει να ενδιαφέρει τον πολύ κόσμο;

M.M.: Όταν ένας καλλιτέχνης κάνει μια δουλειά τον ενδιαφέρει να την παρουσιάσει στο ευρύτερο κοινό που προέρχεται από διαφορετικές κουλτούρες, διαφορετικές γενιές. Θέλουμε να αγγίξουμε το κοινό που παρακολουθεί θέατρο και χορό. Αν είχαμε μείνει στον δρόμο δεν θα είχαμε πρόσβαση σε αυτούς. Υπάρχουν όμως και τα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Για μας που γεννηθήκαμε στην Γαλλία αλλά η καταγωγή μας είναι από την Αλγερία, ο χορός είναι έκφραση αυτών των μηνυμάτων

των. Υπάρχει ένας ρατσισμός που εξαπλώνεται στην Γαλλία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο χορός μας έχει επιτρέψει να δείξουμε στον κόσμο ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούμε να κάνουμε όμορφα πράγματα χωρίς να έχει καμιά σημασία η καταγωγή και η φυλή τους. Το θέατρο είναι πιστεύω από τους ιδανικούς χώρους για να αναμειγνύονται οι ράτσες και οι κουλτούρες.

Κοινωνικά και πολιτικά μηνύματα που...

M.M.: Ευθέως δεν θέλουμε να δώσουμε κανένα μήνυμα. Το μόνο που θέλουμε είναι να κάνουμε τους ανθρώπους να ονειρεύονται. Εμμέσως όμως τα μηνύματα προκύπτουν. Το κοινό βλέπει μαύρους, ασιάτες, άραβες οι οποίοι δημιουργούν μαζί και παίρνει μια άλλη πληροφορία, ένα άλλο μήνυμα από αυτό που του δίνουν κάθε βράδυ στην τηλεόραση στο δελτίο ειδήσεων των 8:30. Βλέπετε δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι ανοιχτό μυαλό, έχουν στεγανά, δυσκολεύονται να δεχθούν άλλες απόψεις.

Πόσο ταιριάζετε το πολυδέαμα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του λαού που απευθύνεστε ή ακολουθείτε μια εμπορική μόδα;

M.M.: Σε όποιο λαό δώσαμε παράσταση έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον, άρα σημαίνει ότι αγγίζει τον κόσμο, ότι η δουλειά μας έχει σχεδόν οικουμενικά στοιχεία και έτσι δεν μπορούμε να πούμε ότι σε κάθε κοινό έχουμε διαφορετικά εκφραστικά μέσα. Δεν μπορούμε να πούμε ότι το hip-hop είναι πια μόδα. Ήταν το 1980, σήμερα έχει καταγραφεί στα είδη του χορού. Ο σκοπός μας είναι να γοπετεύσουμε το κοινό. Κάθε φορά που παρουσιάζουμε κάτι, η δουλειά του χορογράφου είναι να βρίσκει εκείνα τα στοιχεία που θα έχουν ενδιαφέρον, που φέρνουν

καινούρια πράγματα. Αν μέναμε στο στίλ του hiph-hop ο κόσμος θα βαριότανε και θα έφευγε.

Μπορεί το hiph-hop να φυτευτεί στον ευρωπαϊκό χώρο που έχει εντελώς διαφορετική χορευτική παράδοση;

Μ.Μ.: Ναι. Έχω χορέψει πολλές φορές και στην Αμερική. Τα δυο hiph-hop είναι τελείως διαφορετικά πράγματα...

Ποιες είναι οι διαφορές;

Μ.Μ.: Στην Ευρώπη, κυρίως στην Γαλλία, έχει φύγει πια από τον δρόμο και είναι ένα σκηνοθετημένο θέαμα, δουλεύει με κουστούμια, με φώτα, μπορεί να ενταχθεί σε μια οργανωμένη θεατρική χορογραφική παράσταση. Τώρα ξεκινά μια ανάλογη κίνηση στην Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες να πολιτογραφείται το hiph-hop στα είδη του χορού. Στις ΗΠΑ, θα έλεγα, ότι δεν έχει εξελιχθεί, στην βάση παραμένει αυτό που ήταν, το hiph-hop του δρόμου.

Ενας παραλληλισμός: Το ταγκό ξεκινά στην Αργεντινή σαν επαναστατικός χορός, έρχεται στην Ευρώπη και καταντά μια ανούσια ερωτική μόδα. Αραγε η ίδια τύχη περιμένει και το hiph-hop καθώς μετακομίζει από τους αμερικάνικους δρόμους στα θέατρα της Ευρώπης;

Μ.Μ.: Πάντα υπάρχει αυτό το ρίσκο. Ακόμα και τώρα, σήμερα το πρωί έγινε μια παράσταση hiph-hop στο δρόμο, δηλαδή το hiph-hop εξακολουθεί να εξελίσσεται με τον επαναστατικό τρόπο της αρχής, ακόμα και τώρα ανθεί στον δρόμο. Αύριο το βράδυ όμως στο θέατρο θα δούμε κάτι πιο οργανωμένο. Το ζητούμενο είναι ότι όλο αυτό το θέαμα μπορεί να πάει δυο βήματα πιο μπροστά.

Εσείς τι προτιμάτε τον δρόμο ή το θέατρο;

Μ.Μ.: Δεν συγκρίνεται, είναι δυο διαφορετικές αισθήσεις. Το κοινό θέατρο είναι συγκεκριμένο, παρακολουθεί με προσοχή, άρα μπορούμε να κάνουμε περισσότερα πράγματα από ό,τι στον δρόμο, εκεί είναι ελεύθερο το στίλ, ο κόσμος είναι όρθιος, περαστικός...

Ο δρόμος ή το θέατρο είναι πιο εύφορο για τον αυτοσχεδιασμό;

Μ.Μ.: Στο δρόμο μπορείς να αυτοσχεδιάζεις πολύ περισσότερο, ενώ στο θέατρο πρέπει να ακολουθείς ένα πρωτόκολλο.

Δηλαδή παίρνεις τις ιδέες από τον δρόμο και τις καταθέτεις... πρωτοκολλημένες στο θέατρο;

Μ.Μ.: Ναι, γιατί όχι; Είναι πολύ όμορφο αυτό.

Πόσο επηρεάζει τις επιλογές σας η μόδα;

Μ.Μ.: Δεν δουλεύουμε πάνω σε συγκεκριμένες μόδες, πάνω σε μουσική που είναι της μόδας. Η μουσική γράφεται ειδικά για τα θέαματα αυτά, δεν επηρεαζόμαστε από αυτά που προσφέρει το εμπορικό κύκλωμα.

Καθόλου δεν σας νοιάζει η μόδα;

Μ.Μ.: Φυσικά και την παρακολουθούμε, τόσα πράγματα βλέπουμε και ακούμε, δεν είναι δυνατόν να μην μας επηρεάζουν. Αλλά αυτό το θέαμα που παρουσιάζουμε είναι 5 χρόνια και ακόμα έχει απήχηση στον κόσμο. Ναι μεν μπορεί να αξιοποιούμε και ένα ερέθισμα που μας έδωσε κάποια μόδα αλλά θέλουμε και προσπαθούμε να πάμε πιο πέρα. Να δημιουργήσουμε κάτι πιο μακρόζωο.

Υπάρχει όμως μια παγκόσμια κατάρτα. Βγαίνει ένα μουσικό είδος με καλές προθέσεις και έργο, το αρπάζουν τα εμπορικά κυκλώματα και το καταντούν πολύ γρήγορα υποκουλτούρα, υποπροϊόν για τον αποπροσανατολισμό του κόσμου. Ποια είναι η γνώμη σας;

Μ.Μ.: Δυστυχώς είναι μια πραγματικότητα. Προσπαθούμε να σώσουμε το όνειρό μας, να είμαστε καλλιτέχνες, να δημιουργούμε χωρίς να μας ισοπεδώνει το σύστημα. Αν κάποια στιγμή νιώσουμε ότι μας έχει καταβροχθίσει, θα εγκαταλείψουμε και θα ασχοληθούμε με κάτι άλλο. Εφόσον η δουλειά έχει απήχηση, σημαίνει ότι ακόμα φέρνουμε κάτι καινούριο.

Η Ελλάδα έχει διαφορετική μουσική και χορευτική παράδοση, ο Βόλος είναι επαρχιακή πόλη, μήπως φανείτε στο κοινό ουρανοκατέβατοι;

Μ.Μ.: Φυσικά πάντα έχουμε αυτόν τον φόβο, όταν το κοινό είναι άγνωστο. Αν δεν πάρουμε το ρίσκο, πώς θα δούμε την απάντηση; Πρέπει πάντα να δοκιμάζουμε. Το πρωί αν και φιλόβρεχε η πρώτη επίδειξη είχε επιτυχία. Ήταν πολύς κόσμος.

Βρήκατε κάποια ελληνικά στοιχεία που θα θέλατε να αξιοποιήσετε στην δουλειά σας;

Μ.Μ.: Είμαστε δεύτερη φορά στην Ελλάδα. Πρώτη φορά παίξαμε στην Καλαμάτα. Ξέρουμε πολύ λίγα. Τώρα ανακαλύπτουμε αυτήν την χώρα. Γνωρίσαμε Έλληνες χορευτές. Θα είχε, νομίζω, ενδιαφέρον, να βρούμε και να μεταφέρουμε ελληνικά στοιχεία στην δουλειά μας.

Φωτογραφίες του Αποστόλη Ζαχαράκη. Ευχαριστούμε τον Δημήτρη Παππά για την διερμηνεία.

του Κώστα Κατωμένου

www.metronomos.gr

Στην ηλεκτρονική σελίδα του *Μετρονόμου* μπορείτε να δείτε τα προηγούμενα τεύχη και να διαβάσετε αποσπάσματα από συνεντεύξεις και άρθρα. Επίσης θα βρείτε τη βιβλιογραφία ελληνικής μουσικής και τραγουδιού.

ΠΙΣΩ ΑΠ' ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ

του Γιώργου Αλή

Νίκος Τσεσμελής

Η συνάντησή μου με τον Νίκο Τσεσμελή είχε προγραμματισθεί εδώ και καιρό.

Όμως οι καιρικές συνθήκες και η μεγάλη απόσταση μεταξύ μας την έκαναν σχεδόν αδύνατη. Κάποια στιγμή του πρότεινα να γίνει η συνέντευξη από το τηλέφωνο αλλά εκείνος ήθελε να κάνουμε άλλη μια προσπάθεια να τα πούμε από κοντά.

Όταν βρεθήκαμε στο μπαρ της ΕΡΤ, στην Αγία Παρασκευή, κατάλαβα πόσα πράγματα θα έχανα αν δεν βρισκόμασταν.

Από την πρώτη στιγμή φάνηκε ευγενικός και οικείος. Μου μίλησε για το ξεκίνημά του, την πορεία του ως μουσικός αλλά και για τη μαγεία της μουσικής.

Ήχοι
και
Χρώματα

Ν ί κ ο ς Τ σ ε σ

Ήχοι και χρώματα

Στη δισκογραφία

Ο Νίκος Τσεομελής γεννήθηκε στο Καρλόβασι της Σάμου. Σε ηλικία 6 ετών ο πατέρας του του έκανε δώρο ένα ακορντεόν. Άρχισε μαθήματα με τον Γιώργο Κατεβαίνη και όταν προχώρησε αρκετά ξεκίνησε να παίζει ερασιτεχνικά με διάφορες ορχήστρες στο νησί. Σε μία από αυτές υπήρχε κοντραμπάσο: «Μόλις το άκουσα γοητεύτηκα από τον ήχο του. Όταν ο κοντραμπασίστας δεν έπαιζε, το έπαιρνα και το δοκίμαζα. Στο τέλος περισσότερο κοντραμπάσο έπαιζα παρά ακορντεόν». Όταν τελείωσε την Εμπορική Σχολή Σάμου, ήρθε στην Αθήνα και γράφτηκε στο Ωδείο Αθηνών για να μάθει κοντραμπάσο. «Το ακορντεόν το σταμάτησα τελείως. Είχα αποφασίσει ότι θα ασχοληθώ με το κοντραμπάσο. Στο ωδείο είχα δάσκαλο το Γιάννη Τζουμάνη. Ήμουν και συμμαθητής με το Νάκη Πετρίδη. Όμως δεν μπόρεσα να συνεχίσω τα μαθήματα για καιρό γιατί υπήρχε και το πρόβλημα της επιβίωσης, έπρεπε να δουλέψω. Έτσι άρχισα τη δουλειά και συνέχισα τη μελέτη του κοντραμπάσου πάνω στο πάλκο. Η πρώτη μου δουλειά ήταν μαζί με το Θέμη Ρούσσο - ήταν και δάσκαλός μου στο ακορντεόν - στου Καρυστινού, στις Τρεις Γέφυρες. Τραγουδούσε ο Φώτης Πολυμέρης και θυμάμαι όταν σχολάγαμε με γύριζε σπίτι με το βεσπάκι του».

Τα νάιτ - κλαμπ

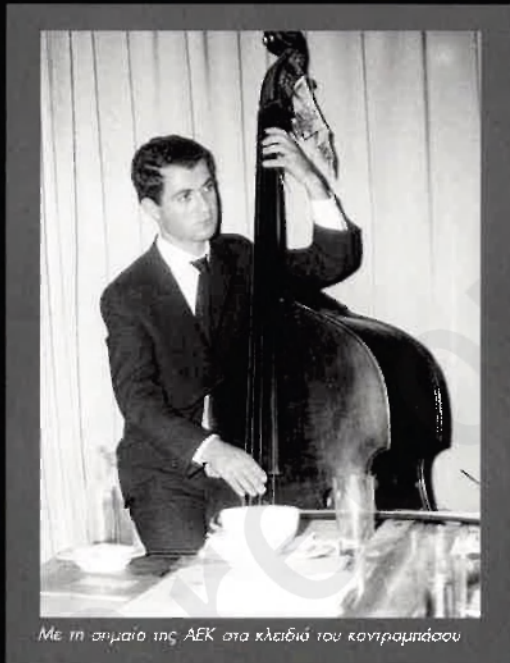
Από το 1955 μέχρι το 1961 δούλεψα συνέχεια σε νάιτ - κλαμπ που τότε ήταν πολύ της μόδας. Παίζαμε χορευτική μουσική με φυσικά όργανα, τρομπέτες, τρομπόνι, σαξόφωνο και με φυσικό ήχο. Δεν υπήρχαν ενισχυτές ή κονσόλα. Όλος ο κόσμος χόρευε. Είχαν πολύ δουλειά τότε τα νάιτ - κλαμπ. Σ' αυτά δούλεψα με το Σπάρτακο, το Γεράσιμο Λαυράνο, το Μανώλη Μικέλι, το Μίμη Πλέσσα και πολλούς άλλους. Με το Μανώλη Μικέλι συνεργάστηκα για πολλά χρόνια στο Χίλτον. Τότε υπήρχαν δύο αρχήστρες στο Χίλτον που παίζανε κάθε βράδυ, μία στο μπαρ και μία στο κλαμπ. Παίζαμε κομμάτια κομμάτια. Με αυτόν βέβαια που έχω παίξει πάρα πολλά χρόνια και είναι και πολύ φίλος μου είναι ο Μίμης Πλέσσας. Με το Μίμη άρχισαμε γύρω στο '55 με το κουαρτέτο που είχε, το οποίο υπάρχει και τώρα και παίζουμε όποτε έχουμε διάθεση. Από αυτό το κουαρτέτο έχουν περάσει πάρα πολλοί μουσικοί. Πριν από εμένα έπαιζαν μπάσο ο Κώστας Σεϊτανίδης και ο Αντρέας Ροδουσάκης, ντραμς ο Νίκος Αουράνος και κιθάρα ο Τίτος Καλλίρης. Ο Μίμης για 'μένα είναι κάτι παραπάνω από φίλος, είναι πατέρας και νονός μου ακόμα. Τον λέω νονό γιατί μου έχει δώσει και ένα άλλο όνομα που όλοι με αυτό με ξέρουν στην πιάνσα»

Προς το τέλος της δεκαετίας του '50 ο Νίκος Τσεομελής αρχίζει να μπαίνει και στη δισκογραφία: «Από τα πρώτα τραγούδια που έπαιξα ήταν το *Χάρτινο το φεγγαράκι*, του Μάνου Χατζιδάκι, που το τραγούδησε η Νάνα Μούσχουρη. Με το Μάνο από το 1957 και μετά, παίζαμε πάρα πολλές φορές μαζί μέχρι και τις τελευταίες του δουλειές. Ήταν άφογος άνθρωπος.

Γύρω στο '61 - '62 πήγα στα *Δειλινά*. Αυτή ήταν η πρώτη "λαϊκή" δουλειά που πήγα. Εκείνη τη χρονιά τραγουδούσε ο Στράτος Διονυσίου. Πολύ μεγάλος τραγουδιστής ο Στράτος. Από 'κει και πέρα δούλεψα με όλους τους μεγάλους τραγουδιστές, τον Πάριο, τον Νταλάρα, την Αλεξίου... Όμως πριν αρχίσω τη δουλειά στα μαγαζιά ήδη έπαιζα σε λαϊκούς δίσκους. Δεν θυμάμαι σε πόσους δίσκους έχω παίξει αλλά είναι πάνω από είκοσι χιλιάδες τραγούδια το λιγότερο».

Κριτήριο και αισθητική

Η δίψα της μάθησης είναι κάτι που δεν σβήνει ποτέ. Σε ηλικία 35 χρονών ο Νίκος Τσεομελής αποφασίζει να τελειώσει τις θεωρητικές σπουδές του: «Άρχισα μαθήματα με τον Γιάννη Παπαϊωάννου και τελείωσα μαζί του και τη φούγκα. Μάλιστα παρέσυρα και τον Χάρη Ανδρεάδη και κάναμε μαζί μάθημα. Επειδή όμως δεν είχαμε ώρες να μελετήσουμε, λύναμε τα θέματα της φούγκας στο μαγαζί, την ώρα της δουλειάς. Καθόμασταν με το Χάρη απέναντι στο πατάρι και από μακριά συνηνοούμασταν πώς θα λύσουμε τις φούγκες. Η γνώση δεν έρχεται να σε βρει μόνη της. Εσύ θα ψάξεις να τη βρεις ακολουθώντας το ένστικτό σου μέσα από το διάβασμα. Ανάλογα με τον εσωτερικό του κόσμο ο καθένας, βρίσκει τι τον εκφράζει. Χρειάζονται γενικότερες γνώσεις και όχι μόνο μουσικές για να διαμορφώσει ένας μουσικός μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Όλα όσα έχει αφομοιώσει μέσα του βγαίνουν και στο παίξιμο. Ένας μουσικός πρέπει να έχει κριτήριο και αισθητική. Εγώ σαν κοντραμπασίστας θα παίζω ένα "ντο-φα", το ίδιο θα παίζει και ένας άλλος. Το θέμα είναι όχι το "ντο-φα" αλλά πώς θα νιώσεις πριν το χτυπήσεις και πώς θα ακουστεί».

Με τη σημαία της ΑΕΚ στα κλειδιά του κοντραμπάσου

Ήχοι και χρώματα

Ο πρώτος με ηλεκτρικό μπάσο

«Πριν από το 1960 τα πράγματα στη δουλειά ήταν πολύ άγρια. Αρχίζαμε στις δέκα το βράδυ και τελειώναμε στις πέντε το πρωί. Παίζαμε σκέτα, χωρίς ρεύμα. Το να παίζεις κοντραμπάσο σε νάιτ - κλαμπ τόσες ώρες και σκέτα είναι πολύ επίπονο. Θέλει πολύ γερό πάτημα και τράβηγμα η χορδή. Μια μέρα ήρθε ένας κιθαρίστας, ο Ίωνας Αλεξιάδης και μου είπε ότι είχε ένα ιταλικό ηλεκτρικό μπάσο. Αμέσως του το ζήτησα για να το δοκιμάσω. Το πήρα σπίτι το απόγευμα, το έψαξα λίγο και το έφερα κατευθείαν το βράδυ στο μαγαζί. Όταν σχόλασα είχα πιαστεί ολόκληρος, είχα δεθεί κόμπος. Το σώμα μου είχε μάθει να παίζει σε άλλη στάση. Αλλιώς είναι να παίζεις με το μπάσο όρθιος και αλλιώς γεμμένος στο πλάι με το ηλεκτρικό. Το ηλεκτρικό έχει πιο βολικό ήχο. είναι αλλιώς. Τότε που παίζαμε σκέτα πού να ακουστεί το κοντραμπάσο, "Βαράγανε" όλοι, τα πνευστά, οι τραγουδιστές φωνάζανε, έπρεπε και εγώ να καταβάλω μεγάλη προσπάθεια. Γι' αυτό όταν πήγα με το ηλεκτρικό σώθηκα. Βέβαια τότε είχαμε και άλλο πρόβλημα, δεν υπήρχαν ενισχυτές. Αλλά εμένα μου είχε φτιάξει έναν ο Τίτος Καλλίρης. Μεγάλο ταλέντο ο Τίτος, ακόμα με αυτά ασχολείται. Πάντως ήμουν ο πρώτος μπασίστας που πήγε με ηλεκτρικό μπάσο για δουλειά. Είναι δύο διαφορετικά όργανα αλλά το καθένα έχει τη χάρη του. Το ηλεκτρικό έχει διαφορετικό ήχο και μπορείς να παίζεις περισσότερα πράγματα αλλά όταν παίζεις με κοντραμπάσο πατάει καλύτερα η ορχήστρα».

Η καλή ομάδα

«Παλιά λειτουργούσαμε σαν ομάδα. Δεν υπήρχε αυτός ο ατομισμός που υπάρχει σήμερα ούτε και σκεφτόταν κανείς μας να κάνει καριέρα μόνος του. Εμένα το μόνο που με ένοιαζε ήταν να παίζω και από 'κει και πέρα ότι έγινε, έγινε. Όταν παίζεις μέσα σε ένα καλό σύνολο, παίζεις και εσύ πολύ όμορφα. Ένα καλό σύνολο σε βοηθάει, σε εμπνέει να δημιουργήσεις πάνω στη μελωδία ή την αρμονία. Η μουσική έτσι κι αλλιώς θέλει ομάδα για να βγει καλά.

Οι μουσικοί όταν παίζουν πολλά χρόνια μαζί, ο καθένας βάζει το χρώμα του. Μια ορχήστρα είναι χρώματα. Η μουσική είναι γεμάτη ήχους και χρώματα όπως και η φύση γύρω μας, ήχους και χρώματα!

Βέβαια σε ένα σύνολο χρειάζεται και ο ενορχηστρωτής που παίζει το σημαντικότερο ρόλο. Αν ο συνθέτης είναι σημαντικός μία φορά, ο ενορχηστρωτής είναι δέκα γιατί πρέπει να νιώσει το συνθέτη και να βάλει στο κομμάτι δικά του στοιχεία, έτσι που να υπάρχει ομογένεια. Ο συνθέτης πρέπει να παραδώσει ένα πολύ καλό σκίτσο

του κομματιού και ο ενορχηστρωτής να το ζωγραφίσει. Πρέπει να ενστερνιστεί την ιδέα του συνθέτη. Γι' αυτό λέμε ότι η ενορχήστρωση μπορεί να φτιάξει ένα κομμάτι αλλά μπορεί και να το καταστρέψει. Ακούω τις σημερινές ενορχηστρώσεις και προσπαθώ να καταλάβω τι παίζει το κάθε όργανο. Όλα είναι σωστά μεν αλλά στο περίπου. Όλα είναι ίχνος, υποψία ακόρντων και φράσεων. Αυτή είναι όμως η γραμμή από τις εταιρείες και όλα έτσι πρέπει να ακούγονται, απροσδιόριστα. Αυτός είναι ο νέος τρόπος που έχουν επιβάλει».

Ο εκτελεστής και ο συνθέτης

«Όταν σήμερα ένας μουσικός εκτελεστής προσπαθήσει να δώσει κάποιο κομμάτι αντιμετωπίζει συνήθως το εξής πρόβλημα: ή θα του το αλλοιώσουν σύμφωνα με τη γραμμή της εταιρείας ή δεν θα του το περάσουν. Η διαφορά με αυτόν που είναι μόνο συνθέτης είναι ότι ο μουσικός είναι κατασταλαγμένος στο πώς θέλει να κάνει το κομμάτι του και είναι δύσκολο να υποχωρήσει. Ο συνθέτης όμως έχει πάρει απόφαση πως θα κινηθεί σύμφωνα με τα νερά της εταιρείας. Θα βάλει και η εταιρεία έναν ενορχηστρωτή δοκιμασμένο, που έχει κλισέ επιτυχίας, και τελείωσε. Γι' αυτό και όλα τα τραγούδια μοιάζουν μεταξύ τους. Από την άλλη είναι δύσκολο να δεχτούν έναν εκτελεστή σε άλλο ρόλο, πέρα από αυτόν που έχουν μάθει. Αρχίζουν και τον κοιτάνε περίεργα, με κακεντρέχεια. Έτσι λοιπόν, ο καθένας στο είδος του και οι εκτελεστές αφήνουν την τύχη των τραγουδιών σε άλλους. Γι' αυτό όποιος φτιάχνει κανένα κομμάτι, το ακούει σπίτι του. Και είναι καλύτερα έτσι. Από το να τ' ακούσεις κουτσουρεμένο και διαστρεβλωμένο, καλύτερα να το ακούεις σπίτι σου και να νιώθει ευτυχισμένος γι' αυτό που έφτιαξες».

Ο Νίκος Τσαμελής με τον Νίκο Ανδρουλάκη και τον κιθαρίστα Χρήστο Μπέλιαιο. 1997

από τις 33' στροφές

του Κώστα Μπάττ

ΑΞΕΧΑΣΤΑ ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ MARGO 1975

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΕΡΠΙΝΙΑΔΗΣ
ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΗΡΟΜΥΤΗΣ

Τα *Αξέχαστα ρεμπέτικα* είναι είναι δίσκος με ιστορική αξία. Δυσέρεστος και σπάνιος, συλλεκτικός τόσο σε βινύλιο όσο και σε ψηφιακή μορφή. Κυκλοφόρησε το 1975, στην καρδιά της αναβίωσης του ρεμπέτικου. Την εποχή που στη δισκογραφία και στα κέντρα επικρατούσε μια έκρηξη ρεμπετομανίας. Ο δίσκος όμως αυτός πέρασε απαραίτητος καθώς μάλλον «έγινε» για να «γίνει» και δεν υποστηρίχτηκε από την εταιρεία που τον κυκλοφόρησε.

Ο Βαγγέλης Περπινιάδης με λαμπρό παρελθόν και θητεία στο λαϊκό τραγούδι, έχοντας ξαναερμηνεύσει με ιδιαίτερη επιτυχία ρεμπέτικα του Μάρκου, του Περιστερή, του Παπαϊωάννου κ.ά. και με καταβολές «σμυρναιορεμπέτικες» βγάζει τον καλύτερό του εαυτό στα τραγούδια: «Ο Καφούρης» (Γιάννη Παπαϊωάννου), «Με πολεμάς μπάμπεσικα» (Σπύρου Περιστερή), «Ζούλα σε μια βάρκα μπήκα» (Κηρομύτη), «Το διαζύγιο» (Μάρκου Βαμβακάρη), «Καταραμένη φτώχεια» (Απόστολου Χατζηκρήστου), «Σαν πεθάνω τι θα πούνε» (παραδοσιακό σε δισκοσκευή Κηρομύτη). Ακόμη ερμηνεύει ένα νεότερο τραγούδι, τον αμανέ «Είναι βαρύς ο χωρισμός» (Β. Περπινιάδης - Π. Πετσά) και κυριολεκτικά χαλάει κόσμο. Άλλωστε βρισκεται στην εποχή της απόλυτης ωριμότητας. Είναι 48 ετών και το μέταλλο της φωνής του ξεχειλίζει από έγκο, έκταση, χρώμα, εκφραστικότητα, αντρική ευαισθησία, σπιβαρότητα και πάθος. Οι ηχογραφήσεις αυτές είναι οι τελευταίες που πραγματοποιεί στην *Μίνως*, όπου και «γραμμοφωνεί» και αποκλειστικότητα από το 1954. Μετά το δίσκο αυτό θα

καταλήξει στην *Πάνιβαρ*, στην οποία εξακολουθεί να δισκογραφεί μέχρι και σήμερα. Κοντά 50 χρόνια στο λαϊκό τραγούδι και πέρασε από δύο μόνο εταιρείες. Ο ίδιος εξηγεί τα «διότι» και «πώς» της αναγκαστικής μετεγγραφής του, στην αυτοβιογραφία του με τίτλο *Πριν το τέλος* (εκδόσεις Προσκήνιο): «Ο γερο Μάτσας με λάρρευε κι έλεγε στον γιο του τον Μάκη: «Τον Περπινιάδη να τον προσέχεις σαν τα μάτια σου, εγώ έχω δύο παιδιά, εσένα και τον Βαγγέλη». Αναγνώριζε την συμβολή μου στο να σταθεί η εταιρεία και να γίνει μεγάλη και τρανή. Για μια δεκαετία εγώ ήμουν το πρώτο όνομά τους. Πάνω μου στηριζόντουσαν για να ανταγωνιστούν το θηρίο που το έλεγαν *Κολούμπια*. Όταν πήγαιναν οι συνθέτες τραγούδια για τον Περπινιάδη στον πατέρα Μάτσα, εκείνος τους έλεγε: «Πηγαίντε πρώτα στο σπίτι του Βαγγέλη και αν του αρέσουν και 'δω την υπογραφή του στο χαρτί, τότε εγκρίνονται. Γιατί ο Περπινιάδης είναι εξουσιοδοτημένος από την εταιρεία να τραγουδάει αυτά που τον αντιπροσωπεύουν και που θα τα αγαπήσει σαν δικά του». Την ίδια αντιμετώπιση είχα και από τον Σπύρο Περιστερή που ήταν διευθυντής... Με το Μάκη Μάτσα έχουμε γίνει τρεις φορές κουμπάροι. Έχει παντρέψει τις δύο κόρες μου κι έχει βαφτίσει μία εγγόνα μου. Εκείνη την εποχή υπήρχαν εκπομές στο ραδιόφωνο όπου οι εταιρίες διαφήμιζαν τα τραγούδια τους, «Η Μίνως παρουσιάζει», «η Κολούμπια...» κ.λ.π. Εγώ δεν ακουγόμουν μέσα από αυτές. Πιάνω τον Μάκη και του λέω: «Κουμπάρε, στις εκπομές που έχεις θέλω να μου βάζεις ένα τραγούδι. Σε κάθε μία από αυτές θέλω ένα τραγούδι δικό μου». Μου απάντησε ότι ο

Περπινιάδης πουλάει χωρίς διαφήμιση. Του εξήγησα: «Το πιστεύω αυτό που λες, αλλά σαν καλλιτέχνης θέλω και 'γω μία ηθική ικανοποίηση. Δεν μπορεί σε μια εταιρεία όπου ανήκω να παίζεται ολόκληρη εκπομπή και να μην ακούω ένα τραγούδι μου. Του το είπα μία φορά, δύο, τρεις. Δεν το έκανε, σηκώθηκα και έφυγα. Στην Πάνιβαρ που πήγα, έκανα και εκεί μεγάλες επιτυχίες. Καινούργια τραγούδια και πολλές επανεκτελέσεις παλιών δικών μου τραγουδιών».

Στα *Αξέχαστα ρεμπέτικα* ο πρωτοπόρος και αριστοκράτης του είδους Κηρομύτης πραγματοποιεί για πρώτη και —δυστυχώς τελευταία— φορά σύγχρονες ηχογραφήσεις. Βρίσκεται σε μεγάλη φόρμα. Έχει ξαναανέβει στο πάλκο, έχει πάρει μέρος σε συναυλίες, έχει γευτεί δόξες και τιμές, λόγω της αναβίωσης του ρεμπέτικου, γι' αυτό και ερμηνεύει μοναδικά με τη χαρακτηριστική φωνή του τα δικά του «Μες του Βάβουλα τη γούβα» «Μηράβο σου κύριε πρόεδρε» «Κάτω στο γυαλό στην άμμο» και τα «Τώρα την καλοκαιρία» και «Η γυναίκα μου γκρινιάζει» του φίλου και συνεργάτη του Μάρκου Βαμβακάρη. Ο Κηρομύτης, έφυγε λίγα χρόνια αργότερα, τον Μάρτη του 1979.

Πολύ καλή η ενοχίστρωση του έμπειρου συνθέτη, καθώς και δεξιοτέχνη της κιθάρας και του μπαγλαμά, Παναγιώτη Πετσά. Με σεβασμό στις πρώτες εκτελέσεις αλλά και με ανανεωτικές πινελιές. Αναμφισβήτητα μια από τις καλύτερες ρεμπέτικες δουλειές που «οργίσαν» στην δεκαετία του '70. Κρίμα που δεν βρήκε την ανταπόκριση που δικαιολογημένα άρμοζε σε μια τόσο ενδιαφέρουσα κι αξιόλογη, από πολλές πλευρές, δισκογραφική εργασία.

VANGELIS KATSOYLIS

SILENT VOYAGE

LIBRA

Είναι βέβαιο πως το μεράκι δεν μπορεί να αποφέρει υψηλούς τραπεζικούς λογαριασμούς, αλλά μπορεί να μετατραπεί σε τέχνη. Κι αυτό φυσικά ισχύει για μουσικούς σαν τον Βαγγέλη Κατσούλη που είναι πραγματικοί εργάτες και παράγουν αθόρυβα μουσική, μετουσιώνοντας στην πραγματικότητα κομμάτια από την ψυχή τους. Δεν είναι άλλος ένας δίσκος easy listening, αλλά ένα μεστό και ολοκληρωμένο έργο. Κατορθώνει να δημιουργήσει εικόνες (άρα να σε ταξιδέψει) και πλάθει συναισθηματικά τοπία. Έτσι κατά την ακρόασή του, το cd φαντάζει σαν μια ταινία της οποίας η πλοκή δεν εξαντλείται στην δράση των ηρώων της, μα στην εσωτερική δράση των συναισθημάτων τους. Δεν είναι εύκολο να καταλήξεις για το αν είναι ένας δίσκος με τζαζ αναφορές ή εθνικ πιναλίες, γεγονός που απορέει άλλωστε και από της διαφορετικής προέλευσης μουσικούς που συμμετέχουν στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος, όπως ο Paolo Fresu στην τρομπέτα, ο Bentik Hofseth σοπράνο και τενόρο σαξόφωνο, ο Arild Andersen μπάσο και ο Paul Wertico ντραμς, χωρίς να υποβαθμίσουμε και την παρουσία των Ελλήνων μουσικών Τάκη Φαραζή, Πέτρου Κούρτη, Σπύρου Παναγιωτόπουλου, Αποστόλη Ανθιμου και της Τάνιας Νικολούδη που στα φωνητικά πείθει κι αυτό είναι εξαιρετικό ατού. Αν οι καινοτομίες, η διαχρονικότητα (στο βαθμό που αυτή μπορεί να διασφαλιστεί) και η ποιότητα είναι τα υψηλά standards που θέτετε κατά την επιλογή ενό cd, τότε επενδύστε άφοβα. Το καθένα από τα 14 κομμάτια καταγράφει μερικά από τα καινούρια μουσικά δεδομένα. Οι μουσικές αναζητήσεις δεν είναι εύκολες, εδώ όμως αποδεικνύεται πως είναι ένα από τα γοητευτικά δεδομένα της ζωής.

Αντρέας Ντούσκας

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΛΑΜΑΣ

ΕΝΑ

LYRA

Επμέρωμα Σαββάτου, θα ήταν 5 το πρωί, σε ξενυχτάδικο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Πέντε ήμασταν και οι συνδαιτυμόνες που μετά το παραδοσιακό «βραστό» αναίτια και χωρίς να το καταλάβουμε -έτσι δεν βγαίνουν συνήθως τα πνευματικά ...λαβράκια;- αρχίσαμε να συζητάμε έντονα συγκρίνοντας το έργο του Σωκράτη Μάλαμα και του Παντελή Θαλασσινού. Τέτοιες ώρες, τέτοια λόγια! θα πείτε. Γι' αυτό και έγινε πολύ ωραία επισκόπηση του σύγχρονου ελληνικού τραγουδιού. Θα μπορούσε να ήταν ένα άκρως ενδιαφέρον άρθρο. Λίγες μέρες αργότερα ρώτησα την αγαπημένη φίλη και συνεργάτρια, που συμμετείχε σε 'κείνο το τραπέζι: «Εξακολουθεί να σου αρέσει ο Σωκράτης Μάλαμας μετά τη νέα του δουλειά;» Η θερμά καταφατική απάντηση συμπληρώθηκε με μια ακόμα εύστοχη κρίση για την μοναδική ατμόσφαιρα που δημιουργεί ο σύγχρονος τροβαδούρος και τις ιδεολογικές του προεκτάσεις. Μη ρωτάτε τώρα τι σχέση μπορεί να έχουν κάποιες προσωπικές στιγμές μιας παρέας με το Ένα! Μα εκεί δεν κερδίζει τόσα χρόνια αμέτρητα, την μάχη η ελληνική λαϊκή μουσική: στο να προκαλεί και να εκφράζει όμορφες καθημερινές φάσεις από το κοινό μεράκι. Η ατμόσφαιρα λοιπόν, η λιτή οργανική συνοδεία, ο ωραίος στίχος (Αλκης Αλκαίος, Σωκράτης Μάλαμας, Θανάσης Παπακωνσταντίνου, Πηγή Καφετζοπούλου) και οι όμορφες μελωδίες που «κωνεύουν» αρμονικά και παλιά λαϊκά μοτίβα. Τι πιο πολλά θέλει ένας τωρινός δίσκος για να ακούγεται σε ιδιαίτερες στιγμές; Όσο για τα... πρακτικά των συζητήσεων υπάρχουν σε πρόχειρα, μα καλοφυλαγμένα χαρτιά, μαζί με άλλες σκέψεις που γέννησε το ξαναάκουσμα και των προηγούμενων δίσκων του καλλιτέχνη. Δεν αποκλείεται πολύ σύντομα να γεμίσουν κάποιες σελίδες. Μάλλον θα ήταν καλύτερα να φιλοξενήσουμε και μια συνέντευξη του ίδιου του Σ. Μάλαμα για να τ' ακούσουμε από πρώτο χέρι...

Ηλίας Βολιότης- Καπετανάκης

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΛΙΑΤΣΙΚΑΣ

ΕΝΑ ΒΡΟΧΕΡΟ ΤΑΞΙ
HARVEST

Η θητεία και η παρουσία του Φίλιππου Πλιάτσικα στους Πυξ Λαξ διόλου αμελητέα δεν υπήρξε αφού η συνεισφορά του ήταν και πλούσια και αποδοτική καθώς έφτιαξε τραγούδια που αγαπήθηκαν. Τώρα παρουσιάζει την πρώτη του προσωπική δουλειά και χωρίς να απαρνιέται τη συνθετική φόρμα των Πυξ Λαξ κατόρθωσε να φτιάξει ένα ώριμο άλμπουμ που περισσότερο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως λογική συνέχεια του συγκροτήματος αλλά αποδεικνύει κιόλας τι ρόλο διαδραμάτιζε στο σχήμα. Τα κομμάτια δεν στερούνται μελωδικών αναπτύξεων και η πιναελία από την κρητική λύρα του Μάνου Πυροβολάκη, τους δίνει και τον «απαραίτητο» έθνικ χαρακτήρα. Σίγουρα δεν είναι κάτι που δεν έχουμε ξανακούσει αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν είναι μια καλοφτιαγμένη δουλειά στο σύνολό της. Η συμμετοχή της Ελευθρίας Αρβανιτάκη δεν ξαφνιάζει με την έννοια ότι δεν τραγουδά κάτι ξένο από το ρεπερτοριό της, σε αντίθεση με τη σοπράνο Μαργαρίτα Συγγενιώτου και την Αλέκα Κανελίδου, που επίσης συμμετέχουν στο δίσκο. Και αν μετά την ακρόαση των τραγουδιών αποφανθείτε ότι αποπνέουν μια συγκίνηση και μια μελαγχολία, μη φοβηθείτε. Είναι γνήσια.

Αντρέας Ντούσκας

ΝΟΤΗΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ

CAFE DE L' ART - VOL. 3
EROS

Το τρίτο μέρος της δισκογραφικής σειράς *Cafe de l'art* είναι αφιερωμένο στον Μάνο Χατζιδάκι και το Μίκη Θεοδωράκη. Ο Νότης Μαυρουδής και ο Παναγιώτης Μάργαρης επέλεξαν δεκαπέντε αντιπροσωπευτικά κομμάτια των δύο συνθετών και τα παρουσιάζουν διασκευασμένα για δύο κιθάρες. Τα κομμάτια «Concerto», «Περιμπανού», «Έλα σε μένα», «Πάμε μια βόλτα στο φεγγάρι», «Η Μαριάνθη των ανέμων», «Μυρίζει ο κόσμος γιασεμί» του Μάνου Χατζιδάκι και «Την πόρτα ανοίγω το βράδυ», «Οι χαρταετοί», «Του μικρού βοριά», «Δακρυσμένα μάτια», «Όμορφη πόλη», «Αν θυμηθείς στ' όνειρό μου» του Μίκη Θεοδωράκη, με τις πλούσιες μελωδικές γραμμές τους, δίνουν τη δυνατότητα στις κιθάρες -παιγμένες από άξιους εκτελεστές- να αναπτύξουν το δικό τους λόγο μέσα στο αισθητικό πλαίσιο των δύο συνθετών. Μέσα σ' αυτή την απόλυτα κιθαριστική ατμόσφαιρα, ο Λαυρέντης Μαχαιρίτσας και η Ηρώ καταθέτουν τη δική τους ιδιαίτερη ερμηνεία, στα τραγούδια «Ο επιόλης της Περσεφόνης» (Μ. Χατζιδάκι - Ν. Γκάτσου) και «Ο κήπος έμπαινε στη θάλασσα» (Μ. Θεοδωράκη - Ο. Ελύτη).

Θανάσης Σουλιβός

ΜΟΡΦΩ ΤΣΑΪΡΕΛΗ ΗΡΑΚΛΗΣ ΒΑΒΑΤΣΙΚΑΣ

ΓΙΑ ΦΩΝΗ
ΚΑΙ ΑΚΚΟΡΝΤΕΟΝ
PROTASIS

Δεκατρία τραγούδια από το ελληνικό και ξένο ρεπερτόριο προσαρμοσμένα για φωνή και ακκορντεόν περιλαμβάνει ο δίσκος της Μόρφως Τσαϊρέλη και του Ηρακλή Βάτσικα Συνθέσεις των: Μ. Χατζιδάκι, R. Newman, N. Rota, Madredeus, A. Piazzolla, Beatles, P. Guelfucc, M. Θεοδωράκη, Γ. Ανδρέου διασκευασμένες από τον Ηρακλή Βαβάτσικα μαζί με δύο καινούρια τραγούδια του. Η ερμηνεία κομματιών με τη συνοδεία ενός μόνο οργάνου δεν είναι και εύκολο πράγμα. Απαιτείται μια πολύ καλή φωνή που να μπορεί να αντεπεξέλθει στις ιδιαιτερότητες του κάθε κομματιού και ένας δεξιοτέχνης μουσικός που θα πρέπει να αντικαταστήσει μια ολόκληρη ορχήστρα. Στη συγκεκριμένη έκδοση, η φωνή της Μόρφως Τσαϊρέλη και το ακκορντεόν του Ηρακλή Βαβάτσικα, συνομιλούν απλά, λιτά, αβίαστα με ευαισθησία και ταλέντο. Η Τσαϊρέλη με την ώριμη ερμηνεία της ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των κομματιών, διατηρώντας τον εαυτό της, χωρίς προσπάθειες εντυπωσιασμού. Όσο για τον Ηρακλή Βαβάτσικα, για μια ακόμα φορά αποδεικνύεται ένας εξαιρετικός μουσικός και γνώστης του ακκορντεόν που με το δίσκο αυτό δίνει στο όργανο τη θέση που του αξίζει.

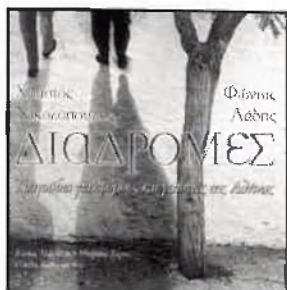
Θ. Σ.

ΜΠΑΜΠΗΣ ΤΣΕΡΤΟΣ
ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΜΙΑΣ
ΤΕΧΝΗΣ ΤΑΠΕΙΝΗΣ
 WARNER

Η σχέση του Μπάμπη Τσέρτου με την παραδοσιακή μουσική είναι βιωματική. Έχει να κάνει με τα ακούσματα των παιδικών του χρόνων στην ιδιαίτερη πατρίδα του, τα Τρόπαια Αρκαδίας. Γι' αυτό και ως τραγουδιστής δεν περιορίστηκε μόνο σε ερμηνείες ρεμπέτικων ή λαϊκών τραγουδιών. Σε προηγούμενες δισκογραφικές δουλειές του όσο και σε ζωντανές εμφανίσεις του, έχει ερμηνεύσει παραδοσιακά τραγούδια με χαρισματικό τρόπο. Η νέα του δισκογραφική εργασία περιλαμβάνει δεκαπέντε παραδοσιακά τραγούδια - κυρίως της Πελοποννήσου- με την καλλιτεχνική και ενορχηστρωτική επιμέλεια του Γιώργου Παπαδάκη. Άριτες ερμηνείες τόσο από τον Μπάμπη Τσέρτο όσο και από τους συμμετέχοντες: Χρόνη Αηδονίδη «Σύρε να πεις της μάνας σου», Μαρία Φαραντούρη «Ο Μενούσης», Τζίμη Πανούση «Κανελόριζα», Σάββα Σιάτρα «Αχ μωρέ σεβντά», και Νάντια Καραγιάννη «Εσείς πουλιά του κάμπου» Υποδειγματικές και οι δισκοσκοπές του Γιώργου Παπαδάκη στα τραγούδια «Αχ μελαχρινό μου» και «Ο Μενούσης».

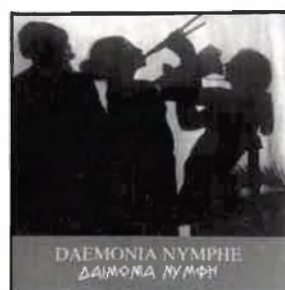
Θ. Σ.

ΧΡΗΣΤΟΣ
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ
 WARNER

Οι *Διαδρομές*, σε μουσική Χρήστου Νικολόπουλου και στίχους Φώντα Λάδη είναι τραγούδια για τις ιστορικές γειτονιές και τους δρόμους της Αθήνας, όπως παρουσιάστηκαν και ηχογραφήθηκαν ζωντανά στην Λυρική Σκηνή τον Απρίλη του 2002, με τη συμμετοχή της Δημοτικής Αθηνάϊκής Χορωδίας και Μαντολινάτας «Διονύσιος Λαυράγκας» υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Χαλκιά. Δεκαέξι «καθαρόαιμα» λαϊκά τραγούδια με τις φωνές του Κώστα Μακεδόνα, του Μπάμπη Τσέρτου αλλά και του ηθοποιού Παύλου Κοντογιαννίδη. Τραγούδια που μπορείς να σιγοτραγουδήσεις και να περιπλανηθείς στην Ομόνοια, στο Γκάζι, στην Πειραιώς, στην Αθηνάς, στους Ασωμάτους, στην Ιερά Οδό, στην Κωνσταντινουπόλεως, στα Πετράλωνα, στη Λαχαναγορά... Οι *Διαδρομές* είναι ένα ιδιαίτερο έργο, μια ολοκληρωμένη πρόταση συνθέτη και στιχουργού (όπως συνέβαινε κάποτε στη δισκογραφία) και μας καλούν τις ανακαλύψουμε αλλά και να τις τραγουδήσουμε.

Θ. Σ.

ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΝΥΜΦΗ
 PRIKOSNOVENIE
 Διανομή EROS

Η *Δαιμόνια Νύμφη* σχηματίστηκε το 1994. Αποτελείται από τους Σπύρο Γιασαφάκη και Εύη Στεργίου, και το ενδιαφέρον τους εστιάζεται στην αναβίωση της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Ανατρέχουν δηλαδή στα λιγιστά σωσμένα αποσπάσματα αρχαιοελληνικής μουσικής και σε κείμενα που αναφέρονται στους Βακχικούς χορούς και σε Ορφικούς ύμνους. Στο ενεργητικό τους έχουν ένα lp και ένα μίνι cd. Στη τελευταία τους ομώνυμη δισκογραφική εργασία (περιλαμβάνει τα κομμάτια «Ιθαίοι δάκτυλοι», «Κλυθιθέα δια σελήνη», «Νηρέος εινάλιου νύμφαι», «Ύμνος εις Βάκκων» και «Επικαλούμενοι τον Πάνα») κινούνται σε ένα διαφορετικό, πιο πρωτόγνωρο ήχο, υπογράφοντας οι ίδιοι τη μουσική, τους στίχους και την ενορχήστρωση και χρησιμοποιώντας αντίγραφα αρχαίων ελληνικών οργάνων του κατασκευαστή Νίκου Μπρά (λύρα, βάρβιτος, κρόταλα, σείστρο, κ.ά). Μαζί τους συμμετέχει μια πλειάδα μουσικών καθώς και ο Αλκίνοος Ιωαννίδης που ερμηνεύει ένα κομμάτι. Το τελικό άκουσμα προσδίδει μια υπέροχη και μυστηριακή ατμόσφαιρα που είναι άξιο προσοχής, ανεξάρτητα από τις μουσικές μας προτιμήσεις. Η *Δαιμόνια Νύμφη*, μέλος της γαλλικής δισκογραφικής εταιρείας *Prikosnovenie* αναμένεται να συνεργαστεί και με άλλους καλλιτέχνες της ίδιας εταιρείας. Ήδη ετοιμάζεται να κυκλοφορήσει η συνεργασία τους με το Λονδρέζικο μουσικό σχήμα Seventh Harmonic.

Θ. Σ.

ΕΛΛΗ ΠΑΣΠΑΛΑ
ΣΤΑΜΟΣ ΣΕΜΣΗΣ
 ΣΕ ΠΟΙΟ ΘΕΟ ΝΑ ΠΙΣΤΕΨΩ
 WARNER

Άλλος ένας δίσκος με ατμοσφαιρική αναζήτηση καινούριων πιο ηλεκτρικών και συνάμα ακουστικών δρόμων στην ελληνική μουσική. Χαμηλότονοι μελωδίες που μοιάζουν να δίνουν προτεραιότητα, να θέλουν να υπογραμμίζουν τον στίχο και την ερμηνεία. Ένα διαφορετικό μελωδικό, πιο ονειρικό κλίμα που διαμορφώνεται στο τραγούδι και όλοι δικαιολογημένα αναρωτιούνται, αν στις ποιήσεις του εκφάνσεις αυτήν την εποχή, θα βγάλει τελικά σε κάποιο ευρύτερο ρεύμα ή θα είναι μια γέφυρα, αξιοποιήσιμο υλικό για πειράματα από τους ίδιους ή τους μελλοντικούς συνθέτες, για το καινούριο μουσικό είδος. Ίσως ο τίτλος του δίσκου τυχαία να συμβολίζει την απορία: σε ποιόν μουσικό θεό να πιστέψω; Φυσικά είναι δύσκολη η απάντηση με τον πληθωρισμό της εποχής, την ολέθρια τακτική των εμπορικών κυκλωμάτων, αλλά και την αισθητική τελειότητα του πριν υπάρξαντος τραγουδιού. Οποιοι όμως μπορέσουν να την δώσουν κατά πάσα πιθανότητα θα χαράξουν τους νέους δρόμους στην εγχώρια μουσική. Ο Στάμος Σέμσης καταθέτει την δική του μουσική άποψη στους σημερινούς περίεργους και μεταβατικούς καιρούς. Πιθανόν το δίλημμα να είναι πιο βασανιστικό σ' αυτόν που κουβαλά την βαριά ιστορική κληρονομιά μιας οικογένειας που έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στο λαϊκό τραγούδι αλλά και ευρύτερα στην μουσική. Τους στίχους έγραψαν ο Νίκος Μωραΐτης, ο Γιώργος Χατζιδάκις και σε ένα τραγούδι ο Στάμος Σέμσης.

H. B. K.

ΝΙΚΟΣ ΖΙΩΓΑΛΑΣ
 Ε... ΤΙ ΚΑΝΕΙΣ ΕΚΕΙ;
 LYRA

Ένα άλλο, ασυνήθιστο, πρόσωπο του Νίκου Ζιώγαλα, πιο λαϊκό. Από τα «ροκ» πειράματα και παιξίματα, που κακά τα ψέματα δεν μπόρεσαν τόσα χρόνια τώρα να φέρουν κάτι καινούριο στην ελληνική μουσική, όχι μόνο αυτά του Ζιώγαλα αλλά και των άλλων μουσικών. Και οι κάποιες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις δεν είναι τυχαίο ότι βασίστηκαν στον δυνατό στίχο και στην προσέγγιση με τον έναν ή τον άλλο τρόπο πιο πατροπαράδοτων ακουσμάτων, έστω και αν τα παρουσίασαν σε πιο «γιγιέδικη» εκδοχή. Ψάχνουν διαρκώς οι σημερινοί δημιουργοί να βρουν καινούριους τρόπους έκφρασης, πάλι καταλήγουν στην αφετηρία, στο λαϊκότροπο τραγούδι. Η πιο θετική, πιστεύω, αναζήτηση σε μια εποχή που πολύ δύσκολα βγαίνουν μελωδικά λουλούδια στον πανύψηλο σωρό με τα σκουπίδια. Βγαίνουν πάντως. Από εκεί και πέρα καθένας με το ταλέντο και τις εμπνεύσεις του. Και ο χρόνος κριτής. Δεκατρία άσματα σε στίχους, μουσική και ερμηνεία του Ν. Ζιώγαλα. Το μόνιμο γενικό μας ερώτημα είναι, γιατί ρε παιδιά, δεν υπάρχουν τραγουδιστές; Ας δοκιμάσει και κανένας συνθέτης να γράψει τραγούδια για την συγκεκριμένη φωνή του τάδε τραγουδιστή. Είναι δύσκολο; Ένας ακόμα σημαντικός λόγος που παραμένει αθάνατο το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι. Η σκέψη αυτή δεν αφορά μόνο τον Ζιώγαλα, αλλά όλους τους σημερινούς.

H. B. K.

Η ΣΑΒΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ
 σε τραγούδια του
ΜΑΝΟΥ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

ΠΑΩ ΝΑ ΠΩ
ΣΤΟ ΣΥΝΝΕΦΟ
 LYRA

Η Σαβίνα Γιαννάτου επιστρέφει στο μουσικό της παρελθόν με νέα πιο ώριμη ματιά φορτισμένη με την φωνητική εμπειρία ποικιλόμορφων δραστηριοτήτων. Το έργο όμως που ξεπερνάει τον χρόνο, ή μάλλον κερδίζει την αιώνια αγάπη του, πάντα έχει να προσφέρει την φρεσκάδα του σε επανεκτελέσεις, αρκεί φυσικά να το σέβεται ο καλλιτέχνης που θα καταφύγει στην εμπνευσμένη του αγκαλιά. Ο Μάνος Χατζιδάκις με τα μοναδικά του τραγούδια γίνεται δυο, τρεις, πολλές φορές παρών με την ανάδειξη... αφανών ευαισθησιών, οργανικών και φωνητικών, από προσεγγίσεις όπως αυτές του παρόντος δίσκου. Την ενορχήστρωση έκανε η Δήμητρα Τρυπάνη, πιάνο Ευγενία Καρλαύτη, βιολοντσέλο Τάσος Μισαυρλής, βιολί Διονύσης Βαρβιτσιώτης, και κλαρινέτο Μαρίνος Γαλατσινός.

H. B. K.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΜΑΓΚΑΚΗΣ
LILLY'S STORY
ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ
ΔΙΚΤΥΟ

Διο ύμεις ενός σπουδαίου και πολύπλευρου συνθέτη. Δεν είναι βέβαια μόνο δύο, αλλά πολυσιχιδείς οι δραστηριότητες του όλες αυτές τις δεκαετίες που βρίσκεται στο προσκήνιο της μουσικής επικαιρότητας και μάλιστα με έναν τρόπο αθόρυβο. Ίσως γιατί ο δημιουργός που έχει να δώσει, δεν χρειάζεται τον θόρυβο και τις πλαστικές δημόσιες σχέσεις. Οι τομείς της πιο πρόσφατης δισκογραφικής του παρουσίας είναι ο κινηματογράφος και το λαϊκό τραγούδι.

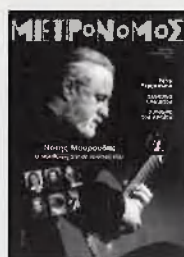
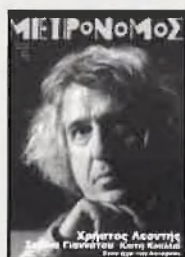
LILLY'S STORY: Το soundtrack της ομότιτλης ταινίας του Ροβήρου Μανθούλη. Παλιός γνώριμος του Μαμαγκάκη ο οποίος στο σύντομο προλογικό σημείωμα αναφέρει ότι βάνουσα η συνεργασία τους διακόπηκε από την δικτατορία του Παπαδόπουλου. Είχαν κάνει μόνο το *Πρόσωπο με πρόσωπο*. Να τώρα μια νέα συνάντηση με όμορφη κινηματογραφική μουσική. Ο Μαμαγκάκης είναι από τους λίγους μάστορες -νομίζω καναδού υπάρχουν στην χώρα μας- που ξέρουν να υφαίνουν μελωδική εικόνα ανάλογα με το έργο για το οποίο προορίζεται. Εξαιρετοι μουσικοί, ωραία φωνητικά από την Ειρήνη Δερέμπε... Και Σαβίνα Γιαννάτου! Μεγάλη φωνητική αδυναμία του υπογράφοντος, ο οποίος πιστεύει ακράδαντα ότι παράλληλα με τις άλλες «έθνικ» αναζητήσεις της την χρειάζεται εξίσου ή μάλλον πολύ περισσότερο το σύγχρονο ελληνικό λαϊκό τρα-

γούδι. Άσχετα αν τα «Πέτρινα λουλούδια» που λέει είναι πριν 35 χρόνια γραμμένα σε στίχους του Βασιλή Βασιλικού. Ίσως πάλι να υποδηλώνει ότι το καλό τραγούδι διαβαίνει τα κύματα του χρόνου.

ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ: Λαϊκά τραγούδια με τον Δημήτρη Κοντογιάννη και την Ειρήνη Δερέμπε, τα 3 σε ποίηση του Γιάννη Ρίτσου και τα άλλα σε στίχους Δ. Ιατρόπουλου, Βικτωρίας Μακρή, Αθηνάς Καταράκη, Πάρη Μήτσου, και Νάσου Θεοφίλου. Ενδιαφέρουσα μείξη παλιών ρεμπέτικων ρυθμών με το λεγόμενο έντεχνο ελληνικό τραγούδι. Ίσως είναι, ως ένα βαθμό, μια πρόταση στη σημερινή ετοιματζίδικη χύδην εμπορική πιάτσα της δισκογραφίας- σημειώνει ο συνθέτης Νίκος Μαμαγκάκης που σεμνύνεται για την μουσική του βιοτεχνία. Μια ακόμα προσεγμένη δουλειά που φυσικά και δεν προβλήθηκε από τα βελτόνερα της τηλεόρασης και τα άλλα κυκλώματα του χαβαλέ και της μαζικής λουστραρισμένης αποκαύνωσης. Είναι και αυτό ένας τίτλος τιμής για τους δημιουργούς, όπως και το γεγονός ότι οι προαναφερθέντες δίσκοι κυκλοφορούν από την ανεξάρτητη εταιρεία *Δίκτυο*. Πάντα υπάρχουν υπόγεια ρεύματα. Ευτυχώς!

H. B. K.

εξήντα έξι

Τα προηγούμενα τεύχη του **Μετρονόμου** διατίθενται στο βιβλιοπωλείο **Ναυτίλος** (Χαριλάου Τρικούπη 28, Αθήνα)

Μπορείτε επίσης να τα αποκτήσετε επικοινωνώντας μαζί μας στα τηλέφωνα: 210-9703932, 6974-930838 ή με e-mail: metro-no@otenet.gr

Για να γίνετε συνδρομητής του περιοδικού, για ένα χρόνο, στείλτε τα στοιχεία σας: (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, πόλη, Τ. Κ., τηλέφωνο) με e-mail: metro-no@otenet.gr, fax: 210-9703932 ή ταχυδρομικώς, μαζί με μια ταχυδρομική επιταγή (€ 12) στη διεύθυνση: Θανάσης Συλιβός, Αντρέα Δημητρίου 3, 17341, Άγιος Δημήτριος, Αθήνα.

κυκλοφορούν από τον ΚΑΘΡΕΦΤΗ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΡΠΑΦΙΟΣ
Ταξιδεύοντας με το κανονάκι Μίνι CD
Οργανική μουσική και τραγούδια
με πρωταγωνιστή το κανονάκι

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΛΑΠΑΚΗΣ
Τα δάχτυλα της Εκάτης Μίνι CD
Συγκρότημα κρουστών σε πρωτότυπες
μουσικές και τραγούδια

ΜΩΨΗΣ ΑΣΕΡ
Ανευ Αξίας
Χιούμορ και συναίσθημα σε καινούργια
«Αθηναϊκά λαϊκά τραγούδια»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΑΜΠΕΤΑΣ
Να τι θα πει Ζαμπέτας CD plus
Επανεκδοση αυθεντικών ηχογραφήσεων
με την ορχήστρα του Ζαμπέτα. Περιέχει
120 φωτογραφίες του Γ. Ζαμπέτα

ΘΟΔΩΡΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Η Αγωγή του Πολίτου
Μελωδικές μπαλάντες
με ευρηματικούς στίχους

ΟΜΑΔΑ ΚΟΡΑΣ
Ηδιάπλασι των παιδών
Επανεκδοση του LP του '93
με τρία καινούρια τραγούδια

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ
Έκδυση
Η νέα δουλειά του αυθεντικού
ροκ τραγουδοποιού

ΜΩΨΗΣ ΑΣΕΡ
Ο Πρόστυχος
Επανεκδοση του LP του '93
με στίχους τολμηρούς και ήχο λαϊκό

ΜΑΡΚΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑΣ
Μια ιδέα που αλλάζει
Νέο CD-single με τη συμμετοχή
του Γρηγόρη Κλιουμπή

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΑΜΠΕΤΑΣ
Αφηγήσεις
Δίσκος ντοκουμέντο
με μανιακές ιστορίες του Γ. Ζαμπέτα

ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ
ήχων αληθινών

Αραχώβης 15, 106 80, Αθήνα
Τηλ: 210 3616897 - 210 3615827 Fax: 210-3615827
www.musicmirror.gr, e-mail: musicmirror@musicmirror.gr

Café de l'Art

Μάνος Χατζιδάκις - Μίκης Θεοδωράκης

volume III

Νότης Μαυρουδής
Παναγιώτης Μάργαρης

Συμμετέχουν:
Λαυρέντης Μαχαιρίτσας - Ηρώ

Κυκλοφορεί από την:

erosmusic

www.erosmusic.gr e-mail: info@erosmusic.gr